

AD
REPETITIO-

NE M PRIMAM

*F. Claudij de Saintes De
rebus Eucharistiae
controuersis.*

THEODORI BEZAE

Responsio.

GENEVÆ

Apud Eustathium Vignon.

M. D. LXXVII.

REPTITION

NEW PAVEMENT

FOR THE

NEW

PAVEMENT

THEODORE

PAVEMENT

THEODORE

PAVEMENT

PAVEMENT

THEODORVS BEZA

G.N. IN FORO PARI-

fienſi cauſarum patrono.

S. P. D.

MVLTVM debere me tibi pro-
 fiteor de re nihili, qui magnum
 illud Claudij noſtri volumen
 tam diu poſt eius etiam editio-
 nem a me expectatum miſeris, id eſt *πρὸς τὸν*
καὶ Λοιδόριον ἀμάρτας. Auebam enim ſcire
 ecquid iſte tandem poſt tot terra marique
 diſcuſſationes, proferret quod non eſſet ab
 aliis dictum & à noſtris refutatum, qua in
 re meam opinionem ne in hoc quidem ſefel-
 lit quod pleraq; ex malis deteriora fecit. Iu-
 re an iniuriâ hoc dicam æquum eſt ut ex re
 ipſa eſtimetur. Sed vide, quaſo, quanta iam
 mihi dignitas ex iſtius inſectatione acceſſe-
 rit. Scis enim iſtic non deeſſe, qui me Episco-
 patum nescio quem hîc gerere, imò etiam in
 Gallis regnum quoddam affectare, tum vo-
 ce tum ſcriptis clament. Sed quid ſi Papa

R. ij.

EPISTOLA.

iam euasi? Est istic moribus iam pridem receptū, ut uni Romano pōtifici fas sit Episcopos creare, etsi hanc potestatem cum Regibus postea Antichristus est partitus, nescio an militum exemplo, qui crucifixi Domini vestes inter se diuiserunt. Queris quid hoc rei sit? Dico ingratum istum iam, & fratrem (siue Monachum) simul & Episcopum, quem episcopatum ait sese heri sui intercessionē, regū duorum nominatione, prioratus sibi in hunc usum ab eodē hero suo Cardinali donati cōmutatione, post alios multos frustra captatos consequutum, nobis propriē referre acceptū debuisse: sicut meministi factū superioribus annis, ut Archipoeta ille vester Abbas crearetur. Negas? imò ut ipsemet testatur, quauis praeda iam esset ab ipso irretita: non est tamen ad Cardinalium collegium de admittenda regis nominatione prius relatum, quàm de librorum in nos Calvinianos editione, duobus prioribus pro arrabone missis, fidem fecisset. Imò (ut etiā videas, quàm ille sacer Antichristus in nostri gratiam benignus & liberalis esse cōsueuerit) quas aliis solet bullas magno pretio addicere, gratuito est isti largitus. An illa porro adipiscendi Episcopatus ratio sit veteribus canonibus cōsentanea, & quo pudore à duobus nostris regibus in sui ipsius

EPISTOLA.

ipsius gratiam factum probet quod à S. Lu-
 douico vsque adeo laudat fuisse repudiatum
 ut etiam pontificis diploma quo nominan-
 dorum episcoporum potestas ipsi tribueba-
 tur in ignem coniecerit, ipse viderit, quod
 sine ipsius detrimento fiat. Illud quidem cer-
 te ipsi exprobrari non posse fateor, quod con-
 tra veteres Canones saltu, sicuti loquuntur,
 non ordine in istam sedem ascenderit, ut
 qui prius Cardinali suo totos, ut ait, sedecim
 annos fuerit ἀκόλῳτος. Sed ne iocari me
 quisquam in re tam seria putet, & ne cui vi-
 dear hanc illi offam inuidere, quam per me
 sanè totā illi fas sit absorbere, quid tibi de
 hoc videtur, quod ab ipso Christo dicit Pe-
 trū fuisse causæ suæ quasi iudicē accogni-
 torē cōstitutū? annon, quaeso, tibi, quū istud
 tam nefarium dictum legeres, illud Pauli in
 mentē veniebat, Aduertarius & efferens su-
 pra omne id quod dicitur Deus ac numē?
 I nūc & istū perditū mirare sese à nemine iu-
 dicandū iactare, qui suorū mācipiorū suffra-
 giis sedeat ipsius filij Dei index. Miror au-
 tem ab isto non etiam illud proferri, quod
 Christus Petri pedes lauerit. Sic enim quā-
 optimè suam illam subscriptionem defen-
 derit, Ad humillima beatissimorum pe-
 dum vestrorum oscula Fr. Cl. de Sainctes

℞. iij.

Episcopus Ebroicensis. *Atqui ne Euangelizantium quidem pedes Esaias beatos nedum beatissimos, sed pulchros dūtaxat vocauit. Et hæc est scilicet Ecclesiæ Catholica fides, hæc Petri Cathedra, hæc arca Noe extra quam non est salus. Quid verò? quum istū videres longum illum Cardinalium catalogum veluti indigitare quos ad miraculum vsque probos & sanctos vocat, in quibus nostræ gentis quosdam omnibus notissimos nominat: & quum istud legeres ubi de moribus Romanis agens, In omnibus, ait Romana Ecclesia seipsam præbet bonorum operum exemplum, risum an lachrymas continuisti? Rectè tamen istud inter multa tam mala, quòd Montanos illos pontificum catamythos præterijt. Deinceps verò illius ad Brunechildem epistolæ Gregorij particulam ab isto citatam legens, quod sit istius adulatoris iudicium, & viuam nostrorum temporum historiam nō animaduertisti, nisi duas in unam conflatas experiremur? Sic olim nimirum Dominus, & inuiti Bileami, & Caiaphæ imprudentis linguam non animauit. Avisopnoíav ipsius in historia Capeti prætermittō. Nam Monachum scilicet ista βιωτική nefas est curare. Sed quàm est, obsecrò, facetus homo iste quum ex perpetua Gallorum*

rum pro Romanis pontificibus sollicitudine,
progressum monarchiæ Gallicæ metitur? &
quum illū narrantē audis præliū illud unū
& alterum ipso spectatore & alterius Mosis
partes scilicet agēte, an nō lōgē incūdissimū
spectaculū cernere tibi vidēris, monachū vi
delicet post principia & inter sarcinas secū
de fuga potius quā de fide catholica cogitā
tem, parta demū victoria mortuis, ac præser
tim Illustrissimū principis cadaueri insultātē?
Nec enim dubito quin istius carnificis insti
gatione factum sit (quidni enim sic vocauc
rim qui carne & sanguine quotidie pasca
tur?) ut contra quā iste comminiscitur, nō
modo non sit indignissima illius principis
morti illachrymatum, quo nullum atas hæc
nostra neque pientiorē neque generosiorē
tulit, sed etiam illi quanuis perfidiosissimē
contra belli iura, perfosso sclopeti ictu capite
trucidato, modis omnibus insultatum; a bie
cto etiam in coquinam tanti regij sanguinis
principis cadauere, cuius tanquam mortui
leonis barbam pueri vellerent, donec affinis
est repertus, qui sicut Nicodemus à Pilato
mortuum repesceret. Et nos scilicet propter
ea pessimā causam tutatos esse constiterit, si
modo mentiti sunt qui Psalmo 79 his verbis
de hostium barbarie conqueruntur, Dede-

EPISTOLA.

runt cadauera feruorū tuorū escam volatilibus cœli, & carnē eorum quibus beneficus tuisti, bestiis agrestibus. *An iste verò quum ista & alia eiusmodi scriberet, obliuisci potuit controuersia inter Iobum & amicos ipsius agitata, in qua Dominus secundum Iobum contra ipsius amicos eodem prorsus, ac iste argumento vtentes, iudicium tulit? Bis superata à Beniamitis reliquæ tribus an propterea malam causam tuebantur? an nō iam pridē Satan istud occinuit, Hæc omnia tibi dabo si prostratus adoraueris me? Sed non omnes Christi spiritu ducuntur quos Satan compellat, quos tamen nunc saltem meminisse oportuit esse ἐχθρῶν ἀδωπα δῶπα, nec esse vt Dei, ita etiam Satana, munera ἀμεταμέλῃτα. Quinetiam hoc iste vt singulare quiddam annotat, (ego planè ominosum dixi,) quòd à Carolo quidem rege sit vltimus, ab Henrico verò primus Episcopus nominatus, scilicet (sicut ipsemet in causa sua dicit, ne quid ad blasphemiam deesset) vt esset ipse quidam duorum regnorum nexus & lapis angularis. Egregium sanè commentum, & Monachi blasphemii cerebra conueniens, qui quoniam fortasse papatum iam spe deuorauit, iam sibi non dubitat filij Dei propriam appellationem vendicare.*

Quid-

EPISTOLA.

Quidni enim id faciat Christi uerus Episcopus, ipsummet Christi corpus intra domicilium pectoris sui circumgestans ut Christus non modo uiuat in eo scilicet, sed etiam quasi *ἐν τῷ σπινθύνῳ* loquatur? Recte tamē, fateor, & iuste fecit iste, si modo ualet uestra Iustitiæ suum cuique tribuentis definitio, quum libros pro istius Eucharistiæ Cyclopica defensione scriptos, Antichristo Romano, unico illius monstri creatori, consecrauit, id est, fumos fumorum venditori rependit. Quo enim nomine potius istorum nugas sanctissimas appellem, qua de re ut plane liqueat age quā putida sit ista *σφισκὴν* uideamus.

Sacramentum corporis & sanguinis à quibusuis accedentibus accipitur,

Ergo à quibusuis accipitur corpus ipsū Christi.

Deus nunquam offert Sacramentum absque re Sacramenti,

Ergo nunquam illud absque ista accipitur.

Deus non est mendax,

Ergo quisquis Sacramentum accipit, corpus etiam Christi accipit.

Christus dixit, Hoc est corpus meum,

Ergo panis trās substantialiatur in corpus, vel consubstantialiatur realiter cum corpore.

Ex unico pane nō possunt edere oēs Chri-

stiani penè innumerabiles.

Ergo qui panis dicitur ab Apostolo, ex quo omnes edimus, est ipsum corpus Christi.

Deus est omnipotens,

Ergo nec transsubstantiatio neque Consubstantiatio neganda.

Victima adumbrantes Christum, corporaliter mactabantur & comedebantur,

Ergo non satis est Christum corporaliter immolatum esse, sed etiam corporaliter est manducandus.

Moses demonstraui solū sanguinē typicū quam diceret, Hic est sanguis fæderis,

Ergo Christus quum diceret, Hic est sanguis meus suum sanguinem nec aliud quicquam demonstraui.

Panis & vinum sunt corpus Christi & ore sumuntur.

Ergo corpus & sanguis Christi ore sumuntur.

Fides non ambigit de veritate & potentia verbi diuini,

Ergo simpliciter credendum panem esse substantialiter corpus Christi.

Ratio humana & sensus falluntur in plerisque rebus diuinis,

Ergo nec ratione nec sensibus utendum in re Sacramentaria.

Deus potest omnia,

Ergo

Ergo potest efficere ut panis euadat corpus Christi.

Qui Christi participationem urgent in Cæna Domini, inter se dissident.

Ergo falluntur omnes.

Maxima pars hominum tuetur τὸ ῥητὸν in verbis institutionis,

Ergo vera est hæc sententia.

Allegoriis deceptus est Origenes cum multis aliis,

Ergo nullus tropus in verbis Cæna Domini admittendus.

Spiritualis verborum Christi explicatio magnas turbas parit in Ecclesia,

Ergo est falsa & impia.

Multi viri boni defenderunt τὸ ῥητὸν in verbis Cæna,

Ergo qui sic sentiunt boni sunt.

Multi ex iis qui τὴν διάνοιαν in verbis Cæna tuentur, impiè viuunt,

Ergo sententia hæc est impia.

Sacramentum Cæna Domini habet aliquid peculiare,

Ergo ad huius Sacramenti naturam explicandam nihil attinet aliorum Sacramentorum collatio.

Corpus Christi non est exanguis,

Ergo sanguinis potus in calice non est neces-

EPISTOLA.

sarius.

*Christi caro ubicunque est, est adoranda,
Ergo Eucharistia est adoranda.*

*Et ista ubiquitarum portetosa argumen-
tationes cuiusmodi tandem sunt?*

*Christus est Deus & homo inseparabiliter
& hypostaticè,*

*Ergo ubi diuina est natura (est autem ubi-
que) ibi quoque est humana.*

*Christus sedet ad dextram patris secun-
dum naturam humanam,*

Ergo est ubique secundū naturā humanam.

*Ascendit Christus in cælum, ut imple-
ret omnia,*

Ergo caro Christi est ubique.

*Omnis plenitudo deitatis habitat in
Christo,*

Ergo caro Christi est omni præsens.

*Nec verò facerem ineptiēdi finem, si hac
persequi liberet, quæ quū videāmus à mun-
do non modo recipi, sed etiam suscipi, & qui-
dem tanto cū ardore vel etiā furore, ut quid
uis potius passuri plerique videantur, quàm
non dico ab istis apertissimis mendaciis dis-
cessuri, sed passuri ut alij oculos aperiāt, quis
non animaduertat in ijs impletum quod ait
Apostolus de erroris spiritus efficacia, & ho-
minibus eius vñ αὐτοῖς traditis? Quod si*

EPISTOLA.

quis roget, cur igitur hac in re operam ponam, dicam quod res est. Erat hoc iam pridē mihi constitutum, istos semel missos facere. Quia tamen ex nonnullis intellexi non deesse, qui quod nostra non legerint, per hunc Sophistam in mēdacio confirmētur, apud quos ipse quoque sic sese vēditet, ut sua refelli nō posse tum sibi tum aliis persuadeat: vorandā hanc quoque molestiam mihi credidi, partim ne quis infirmus in errorem ab istis abducatur, partim ut si qui ex illis sanabiles sunt, agnita ipsorum fraude veram sententiā se quātur: cuius nostræ qualiscūque opellā hoc tibi principium habeto, tantisperdum, quod breui, Deo fauente, sum facturus, ad cetera respondeam. Quod ad ceteros desperata per uicaciæ homines attinet, habeant sanē sibi si miles labra lactucas, & qui sordescit sordescat magis ac magis, donec is in iudicio appareat, qui paleam à tritico separatam in horreum suum congeret. Bene vale. Geneuæ XIX. Februarij, quo ipso die homines hoc an no apud vos in porcos sese penē trāssubstantiant, quæ istic est pœnitentiæ ad Cyclopicum pascha celebrandum, παρασκευή. Anno temporis ultimi M. D. LXXVII.

AD REPETITIONEM
primam F. Claudij de Sain
ctes De rebus Eucharistiae
controuersis.

Theodori Bezae responsio.

CAPVT PRIMVM.

MAGNO illi tuo volumini, Santesi, quod tu Repetitiones aptissime vocasti, quàm optimè fieri à me poterit, responsurus, ut tua quauis non recta sanè methodo cogor, ne fortè si singula tua vestigia nō persequar, dissimulasse nonnulla vel subterfugisse videar. Agimus enim in speciè de vnico Eucharistiae Sacramèto. Sed quū huius cōtrouersiae decisio magna ex parte posita sit in recta Sacramenti definitionis explicatione, ea si non improbè, at certè imperitè à te prætermissa est, ut & illa quæ cum definitione cohærent. Nihilo rectiùs autem à te proponuntur tres, ut tu inquis, quæstiones, de quibus inter nos agi scribis, quas scholastico more tuis verbis, & secundū à te propositā seriem, sic dispono.

I De verborum significatione, quibus Christus

a.j.

Eucharistiam instituit.

2 *De existētia corporis & sanguinis Domini sub specie panis & vini.*

3 *De eiusdem corporis esu & sanguinis potu, statuine debeant spirituales duntaxat, ut per fidē solam fiant, an reales & substantiales, ut ipso facto corporis & sanguinis natura recipiatur à nobis, & immissa corpori nos totos alat ad vitam immortalem.*

De his autem perpetuò sic sentisse dicis Ecclesiam per totum orbem diffusam, ut asseruerit

1 *Sensum institutionis, quem litera gignit mordicus esse retinendum.*

2 *Panem & vinum transire in corpus & sanguinem Domini, quā loco illorum succedant: ac proinde,*

3 *Corpus & sanguinem Domini re vera sumi.*

Huic autem veritati repugnare nos omnes, quos in factiones quinque, nempe Lutheranos, Cinglianos, Buceranos, Calvinistas, Brentianos denique, nunc quidem diuidis, in eo conuenientes, quòd singuli in aliquam figuram verbum institutionis Eucharistiae detorqueamus. Sed Lutheranos, & Buceranos in secundo & tertio capite ita cōsentire vobiscum, ut transsubstantiationem tamen negantes doceant praesentiam corporis & sanguinis Domini, nonnisi in usu & sumptione Sacramenti inesse.

Cinglianos verò, & Calvinianos hoc corpus, & hunc sanguinem dicere tam longè remota esse à Sacramento, quàm cœlum à terra, neque aliter percipi, quàm pura fide, neque aliud quicquā ex ipsis ad nos peruenire, quàm gratiam, & nescio quid aliud spirituale.

Calvinianos tamē claudicātes modò ad Lutheranos

ranos, modò ad Cinglianos propendère, sed omni detracto fucò nouum modum præsentia excogitare, vt dicant panem & vinum esse efficacia signa corporis & sanguinis Domini: vt nò solum per fidem, sed etià re ipsa corporis Christi substantia cum pane (sed tamen extra panem) manducetur, & sanguis bibatur à spiritu nostro, quoties cum fide panem illum edimus, & vinum illud bibimus, adeò vt etiam indignè manducantibus offeratur corpus Christi cum pane, tametsi extra ipsum panem, & quanuis ab eis non manducetur. Itaque verba Domini, *Hoc est corpus meum* interpretari, *Hic panis est signum efficax corporis mei*, neque interea corpus & sanguinem propius nobis admouere quàm cælum terræ, sed spiritu. seu potius stultitia (vt tu scilicet sapiens loqueris) cælum peti iubere, vbi Christi caro defixa resideat.

Brentianos contrà contèdere Christi humanitatem toto cælo & terra, ac quocunque loco spargi & diffundi, eique æqualem diuinitati omnipotentiam & vbiquitatem tribuere.

Quum autem in omni controuersia primùm omnium sit animaduertendum, quibus de rebus quærat, accuratè quænam ista tua sint nobis peruestigandum puto. Dicis tribus de rebus à nobis disceptari. Imò sanè multò plura sunt in hac ipsa controuersia, de quibus inter nos contenditur, sicut inter disputandū apparebit. Quòd si particulares quæstiones tibi libuit ad præcipua quædam capitâ reuocare, debuisse te dico istas potiùs quæstiones ponere, *Sitne corpus Christi nunc in terris situm*: & *Si situm est in terris*

Cap. I. AD REPET. SAINCT.

num in hoc Sacramento sitū sit. Et si sitū est, siue cū hoc pane & hoc uino, an uerò in illorū expulſorum & ad nihilū redactorū locū succedant. His enim expōitis nullus erit tertiæ tuæ quæſtioni locus relictus. Quæſtio uerò prima à te poſita nō ad rem iſſam ſed ad eius probationē pertinet, quò etiā plurima alia Scripturæ loca ſpectant, de quorū interpretatione nihilo magis inter nos cōuenit.

Secunda denique quæſtio quam ponis, explicari commodè niſi noſtra prima diſceptata: non poteſt. Itaque uidere omnes opinor negotium eſſe mihi cum eo homine, qui ueritatem in diſputando quærere minimè uideri poſſit. Age tamen conſtitui per hæc quoque deuia te perſequi, & ad illa ſic tibi reſpondeo. Lutheranos quos uocas, nunquam tibi conceſſuros mordicus magis à uobis quàm à ſe τὸ πῦρ retineri. Agite igitur, ſi uobis placet, cum Geminiano, ut Iuriſc. loquuntur. Nam ego quidem quin utrique plurimū in tribus iſtis à uero aberretis non dubito.

Quod Buceranis tribuis, *Sacramentu* eſſe in ipſo duntaxat uſu Sacramenta, omnes nos (quos hæreticos appellas, ipſe potiùs uerè artolatra) ut uerè dictum amplectimur.

Quod ad nos quos Caluinianos appellas attinet, agnoſcimus uerè hæc nobis abs te tribui,

Humanitatem Chriſti tam procul nūc abeſſe à ſignis quàm cælum à terra, quum illa ſit in cælis & nō alibi, ſigna uerò ſint in terris & nō alibi.

Signa panis & uini eſſe efficacia ſymbola corporis & ſanguinis Domini.

Præter ſigna panis & uini, quibuſcumque accedentibus

cedentibus offerri quoque corpus & sanguinem Domini, quæ tamen à solis fidelibus percipiuntur.

Non tantum quæ in Christo nobis obtinenda proponuntur, sed imprimis ipsum Christum nobis in hac actione sacra spiritualiter per fidem communicari.

Hæc, inquam, ut verbo Dei & perpetuo Apostolicæ ac orthodoxæ Ecclesiæ consensu confirmata contra Apostaticam Romanam Ecclesiam tuemur, cuius fermēto conspurcata adhuc est Lutheri doctrina non in hoc modò capite, sed etiam in alijs nonnullis. Sed in his te planè fycophantam esse dicimus.

Quòd illam humanitatis Christi in illis æternis Tabernaculis usque ad ultimum illum diem commorationem transformes conclusionis & affixionis nominibus.

Quòd nos utrinque propendere falsissimè confingas. Deinde quid istud sit tu videris, *non modo per fidem sed etiam reipsa*. Tuum enim hoc est non nostrum, qui hæc inter se minimè sic comparamus. Nam illud *per fidem* ad instrumentalem causam, *Reipsa* verò ad materiam, siue ad illud ipsum refertur quod fidei instrumento percipitur. At tibi eruditissimo scilicet theologo *per fidem* idem atque *imaginariè* declarat neque quod sit spiritualiter, reipsa fieri videtur.

Illud quoque *ad nos pervenire* ambiguè abs te dicitur, qui nihil nobis admoueri, siue nihil ad nos pervenire putas, nisi si quid corpus nostrum contingat. At nos verè nobis ac reipsa quoque

insinuari dicimus, quod animo etiam solo percipitur, ac verissimam quoque ac realissimam esse credimus nostram cum Christo capite *κοινωνία*, quod ex effectis etiam sensibiliter dignoscitur.

Illud autem quod de cælo per fidem & spiritum in his mysterijs petendo dicimus, si stultitia est, quid vobis quoque stultius est, qui sursum corda illos attollere iubetis, quos tamen Christi carnem inter sacrificorum manus quærere docetis,

Postremò Sacramenti vox quum modò symbola per se considerata, modò symbola cum rebus ipsis, modò sacram ipsam totam actionē designet, homonymiam hanc distingui abste oportuisse dico.

Brentiana deliria: id est, conflatā cum altera Eutychetismi parte Nestorij blasphemiam, nos quoque detestamur & priores refutauimus.

AD CAPVT II.

Vnde petenda institutionis Eucharistiæ explicatio.

ONTENDIS in hoc capite petendā esse veram Eucharistiæ explicationem ex institutionis verbis, quod etiam Christi de coniugio aduersus Phariseos disputantis, & Pauli Corinthios hūc reuocantis exemplo probas: Atqui, mi homo, tute hūc tibi monstrum confingis quod oppugnes. Equis enim nostrū (Brentianos vnos siue Vbiquitarios

Vbiquitarios excipio, qui à nobis exierunt, quia ex nobis non erant) hoc ipsum non sensit, scripsit, docuit? Itaque non potuisti certiùs ostendere quanto nos calumniandi studio exarferis, quàm quum nos scriberes, *omni studio id conari, ut verba institutionis examini hominum paulatim eripiamus, pro quibus alia substituamus etiam nunquam in scripturis audita.* Illud autem de quo controuertitur, quoniam tu eodem pudore retices patefaciam oportet. Tu ex vnis institutionis verbis decidendam omnem controuersiam arbitraris: Nos hæc ipsa institutionis verba quòd variè intelligi possint, partim cum nostræ fidei articulis cohærentibus & indubitatis, partim cum ijs quæ de alijs Sacramentis eodẽ Verbo Domini traduntur comparari volumus, ut ea demum interpretatio vera censeatur, quæ nihil habeat ab istis dissentaneum. Denique valere hîc quoque certissimam illam discernendorum omnium errorum normam obseruandam dicimus, ut ex locorum Scripturæ collatione controuerfis omnibus quæstionibus veluti lux inferatur. Hoc verò te hîc faciendum negantẽ quis tandem toleret? Affers tamen has sententiæ tuæ rationes.

Vnam, quòd alia sit ratio Sacramentorum, quàm reliquorum dogmatum, quæ fere sunt perpetua, hominum naturæ ac rationi insita, cum alijs articulis fidei coniuncta, ab omnium temporum sacris Scripturibus tractata, & quæ possint ex sese mutuò illustrari. Sacramenta verò certo tempore, loco, certisque ac conceptis Scripturæ verbis institui, nec tantum describi, sed etiam quasi formari. Itaq; nec posse nec

a. iiii.

deberè ex alijs Scripturę locis, sed ex proprijs dūtaxat suis sedibus explicari. Ergo verò multa hīc abs te falsa poni affirmo, ex quibus tamen ne hoc quidem quod tu vis efficiatur: id est, vt in scholis loquimur, nego antecedēs, & ipsam quoque consequutionē. Falsissima hęc duo essedico, Sacramēta esse noua quædā dogmata & dogmata fidei esse ferè naturæ & rationi hominum insita, Affirmo contrā, idcirco esse instituta Sacramenta, vt sint dogmatum, id est, eorum quæ nobis credenda sunt, *σφραγίδες*? Nec minus illud abs te ineptè dici, quàm si diplomatibus appendi sigilla diceres, vt aliquid præter id quod in ipso diplomate descriptum est homines docerent. Aio & illud ex ipsis Christi verbis, carnem & sanguinem nobis non patefacere quæ Dei sunt, id est fidei nostræ placita intò τὸ τῆς σαρκὸς σφράγις, esse verum Dei odium, & quæ Dei sunt ne cogitare quidem nos ex nobis posse. Sumamus pro exemplo creationem mundi, quæ sanè videtur ex ipsis naturæ principiis peti posse. Dicit Apostolus & verè dicit fidei opus esse, quòd ea quæ cernimus, ex non apparentibus, id est, ex nihilo esse condita credamus: id quod vel vnicum illud Aristotelis de mundi æternitate dogma confirmat. Sunt scilicet sacrę triadis mysterium, hypostatica deitatis filij, & nostræ naturæ vnio, conceptus ex Spiritu sancto, partus virginis, petenda ex morte vita, resurrectio carnis, naturæ & rationi hominum insita. Sed hoc nimirum fundamentum monstris illis & Chimæris vestris nempe accidentibus sine subiecto, corpori nō quanto, trās substantiationi denique

inique substernere noluisti qua in re pudendum illum errorem admittis, quem petitionem principij in scholis appellant. Sed quid si ne illis quidem concessis illud quod tu contendis consequatur? Sint igitur Sacramenta noui alicuius dogmatis tradendi causa instituta: sint certo loco, tempore, certis denique verbis constituta, descripta, efformata: an propterea efficitur dogmata ista noua, nihil prorsus cum aliis fidei articulis suapte natura cohærens, ac commune habere, ad cuius normam horum quoque nouorum dogmatum explicationem exigi oporteat? ac non potius perpetua est quædam omnium religionis Christianæ partium inter se, sicut in naturali ac minimè monstroso corpore, symmetria, analogia, connexio? Imò vt hoc quoque tibi largiamur, nihil habere coniunctum sacramenta cum alijs fidei articulis: an tu tamen inficiaberis communem ac generalem esse quandam omnium inter se Sacramentorum rationem ac definitionem, in qua proinde conuenire singula Sacramenta, quæcunque tandem illa sint necessariò oporteat? ac proinde falsum esse quicquid de singulari aliquo Sacramento sic dicitur, vt à generali definitione dissentiat? Neque enim vel specierum notiones διαίρεται, vel indiuiduorum proprietates notionem συστατικὴν tollunt, sed ei potius superstruuntur, nisi fortasse vis hominem sic esse rationis participem, vt in animalis genere cum equo non sentiat. Restat igitur comparandas saltem esse inter se Sacramentorum institutiones vt eo deprehenso quod tum inter se commune tum proprium habent, ad eam nor-

mam postea singulorum explicationes exigantur. Sed hoc nimirum male vos habet, quod tum ex generali Sacramentorum definitione, quam studio prætermisisti, tum ex proprio cuiusque discrimine vestras illas Chimeras vanissimas esse probamus.

Altera tua ratio hæc est, *Res alias siue dogmata sint siue præcepta, magna ex parte præ se ferre quiddam naturale, perpetuum & per se existens: Sacramenta verò importare tantum quiddam arbitrium, non perpetuam rationem includens, nec per se existens. Esse enim arbitraria subitanea, & temporaria, sicut circumcisio antequam institueretur, & Baptismus & nostra Eucharistia tempore Abraha, nihil fuerunt. Non debere ergo quod ad essentiam suam attinet, ex alijs rebus & dogmatibus & locis scripturae alienis indicari: sicut absurdissimum indicaretur ex creaturarum efficacia & medicina indicare de tuto & spinto, quo Christus illenit cæci oculos, aut de illa piscina aqua.*

Respondeo rursus absurdissimam esse istam concludendi rationem. Quid enim obstat quominus aliquid sit arbitrium, subitaneum, temporarium, & tamen aliquid commune & planè consentiens cum naturali & perpetuo quopiam habeat? Nec enim ista repugnantiam in ipsam rei naturam necessariò inuehunt. Deinde quantum tute abes ab ea quam nobis impingis hæresi, si Eucharistiam esse rem per se existentem negas? nisi fortasse idéo per se non existere arbitraris quoniam talis non nascatur, sed vi institutionis aut consecrationis conficiatur, quod si tu sentis, in aliud incommodum rursus incidis.

Cogeris

Cogeris enim aut Eucharistiam facere ab ipso corpore Christi diuersam, quod de signis tam verè nos dicimus, quàm vos perperam negatis: aut vni corpori Christi duo planè diuersa existendi principia tribuere, vnum videlicet in vtero virginis ex Spiritu sancti virtute, alterum ex certorum verborum pronuntiatione. Deinde si tibi concederem quod tu vis, nempe Sacramentorum essentiam toto genere à reliquis siue placitis, siue præceptis Christianæ religionis dissidère, an tamen propterea inter se quoque adeò repugnabunt, vt inter se conferri nullo respectu possint? Quod si possunt, cur non itidem debent vt inde falsarum explicationum vanitasprehendatur? Ex alienis verò scripturæ locis fieri diiudicationem hanc debere quis tandem nostrum docuit? Denique quàm bella hæc tua est conclusio, Quòd diiudicari Christi miracula ex naturæ ordine non debeant, stultum etiam esse de Sacramentis, vel ex eorum cum alijs fidei articulis seu præceptis collatione, vel ex ipsorum mutua inter se comparatione statuere?

Tertia verò hæc tua ratio est, *Latam esse differentiam inter ipsa institutionis verba, quæ Sacramentorū essentiā describunt, & alia extra eam dicta de Sacramentis, quæ vel eò alludunt tantum vel aliquam eorum circumstantiam aut abusum perstringunt veluti si quis de circumcisione vellet non ex eius institutione statuere, sed ex scriptis Pauli quum circumcisionem pro nihilo habet, aut inter signa maledictionis cum preputio deputat. Sic hallucinantur (inquis) qui de nostris Sacramentis non ex eorum institutione, sed ex 1. Corinth. 10. decidere student*

Cap.3. AD REPET. SAINCT.

et tum ex veteri testamento corradunt, Agnus est pascha et similia, tum ex nouo alia congerunt ad opprimendam institutionis verba.

Assentior tibi perperam facere qui aliena, vel nihil ad rem pertinentia inter se comparant: tale vero quicquam à nostris admissum esse pernegamus, nec tu sanè vnquam ostenderis. Certè quod de Circumcisione profers, quasi ex vnis institutionis verbis quid de ea sit statuendum diiudicare oportuerit, non rectè abs te dicitur, quum ex alijs demum vtriusque fœderis locis quæ fuerit illius analogia & quis vsus multò plenius & vberius, quàm ex ipsa institutione paucissimis verbis per Moysen descripta intelligatur. locum autem illum Apostoli & alios tum veteris tum noui fœderis an ineptè cum ipsis institutionis verbis ad vestra refellenda comparemus, suo loco disceptabitur.

AD CAPVT III.

Figuratum dicendi genus magis esse proprium Sacramentorum institutioni quàm natiuam vocum significationem.

HOC capite de retinenda verborum institutionis Eucharistiæ proprietate differere incipiens contendit quatuor ob causas eam retinendam nullo figurarum velamento inuolutam. At contrà tute capite tertiæ repetitionis tertio agnoscis panem & vinum posse figuras, signa, similitudines vocari propter maximam eorum conuenientiam cum effectis corporis

corporis & naturalis & mystici. quod si verum est, certè vel contra id quod superiore capite docuisti istam conuenientiam aliunde quàm ex ipsis institutionis verbis petas necesse est, in quibus tale nihil commemoratur: vel duplicem vocum corporis & sanguinis interpretationem admittas oportet itémque verbum *E s t* totidem modis exponas: propriè videlicet quum corpori naturali, figuratè verò siue significatiuè quum mystico tribuetur. Itaque quanta sit vis veritatis vtinam nunc tandem animaduertas. Deinde si quid propriè dici putes, ex te quæsiuero, respondebis, opinor, natiuam significationem vocum sic abs te intelligi, quæ translatitiæ opponatur. At ego dupliciter dici posse dico voces propriè vsurpari: vno modo quum natiua sua significatione accipiuntur: altero quum ipsarum rerum subiectarum de quibus agitur peculiaris natura spectatur. Sic exempli gratia, si de picta sculptæue imagine loquens dixerim, Hic est ille Simson hostium Ecclesiæ domitor certè verbū *E s s e* aliā significationem induit quàm si de ipso vero Simsone ageretur, vt esset propositio identica, Vtra igitur in hac enuntiatione propria censebitur? non illa certè essentialis, quæ tametsi natiua est, tamē maximè impropriè & falsissimè rei pictæ vel sculptæ tribueretur, sed ista quæ ascititia est. Videtur igitur proprietatem vocū non ex ipsarum natura semper, sed ex rebus subiectis, siue de quibus agitur æstimari? adeò quidem vt quæ per se vera & propria est vocis significatio, falsa & impropria euadat si ad rem ipsam subiectam referatur: & cōtrā quæ suapte

natura est falsa & impropria, vera tamen & propria esse incipiat. Ergo, inquires, Sacramenta vultis inanes esse imagines? nequaquam id v. d. quanuis ne tu quidem, eo quod citavi capite, imaginis & figuræ vocem repudies. Quo enim iure id facias? Sed imagines esse dicimus veritate rerum quas significant minimè vacuas, quoniā id quod intellectui & fidei suggerunt, verè quoque à Deo spiritali modo participādum offertur. Ergo vt tandem hunc locum concludamus, scito nos quum verbum **E s s** dicimus figuratè, id est, metonymia sacramentali, explicādum natiuam quidem illius vocolæ significationem cum hac translatitia comparare: sed eam tamen quæ rei de qua agitur maximè propria est aduersum vos vrgerè, quum is demum propriè de re quaque loqui sit censendus, qui vocibus ad eā rem significandam appositissimis vtitur. Sunt enim voces rerum, non res vocum gratia institutæ. Dico igitur nos quum quæ de Sacramentis dicuntur sacramentaliter intelligēda docemus, etiamsi id fieri nisi natiua vocabuli alicuius significatione ad translatitiam accommodata non potest tamen maximè propriam significationē si rem ipsam spectes tueri: vos autem quum essentialiter intelligenda docetis quæ sacramentaliter dicuntur, maximè impropriam proprietatem ineptissimè, & quum de religione agatur, perniciosissimè defendere. Propterea si hæc quæ tu dicis (quod postea suo loco faciemus) persequi nunc liberet, cuius tu tandem vocolæ in institutionis formula proprietatem penitus obseruare comperieris? pronomen enim **H o c** modo
ad aliud

ad aliud quàm ad hoc ipsum quod manibus acceptum Christus frangebatur & distribuebat, id est, quomodo vel ad indiuidui vagi somniū vel ad sola accidentia, de quibus ne vobis quidem constare potest (nisi fortasse rotunda & alba fuisse panis illius fragmenta probaueris) seruata vsitata loquendi forma, transtuleris? Et quo tandem proprietatis genere, vel corpus essentiale Christi pro mystico corpore, vel indiuiduum illud vagum, aut accidentia panis, pro re quapiam ex multis granis, & multis acinis coadunata acceperis? Sed de his aliàs. Nunc causas istius proprietatis retinendæ à te prolatas audiamus. Si, inquis, *argumenta de Sacramentis peti oportet ex institutione, necesse est eius rationem certissimam esse & propriam.* Rectius dixisses perspicuam esse oportere. De proprietate antea dixi, esse nimirum sæpenumero ex rei subiectæ, non ex ipsa per se voce diiudicandam. Id enim maximè perspicuè dici quæ rei subiectæ maximè conueniat, siue propria siue translatica significatione voces ipsæ vsurpentur. Ergo, inquis *minimè figuratam esse oportet. Repugnat enim institutionem esse fundamentum veritatis & ipsam figuratam esse, quia in figurata loquutione nulla veritas fundari potest.* Distingo figuræ appellationem, quam si accipis pro merè allegorico aut parabolico sermone, quid hoc aliud est quàm nobis illudere? Num enim metonymia sacramentalis, aut alius eiusmodi tropus, allegoria est vel parabola? Quæ tu hîc igitur ex Irenæo & Augustino citas vt allegorica ostendas aliunde illata luce indigere, non contra nos sed contra vestra illa deliria faciunt, quibus

yniuersam scripturam sacram in fabulas verè
 παραδ^{εις} transformastis. Figuratè verò dicta esse
 non posse certa veritatis fundamenta ne in alle-
 gorijs quidem perpetuum esse dico. Quæ tu po-
 stea garris de nostra in explicandis institutionis
 pauculis verbis repugnantia cuiusmodi sint suo
 loco expendemus. Sed quod scribere ausus es,
*nolle nos rem Cæna ex institutione indagari, adeoq;
 institutionis verba subsannare, & ea nobis obijci mo-
 lestè ferre, falsissimè & impudentissimè à te con-
 fingi Deum & homines testamur.* Declamitas
 postea quum res noua traditur, & in qua nemo
 sine summo periculo possit hallucinari (cuius-
 modi est Eucharistia) non esse admittendas im-
 proprias & ambiguas phrasas. Concedo, & im-
 propriū esse rursus nego quod optimè rei sub-
 iectę conuenit. Ambiguum autem si vocas quod
 plures sensus admittit, vide quousque progre-
 diaris. Dogma fidei Christianæ vel præcipuum
 est, Verbi æterni ἐνσάρκωσις. At illud Verbum caro
 factum est homonymiæ in singulis vocibus obno-
 xium esse, ideóque ab hæreticis exagitatum nō
 ignoras. & à quibus hæreticis? ab ijs qui natiuā
 illarum vocum significationem sectati sunt, con-
 tra quos ostēditur Filium Dei similitudine qua-
 dam aptissima λόγον non tamen προσωπεῖον sed ἐν-
 διάθετον vocari: carnis autem appellatione to-
 tam humanam naturam συνεκδοχ^{ως} declarari:
 factum denique non transmutatione sui ipsius,
 sed alterius assumptione dici. Et quàm multa a-
 lia possent similia proferri. Res autem sic habet.
 Etiam si voces per se ambigæ & diuersam in-
 interpreta-

interpretationem admittentes vsurpentur, tamen pro non ambiguus censentur, quoties alterius sententiae absurditas ex rei ipsius de qua disceptatur natura non obscure dignoscitur. Sic verbi appellatione non significari prolatum sermonem ex eo manifestum est, quod Filius Dei quum sit Deus, & per quem Pater omnia condidit, necessario sit aliquid *ὁπισθεν*. synecdoche verò in ditione carnis vel ex communi Hebræorum vsu intelligitur. Factum esse denique accipi pro transmutatione eius naturae dici non potest, in quam nulla cadat mutatio. Sic quoque in Sacramentis si signum dicatur, illud ipsum esse cuius Sacramentum est, miserabilis est seruitus ac planè carnalis, literam sequendo, signa pro rebus ipsis accipere, vt scitè scribit Augustinus de Eucharistia ipsa differens, sicut signa inutiliter accipere vagantis est erroris. *Rethorum, ais, praeceptum est, τὰ κρέα κοινῶς, τὰ κρέα κοινῶς. At Coena historia rerum antea incognitarum & insolitarum constitutionem & euulgationem complectitur. Necessarium igitur fuit Christum dilucidè quid vellet effari. Concedo hoc quoque, & dico non potuisse dilucidius aut expressius declarari sacrae illius actionis mysticae naturam & finem. Hoc enim dari quod Christus ipse manibus tenens tradebat, doceri verbis Apostolos non oportuit. Sed quorsum hæc darentur, quarum rerum signa & cuiusmodi signa essent, id verò ipsis declarari oportuit: quod multò dilucidius fecit Christus quum signis tribueret ipsarum rerum appellationes, quàm si signa illarum esse simpliciter dixisset. Deinde etsi noua prorsus fuit hæc noui fœderis*

obligandi ratio tunc primum à Christo instituta, tamen neque incognitum prius erat nouum ipsum fœdus, cuius exhibendi cognitione suo modulo imbuti & virtute seruati fuerunt quicunque Christi aduentum fideles antecesserunt: neque etiam ipsum nostræ cum Christo *αἰνῶντος* mysterium translatis vocabulis edendi & bibendi significatum, erat discipulis in auditum, vt qui hoc idem dictum & spiritualiter explicatum ex præceptoris ore audierāt in ea concione quæ Ioan. 6. perscripta est. Itaque neque obstupuerunt: neque vt Capernaïtæ durum hunc sermonem esse dixerunt: neque, vt de ambiguo sermone dubitarunt, quoniam hæc mysticè & spiritualiter intelligenda esse antea didicerant, sicut alicubi Chrysostomus obseruat. Denique elige utrū voles: Si *αἰνῶντος* ista fuisse vis, *αἰνῶντος* loquutus fuerit Dominus, quum vix aliter de Sacramentis vnquam sit loquutus Spiritus sanctus sin *αἰνῶντος* fuisse maioris, *αἰνῶντος* sanè fuerit loquutus, ac proinde ineptè facis quum vulgatam & rritā significationem verborū in his mysteriis defendis: Itaque quod in sanctæ memoriæ virum P. Martyrem dixisti, improbum & impudentem fuisse Christianarum scripturarum deprauatorem, quin tibi potius ad amissim quadret, obscurum esse non potest.

AD CAPVT IIII.

Ex circumstantiis institutionis Cœnæ Domini non rectè
colligi *non potest* retinendum.

NECIPIS tuam istam impropiâ proprietatem tueri argumentis a circumstantiis Cœnæ dominicæ desumptis. Et quoniam quæ de Sacramentis dicuntur sacramentaliter intelligenda dicimus, negas ex institutionis verbis erui posse hanc circumstantiam quod Eucharistia sit Sacramentum (quod tamen verum esse concedis) quum nullum verbum de Sacramento faciat. In his verò paucis vide quàm multipliciter pecces. primum enim admodum ineptè facis, quum hoc quo res ipsa vel an sit, vel quid sit constituitur inter circumstantias numeras. Deinde quum Eucharistiam esse Sacramentum colligi ex institutione posse negas, certè & illud fateris, id quod primariū & præcipuum est in hac controuersia (rei videlicet de qua quæritur naturam & definitionem, quæ *non potest* vocatur) aliunde quàm ex ipsa institutione petendum. Itaque fundamentum illud abs te antea positum, quod videlicet ex vniuersali institutionis verbis hæc omnis controuersia sit decidenda, rutemet euertis. Præterea quum Sacramentū hoc esse non neges, & pro natura rerum intelligenda sint quæ de rebus dicuntur (nec enim res verborum, sed verba rerum causa sunt inuenta) quid ad nos attinet tantopere quærere quo ex scripturæ loco id eruaturs postremo & illud dico planè cæcum esse oportere qui ex illa
b. ij.

Cap. 4. AD REPET. SAINCT.

tota Christi actione non videat mysterium siue Sacramentum institui, quum regnū Dei, remissio peccatorum, fœdus denique illud nouum, sicut à Ieremia describitur, propriè loquendo, in esu & potu situm esse non possit. Reponis postea nobis rancidam illam & millies recoctam crambem, summum videlicet Euangelistarum & Apostoli in describenda Eucharistia consensum, quum alioqui soleant Euangelistæ mutuas operas tradere, & quod ab alio obscurius & figuratè est traditum, id alius magis propriè & plenius enarret. Atqui perpetuum hoc esse nego, nec tu vnquam probaueris. Dico præterea Euangelistas & Apostolum neque totidem neque iisdem verbis vsos, quod ex ipsorum locorum collatione liquet. Affirmo & hoc tertium, Euangelistas & Paulū mutuas hîc sibi operas tradidisse. Verbū enim *ἡ ζωὴ ἡν* verbo *ἡ ζωὴ ἡν* & τὸ *ἡ ζωὴ ἡν* verbo *ἡ ζωὴ ἡν*, & τὸ sine adiectione positum adiectione vocis *πνεύματος*; & illud *Nouum testamentum in sanguine meo* per illa, sanguis meus Noui testamenti explicatur. Et additur tum à Luca tum ab Apostolo mandatū, à Mattheo & Marco prætermissum. Tu verò quid velles præterea ab eorum aliquo expressum vt nostra sententia valeret? neinpe vt pro *EST* scriberet *SIGNIFICAT*, vel *HOC EST CORPVS MEVM* SACRAMENTALITER siue IN MYSTERIO, siue FIDE PERCIPIENDVM, siue SIGNVM aut SACRAMENTVM CORPORIS MEI. Quid si verè nos vicissim exciperemus, vt vestra illi quamuis inuisibili, tamen verè Cyclopica, manducationi locus aliquis relinqueretur

queretur, oportuisse aliquem Euangelistarū pro
 Hoc scribere ISTA ACCIDENTIA SINE
 SVBIECTO. vel ECCE CORPVS MEVM,
 & pro EST scribere TRANSSVBSTAN-
 TIATVR, & CORPVS SIMVL ET SAN-
 GVIS. & pro OMNES scribere VOS SA-
 CERDOTES? quid igitur? nempe neque Chri-
 stus sic loquutus, neque Euangelistæ & Apostoli
 sic scribentes, obscure, aut ambigüe aut inusita-
 re, sed sacramentaliter de Sacramento loquuti
 sunt: neque causa vlla iusta fuit cur de vestris illis
 tam absurdis tam monstrosis, tam denique à Sa-
 cramentorum fine alienis figmentis deuitandis
 laborarent, quæ iure existimarunt nō magis cui-
 piam Christiano in mentem venire posse, quam
 naturalem petram fuisse Christum, quoniam di-
 citur petra fuisse Christus, aut agnum reipsa
 Christus esse quoniam à Ioanne Baptista sic ap-
 pellatur. Ista denique quæ tandē calumnina est,
Carnem, sanguinem, substantiam, edere, bibere, altare,
sacrificium, sacerdotium à nobis in ignotas & transla-
tas significationes trahi? Quid amplius? etiam, si
 tibi creditur, *spiritum in Baptismo pro aqua inter-*
pretamur, & Patrem quoque & Filium negamus.
 Imò quis carnem & sanguinem in spectrū cum
 Martione transformat, nisi qui inuisibile & quā-
 titatis expers corpus Christo tribuit? Quis Chri-
 stum priuat vera carnis substantia, nisi qui panis
 crustulo, imò etiam accidentibus sine subiecto
 illum includit? Edendi autem & bibēdi vocibus
 an non vos quoque nobiscum vtimini, quum de
 vnius virtutis Christi participatione merè spiri-
 tuali loquimini? altare quidem fateor nullum in

Christiana Ecclesia, nec sacrificium nec sacerdotium ad Christum rursus pro peccatis reipsa Patri offerendum relinquimus, quæ non sine manifesta impietate ponitis. Spiritum pro aqua in Baptismo à nobis exponi falsissimum est, quum è contrario, Aquæ interdum ut & Ignis nomen pro Spiritu, ad eius in nobis effecta significanda poni dicamus. Neque tu id potes iure inficiari, quum sic passim loqui Prophetas & Apostolos ipsumque Christum non ignores. Filii veram hypostasim à Patre esse ratum abest ut inficiemur, ut contra, stertentibus vobis, & tetrissimos illos Seruetum Gentilem, & Postellum in sinu fouentibus, hanc veritatem aduersus renatos Samosatrenianos & Arrianos primi defenderimus. Quod si Filii essentiam (quam tu perperam cum substantia hinc confundis) vis ab altera Patris essentia propagatam, quam nos vnicam esse in Filio & Patre tuemur, quanuis in Patre ut à nullo, in Filio ut à Patre per generationem communicata spectetur, iam te Dicitheiam factum affirmo. neque id sanè mirum ab eo fieri qui tot nobis Christi corpora realia & essentialia fabricetur.

AD CAPVT V

Ex circumstantia Christi ipsius Cœnæ instituentis colligi non posse simpliciter *non patet* in verbis institutionis retinendum.

AM accedis ad circumstantias personæ ipsius Christi & sic argumentaris, *Christus est omnipotens nec mentiri potest. Ergo potest efficere quod in Eucharistia testatur.*

Illud

Istud verò quis vnquam nostrum negauit? Sed hoc efficere vel potuisse vel voluisse quod tu dicis, id demum tibi probandum est. Rursum igitur id ipsum de quo ambigitur vt probatum assumis, quod est impudentis Sophistæ factum. Noluisset autem illum ac ne velle quidem potuisse quod dicitis, ex eo ipso colligimus quod mentiri ac proinde cōtradicientia velle nō possit: quod autem velle se testatus est idcirco efficere illum posse credimus, quoniam sit & verax & omnipotens, nempe vt verè ac reipsa sese nobis in terra positus quauis in cælis manēs, ad vitam æterna communicet, quod esse verè admirabile omnipotentia diuinæ mysterium Apostolus merito testatur. Ad illam autem vestram naturalē presentis & intra manus positæ substantiæ manducationem quæ tandem, quæso, omnipotentia diuina requiritur? Non igitur simpliciter vestra illa commenta inficiamur quod cogitationi humanæ sint absurda, sed quia præter quàm quod admitti humana ratione non possunt, placitis fidei & Filij Dei veritati repugnant. Quorsum ergo aduersum nos detorseris illud Tertulliani dictū aduersus Marcionitas, ad quos ipsi proximè acceditis, quum corpus suapte natura quantum tamen promodo non quanti reipsa adesse contenditis?

Restat, inquis, vt videamus an Christus singularem aliquam causam habuerit cur in promulganda Eucharistia obscurius & incertius loqueretur quàm communiter soleret. Tantum abest vt habuerit, vt ei adfuerint causæ grauissimæ cur planius, certius & dilucidius quàm soleret de alijs rebus, de Eucharistia

*pronuntiaret : nempe graue & periculosum dogma
praeceptum & articulu noui foederis.* Atqui tute hic
rursum tibi monstrum comminisceris quod nus-
quam est. & rursum principium petis. Vis enim
tibi concessum omnes translatas loquutiones
esse natiuis obscuriores, quum translationes sa-
pe non minus pateant quam propriæ signifi-
cationes, & venustiores ac expressiores merito ha-
beantur. Deinde, quod coactus aliquoties repe-
to, proprietatem non ex rerum subiectarum na-
tura, sed ex ipsis vocibus perperam metiris : &
nullam incidere potuisse grauiorem causam
particularem cur à communi significatione dis-
cederetur affirmo, quam quod nō de re commu-
ni, sed de Sacramēto ageretur. Denique rursum
pernego vllum dogma nouum fuisse in Eucha-
ristia traditum, aut vllum foedus institutum, sed
fidei Christianæ & noui foederis *expresse* consti-
tutam : nec te minus ineptē ista scripsisse, quam
si diceres nouum aliquod testamentum fieri, quū
de sigillo ei apponendo statuitur aut ipso appo-
sito sigillo obsignatur.

*Postulas etiam tibi produci exemplum alicuius
foederis vel Sacramenti à Deo vel Christo eius im-
perati vt credendi & cum salutis periculo agendi, e-
tiam in vetere testamento figuris obnoxio, quod ali-
ter sonet quam ad verbum sit intelligendum, aut è
vestigio non sit explicatum.*

Astutē tu quidem credendi & agendi voces
adiiecisti vt tibi caueres. Sed quid si tu sic quo-
que mihi aditum ad te refellendum aperuisti
Ritus igitur in ipsis obeundis mysteriis seruan-
dus, sicut externus est per se & à communi nihil
differens

differens, ita etiam communibus vocibus explicetur oportet. Sic nudis verbis Circūcisio, Phasē, caeremonialis vniuersus cultus declarantur & præscribuntur. Sic quoque Baptismus & actio Cœnæ Domini describuntur. Communia enim sunt aqua mergere vel aspergere, panem accipere, frangere, comedere, & vinum infusum bibere. Sed quod in illis ritibus credendum ipsi menti & fidei offertur, siue quæ sit res Sacramentorum, & in quem finem præcipuè instituta sint, id vērò sicut in figura proponitur, ita etiam vix aliter quàm figurato dicendi genere proponitur, nempe ne signa vel inania putentur, vel pro rebus ipsis accipiantur. Sic Circūcisio externa fœdus vocatur, quum tamē propriè nō sit ipsum fœdus, sed (vt eodem loco dicitur) fœderis signū sit. Ergo, inquis, ostendite ubi similiter sit dictum panē & vinum esse signa corporis & sanguinis. Quasi verò hæc lex sit perpetua vt si quod per se satis intelligitur semel tamen est quanuis citra necessitatem explicatum, semper quoque in re simili declaretur. In sacrificijs quoties additur promissio expiationis peccatorum, id est nō quid agatur exterius, sed finis & vsus sacrificiorum declaratio, siue quid fuerit in iis credendū toties signo tribuitur quod est rei significata, id est, Christi, qui vnus tollit peccata mundi, quum sanguis hircorum & taurorum ne vt Sacramenta quidem emundare conscientiam vnquam potuerint. Quid? quum *το νέον* dicitur nouum fœdus in sanguine (quod quidem non spectat ad id quod foris agitur, sed ad id quod per id quod agitur credendū proponitur) vt in omnes

partes te conuertas nunquam tamen cuiquam homini non infando persuaferis natiua uocum significatione seruata id esse exponendū. Et ne ab ipsis à te propositis exēplis discedamus, in hac ipsa formula, *Renasc ex aqua & spiritu*, nisi Metaphorā multiplicem agnoscis, renoco te ad introitū Missæ Dominicæ quam Quasimodo uocatis. Num tu verò arborem uitæ aut scientiæ boni & mali putas aliter quàm sacramentali Metonymia appellatam? nisi fortasse vis à succo ipsius arboris, vel immortalitatis donum, vel boni & mali scientiam pependisse. Sed de istis suo loco. nec enim ignoro tam verè nihil posse dici, quin à sophistis in speciem falsi adulteretur.

An non, inquis, offendiculum eadem de re apud Capernaitas exortū Christum admonuisset, ut sermonem temperaret si aliter res haberet quam pronuntiaret?

Imò quod Capernaitas alloquens satis superque explicarat, cur obsecro Cœnam instituens, rursus ageret? Quanuis enim illic de verbo nudo dicatur quod in Cœnæ institutione de pane & vino dicitur, tamen hæc duo conueniunt, quòd & uerba & corporea elementa mysteriorū signa sint, illa quidem aurium, hæc uerò oculorum quoque sensui obiecta.

Comminisceris postea Christum à Paulo de Corinthiorū dissidijs interrogatū, fuisse illi expositurū si qua laterent sacramentalia ænigmata in Eucharistiæ Sacramento. Et unde quæso mysteriū Cœnæ dices Apostolū ex aliqua speciali reuelatione didicisse? quoniā nimirū hæc dicit, se à Domino accepisse, quod etsi non tibi primum

mum aut soli in mentē venit, tamen parum probabiliter dicitur. Quorsum enim hoc ex Christi peculiari reuelatione percontaretur Apostolus, quod saltē ex Luca suo comite perinde atq; ex ipsius Christi ore cognoscere potuit? Quod si etiam dicamus peculiari reuelatione id illi fuisse patefactū, at certē stultē abs te dicitur tū ei patefactū fuisse quū de dissidiis Corinthiorū intellexisset. Nec enim id ait se illis tradere, sed antea tradidisse, quod antea nimirū à Domino siue reuelatione peculiari, siue (quod multò probabilius est) ex discipulorum ipsius ore aut scriptis cognouerat. Sed hoc mittamus. Quantò rectius dixerim si vestras illas monstruosissimas & fidei articulis ex diametro repugnantes chimeras stabilire illis institutionis verbis Dominus voluisset, hoc fuisse Apostolo suo expositurū: idcirco verò nullā addidisse explicationem, quod sacramentaliter interpretanda esse, quæ de Sacramētis dicuntur, omnes non prorsus insani per se intelligant?

Vis etiā considerari à nobis ipsam nocturni tēporis circūstantiā, admirabilis sanè Theologus, qui tuos aliter nocte quàm luce loqui velis. *Quia* (inquis) *voluit ea nocte Dominus lucē inferre figurarum tenebris idcirco nihil fuit figuratè loquutus.* Et quid est in re tā seria Ecclesiæ Dei illudere si hoc nō est? Sed, inquis, *fatentur Apostoli Christum in ea nocte palā effari, & nullū prouerbū quod nō declararet loqui.* Imò hoc dicūt discipuli nō de tota, sed de extrema dūtaxat illa cōcione quæ tota penè figurata est, & tunc ab Apostolis videtur parū intellecta. At, inquis, *quū Apostoli nō sinerēt*

vel minima elabi qua nō interrogarent si viderentur obscuriora, nemo hīc eum in re tanti momenti in verbis à literalis sensu remotis perçotatur quicquā; nempe (ut dicunt Chrysostomus & Cyrillus) ideo nec obstupuerunt nec obmurmurarunt Apostoli ad tantum prodigium, quoniam antea corripī viderant qui ad eius promissionem obstupuisse. & rem prius sibi confirmatam meminerant qua tum exhibebatur. Imò certè ad tam prodigiosum commentum, quo & carnis Christi veritas destruitur, & spiritualia in corporalia transformantur, & pro fide quæ est regeneratæ mentis actio, corporalis manducatio statuitur, & Christiani in Cyclopas mutantur toti cohorruiſſent Apostoli. neque idcirco tantum nihil interrogarunt quòd per incredulitatem obstupēfactos & obmurmurantes audissent reprehendi, sed quia ex reprehensione spirituale hoc esse mysterium, nec ventris sed mentis cibum hunc esse cognouerant & crederant. Credentibus enim hoc dictum fuisse disertè dicit Cyrillus eo ipso loco quem citas. At cur credentibus, nisi quòd quid illud esset antea fuerant edocti? Fides enim est ex auditu. Immeritò igitur quæris unde potuerint nec prius admoniti Sacramentum institui, nec tum ita subtiles Apostoli, suspicari sacramentalem esse loquutionem. Nā & prius rem ipsam fuerant edocti, quid illis esset daturus Christus & Capernaitarum exemplo fuerant admoniti, ne Cyclopicam οὐρανοῦ ἀναίματος conciperent: & Sacramentum institui res illæ ipsæ quas illis præbebat Christus ostendebant. Et ne quid hīc à me confingi clamites, ecce tibi hæc quoque Chrysostomi verba ex eadē

illa quam citas homilia octogesima quinta quæ
tu altitè præteristi.

*Quomodo turbati non fuerunt, quoniam hoc audis-
sent quoniam multa iam & magna de hoc antea dis-
seruerat.*

Sed & illud omnino expendendū est quod ex
eodem Chrysostomo attingis, priorem videlicet
Christum ad suos confirmandos corpus suum delibasse
& cepisse se quod alijs porrigeret, ne præ horrore in-
firmi Domini de manducanda carne detrectarent.
Quod igitur hic vnus ex patribus fortasse pri-
mus dixit, quæri potest an probabiliter di-
catur. Nec enim in institutione Cœnz tale
quicquam exprimitur. Ex eodem tamen pane
comedisse & ex eodem vino Christum bibisse
ambigi non potest: neque magnopere laboro
post an ante consecrationem hoc fecerit. Sed il-
lud certum est si Sacramentum hoc Christus i-
pse sumpsit, non propter se sed propter alios
sumpsisse: Quid igitur? Certè si (vt vult Chry-
sostomus) ille sumpsit Sacramentum, & tran-
substantiationi locus est, ille seipsum realiter &
substantialiter ore ipso comederit. Cautius lo-
quitur Augustinus quum dicit Christum *QVO-
DAM MODO* seipsum suis manibus gestasse, vt
mysterium à re naturali distingueret. Quod si il-
le verè, re ipsa substantialiter, corporaliter ore
suo sine vllō tropo vel figura comedit seipsum
primus, non oportuerit, quæso, maiorem hoc
horrorem incutere discipulis, quàm si alijs dun-
taxat se vorandum & bibendum præbuisset? Ne-
que his obstat quòd, inuisibiliter id factū com-
municimini. Manet enim ipsum factum, realis
inquam *σπρωφα*, quæ si inuisibilis erat, in alte-

rum etiam magis absurdum prodigium erat discipulos abductura, eò videlicet ut spectrum se videre & audire multò magis existimarent quàm quum illum antea super mare ambulantem, & post mortem secum præsentem adesse & loqui cernerent. Seipsum enim quempiam ore vorare, & tamen eodem modo integrum ac solidum & illæsum alijs itidem comedendum præbere multò magis veritati carnis repugnat quàm super mare ambulare, aut post mortem repentè clausis ianuis apparere. Ertu tamen Apostolos ne ad figuratas quidè loquutiones absque interprete intelligendas exercitatos fuisse vis. Quantò verò minus hæc falsissima & toti doctrinæ quam ex Christo audierant repugnantia commenta sine vlla disputatione mente comprehensuros fuisse existimabimus?

Cur, inquis, Christus contra omnium gentium morem minus puro & sincero sermone quam solebat: Apostolis mentem suam exprompserit?

At ego hunc omnium gentium ipsiusque adeò Spiritus sancti perpetuum morem fuisse & esse dico ut ad signorum vim ostendendam, rerum significatarum nomina eis attribuuntur: quod autem de minus puro & sincero sermone Christi scribis, putidam esse calumniam quæ vni tibi in mentem venit.

Queris postea, an is verbis caruerit quibus nunc utimur, ut intelligentiam aliam quàm verba sonent substituamus.

Respondemus Christum non potuisse significantius

neantius aut expressius de Sacramentis loqui.

An voluit inquis, serere haereses per ambiguam testamenti interpretationem?

Nequaquam: planissima enim est & Sacramentis accommodatissima, & vtitissima formula qua Christus usus est: nec minus monstrosa sunt vestra quàm Anthropomorphitarum commenta: Nescio certè an reliquis tuis vanissimis clamoribus sit aliquid à me reponendum.

Cur nos, ais, dubitemus credere quod Christus non dubitavit asserere?

Imò, mi homo, cui persuadebis contradictoria Christum dixisse? credendum autem quod Christus docuit quinam fortius affirmant quàm qui nihil nisi quod Christus nos docuit, credendum in salutis negotio dicunt?

Qui verbum est (ais) verborum significationes ignorauit. Bella scilicet allusio, quanuis eam aliunde desumpseris. *Qui veritas est, vera loqui nesciuit* minimè, ideòq; vestras chimeras monstrosissimas repudiamus.

Qui tot modis idololatriam vetuit, an factus caro ut nos ab idololatria liberaret, moriturus nobis idololatria occasionem maximam praeberet, quum paucis verbis minaret nos ab ea liberare potuerit?

Nequaquam profectò, ideòque vestrum trutaceum Deum ut idolorum omnium quæ unquam extiterunt maximè execrabile toto pectore oreque ipso detestamur: & vos in bestias penè trāsformatos credimus, qui Deū ipsum id esse credatis quo vescamini. Id autè etsi venturū præsciuit Dominus què nihil latet, noluit tamè propterea de Sacramētis aliter quàm usus ipsorū

& natura ferat, id est, non sacramentaliter loqui. Hæc sunt igitur in quibus clamitas à nobis aduersus Christi diuinitatem peccari, quasi quia de recta & cum articulis fidei consentiente verborum institutionis explicatione, quærimus propterea ipsius sermonem in controuersiam & dubitationem adducamus.

Denique placuit etiam tibi, nos triplicis in Christum *ut hominem & virum bonum* (sic enim loqueris) admissi peccati arguere: quorum illud primum est *illi inusta à nobis nota quod contra bonorum patrum familiæ prudentiæ Testamentum non simplicioribus verbis codiderit, quàm bonus ille Jacob, quanuis figuræ, pro statu prophetia, testamento admiscuerit, tamē de re, de qua in testamēto vaticinabatur dilucidè dixerit, & clarius quàm unquam antea sermonem habuerit.* Atqui, bone vir, in vno isto quod in nos hîc dicis tripliciter peccasti. Neque enim Eucharistia est ipsum testamentum Domini, sed eius *oppo* *sit*, vt antea quoque dixi: sicut Circuncisio nō nisi figuratè vocatur fœdus, propriè verò est fœderis signum, vt ipsemet Deus interpretatur: nisi forte eousque odio nostri abriperis, vt sigillum testamento appositum velis esse ipsas testamenti tabulas aut ipsum testamētum tabulis perscriptum. Neque dubito quin hîc sis mihi obiecturus illud *Nonum testamētum in sanguine meo*, cui vicissim regeram illud, *sanguis meus noui testamenti*, de quibus nos suo locone, tuo more, vel quæstiones permisceam⁹, quod facere tamen nos tua *amusa* *doctrina* cogit, vel principium petere videamur. Deinde tantum abest vt ex eo quod tuemur, efficiatur Christum ob-
scurius

scurius loquutum esse, vt contrà nisi nobiscum sentias, absurdissima &, quoniam sibi contradicentia, ideo falsissima ipsum enuntiasse oportuerit, vt tu ipse longè maioris sceleris reus merito deprehendaris, quàm illud sit quod falsò nobis impingis. Denique quis tuus hic pudor est? deligis pro testamenti vllò figurato dicendi genere carentis exemplo illud Iacobi testamentū, in quo penè vno plura, quàm in reliquis totis historicis libris omnium troporū & figurarum exempla deprehenduntur, adedò vt in eo explicando nunc quoque noui interpretes linguarum cognitione instructiores quàm illi ex veteribus Græcis aut Latinis, desudent. Et ne longius abeamus, illas ipsas voces in quibus planius quàm vnquam loquutum illum, temerè profectò scribis, nempe illud, opinor, *Non auferetur sceptrū ex Iuda*, &c. libenter ex te velim intelligere quomodo interpretari tam planè possis, vt quicunque in eo loco explicando laborarunt stolidi, quasi nodum in scirpo quæsiuisse videantur.

Alterum nostrum peccatum esse vis, quòd *ius illud testamentarium inuiolabile corrumpamus*, & quidem non cuiusuis sed Filij Dei, cuius testamenti ipsas etiam singulares voces expendere inbeat Apostolus, admonens scriptum esse, *semini eius non feminibus*: quod nostrum horrendum scelus miris postea modis exaggeras. Et certè si quid tale vel cogitare ausi essemus, nulla nostro sceleri pœna par reperiretur. Sed dic, quæso, qui in testamenti scripto ne literulam quidem immutat, sed de verborum quibus testator vsus est, sententia

contendit, idque totum & ex præcedentibus, & ex consequentibus, & ex clarissimis alijs ipsius voluntatis testimonijs, adeoque ex ipsa rerum de quibus agitur natura, postulat vt diiudicetur, num meritò istorum scelerum accusabitur: an is potius qui accusationem talem instituerit, in manifesta calumnia deprehendetur? Dicam autem etiam aliquid amplius. Testamentum illud in quo iubet illam vocem Apostolus obseruari itane fuit planè & perspicuè conceptum & explicatum? Quere hoc saltem ex Hieronymo qui locum illum sic exagitat, vt Paulum etiam videatur nolle ab omni sophisticis culpa vindicare: cui tamè cur in hoc vt in multis alijs non assentiar a libi vbi oportuit non dissimulaui. Quid si etià regeram nos in institutionis Eucharistiæ vera explicatione quærèda sequi Apostoli vestigia? Nā ille quid seminis appellatione intelligatur, in his verbis, *Ero tibi Deus, & semini tuo* cruit ex altero loco, *Et in semine tuo benedicentur omnes gentes*, quod inficiari non potes. Qua igitur in re peccamus, si huius quoque institutionis verborum sententiam ex cohærentibus eiusdem authoris spiritus sancti scriptorum locis petendā docemus? Aut igitur nos absolue: aut quod aliter faciamus quàm Paulus ostende: aut nobiscum quoque Paulum coargue, vt ab omnibus pijs coarguaris.

Tertium denique longè maximū nostrum est peccatum (inquis) quòd sentiamus nihil noui Ecclesie legatum à Christo & eius testamento nobis derelictū, quàm panis aridi frustulum, & vini paucillum in sui memoriam.

Imò verò vos ij estis qui panem verè aridum quotannis,

quotannis, & quidem tantum semel, laicis vestris administratis, erepto ipsis calice: in eo manifesti praeſtigiatores, quod illis persuasistis panem id non esse quod omnes sensus panem esse renuntiāt, ut eius loco inuisibilem carnem quæ nihil sit minus quàm caro, id est Marcionis phantasma statueretis: & quotidie vestram miseram & famelicam plebeculam inani solo spectaculo pascitis. At eos qua tandē ratione ista criminatio reos tenebit qui veri illius corporis & sanguinis *κρωπίαν* in Cœna sanciri profitētur? Sed, inquis *quodcumque spirituale per Cœnam nos assequi iactatis, per alia iam donata à Christo & Deo, nos & Patres nostri etiam sub lege assequebamur, & quotidie sine Cœna per Euangelij auditionē & mētis ac fidei elevationem in Deum assequimur, ut vos inculcatis.* Dicis sanè aliquid non tamen omnia, ut suo loco ostendemus. Sed quod hinc vis effici, inutilem videlicet à nobis reddi Eucharistiā nisi per eam aliquid penitus nouum & prorsus aliud quàm Verbo & cæteris omnibus Sacramētis nos assequi tecum dicamus, id ego pernego. Quid enim prohibet quominus res prorsus eadem dissimili tamen ratione & impari efficacia præbeatur? Illud quidem certè non inficiaberis, efficaciam Christi eandē nobis in Baptismo & in verbo offerri. Num propterea inutilis est vel nudi verbi auditio Baptismo succedēs ut in adultis, vel hic illi præcens ut in infantibus? Iustificatus est gratuito fœdere Abrahā in præputio, an propterea inanis fuit Circūcisio, an potius fuit illius gratuitæ iustitiæ fidei *σπαραγίς*? Cornelius Messia in vetere fœdere amplexus quem

c. ij.

venisse nesciebat, ideoque iustus etiam adhuc incircuncisus, an frustra audiuit Petrum ei annuntiantem illum ipsum venisse quem adhuc venturum sperabat? Nam *Venisse & venturum esse* duos Christos non constituunt. Quid? illapso iam Spiritu in Cornelium, an frustra baptisatus est? Si perrexero & ex te quæsiuero, num superuacanea sit Eucharistia baptisatis & fide iam iustificatis, excipies, sat scio, idcirco vanam non esse quoniam ipsa carnis Christi manducatio ad illam spiritualem duntaxat eius energię ac beneficiorum perceptionem accedat, quod non recte abs te dici alio loco declarabitur. Sed vt ita esse tibi largiar, dic, quæso, si inutile est Sacramentum nisi aliquid nouum afferat: quid attinet Coenam Domini repetere? an quod existimes Christi quoque carnem. vt corruptibilem cibum effluere? Denique negamus ineptam istam consequutionem, nihil eos arbitrari tradi in Eucharistia, qui doceant verbo nudo & Sacramentis tum veteribus tum nouis, rem prorsus eadem (Christum videlicet) nobis per fidē spiritualiter participandum dari. Deinde respondeo non temerē vocari nouum fœdus quod veteri fœderi successerit, sitque eo præstantius: neque noua meritō præ veteribus dici. neque suam cuique Sacramento formam nouam, quā à reliquis discernitur, adesse inficiamur. Idē tuus est pudor in citādo August. loco aduersus eos qui Christi vocē non audiunt: quasi verò nos potius hoc præcipuē principiū, aduersum vos nō tueamur, standum nobis esse in vno Christi per Prophetas & Apostolos prodito verbo: vel quasi

nos ab Ecclesia profugerimus, ac non potius ex Cyclo-
pum antro in Ecclesiam Dei nos recepe-
rimus.

AD CAPVT VI.

Finem institutionis Eucharistiae non efficere vt τοῦτον
in eius explicatione sit seruandum.

Hic ostendere conaris finem institutio-
nis Cœnæ postulare vt proprietate
penitus seruata, realē carnis Chri-
sti situm in Eucharistia statuamus, &
quadruplicem hunc finem statuis, *commendatio-
nem charitatis Christi, memoriam eorum qua nostri
causa fecit, remissionem peccatorum in rerum oblata-
rum perceptione positam, intimam denique nostri cū
Christo coniunctionem.* Concedimus hæc omnia,
sed ita vt quod vltimo loco statuis, nos primariū
ac præcipuum esse, cæteraque antecedere dica-
mus. prius enim ordine causarum oportere nos
ipsum possidere quàm ex ipso quæ in ipso nobis
communicatur hauriamus, & prius inesse oportet
in memoriæ penu reconditum quod recor-
dando depromitur: prius denique percipi be-
neficium, quàm de eo percepto gratiæ agantur.
Deinde per res oblatas nequaquā vt vos (quod
tu versutè significatum voluisti) alteram Christi
carnis re ipsa Patri factam oblationem (id est de-
testandum illud vestrum pro viuīs & mortuis sa-
crificium) sed ipsummet Christum sese nobis
magis ac magis in hoc mysterio insinuantem in-
telligimus. Hæc igitur probamus totòque pe-

Ore amplectimur. Sed quod realem illā tuam
præsentiam inde statuis, absit vt tibi conceda-
mus. Neq; enim huius actionis finis est, vt mem-
bra caput suum quasi in terris adhuc situm quæ-
rant aut manibus complectantur: multò minus
vt ore deuorent, sed vt potius fide ad illum
supra cælos conscendant. Caput enim in cæ-
lis est, membra verò in terris, & cibus iste
non est ventris sed mentis, vt scitè inquit Au-
gustinus. Nostrium, inquam, *πολιτεια* est in cæ-
lis, quanuis adhuc in terris corpore versetur.
Audiamus tamen quid dicas, *Quum*, inquis;
fide credimus Christum adstare Sacramento quod
sumimus, mirum in modū flamma diuina dilectionis
cor nostrum accendit, & Christi passi memoriam dul-
cius recolimus, & illic in cælis apud Patrem regnan-
tem adoramus, & hīc in terris manere apud nos non
ambigimus, & gloriamur nullam esse tam grandem
gentem, quæ deos habeat appropinquantes sibi, sicut
Deus noster adest nobis. Hæc quoque omnia com-
probamus, modò carnalia cum spiritualibus nō
confundātur, & totus *Christus à toto Christi cōtra*
Eutychetis dogma discernatur. *An nescimus,*
inquis, quod Ioannes in Cæna præfatur, Patrē omnia
illi dedisse in manus, vt nihil sit ei impossibile. Imò
pbè hoc scimus, Dei beneficio, neq; quicquam
quod vult Filius, ei impossibile ducimus, quū sit
Deus omnipotēs quatenus Deus, & nomē acce-
perit supra omne nomen quatenus est homo.
Sed negamus eū velle aut etiā posse velle cōtra-
dicētia, quoniā mentiri nō potest: neq; propter-
ea omnipotens esse desinit. Dicimus hoc quoq;
sententiam articulis fidei & omnibus scripturis
consentancam

consentaneam quam tuemur, verè videlicet nos Spiritus sancti omnipotentia & fidei organo Christum ipsum participare, multò plus omnipotentiae Christi tribuere quàm vestram, qui fieri id non posse nisi reali corporum contactu somniatis. *An ita Christi osiores sumus*, inquis, *ut corpoream eius praesentiam abhorreamus?* Nequaquam verò, sed eum quærimus & inuenimus ubi est, iam cum eo per spem sedentes in caelestibus, non autem quærentes viuum inter mortuos, & hac per fidem spirituali praesentia Christi sic contenti sumus, quandiu à Domino peregrinamur, ut ad eum sursum magis ac magis contendamus. Deniq; in Eucharistia mortē eius profitemur donec veniat. An non igitur quod nobis exprobras, vos potius estis sermonis Christi corruptores qui praesentem eam carnem in terris esse dicitis, quam ultimo demum die venturam è caelis credunt Christiani?

Sed & istud cuiusmodi tandē est? *pugnant*, inquis, *fortius milites praesente duce, sic praeliantur animosius Christiani si praesentem suum ducem habuerint, secumque esse usque ad consummationem seculi crediderint, non solum spirituali praesentia sed etiā corporea, qua homo ipsis in Sacramento praesto est.*

Illud verò nos concedimus, & decertamus ut in oculis nostri agonothetę nos è caelo & quatenus Deus & quatenus homo est intuētis, sicuti sese non deorsum sed sursum Stephano & Saulo etiam visibiliter patefecit, nec hominem à Deo separamus, etiamsi secundum humanitatē eum ibi demum esse credimus, vnde vêturus est. Nemo enim eò loci dicitur vêturus ubi iam est præ-

sens. Istud verò corporeæ tuæ præsentia spectrum idcirco abhorremus quoniam dixit Christus. *Expedi vobis ut ego abeam* & testatur Apostolus nos à Christo abesse peregrinantes, idèoque ad eum suspirare.

Nihil, inquis, sublimius hoc Sacramento potuit Ecclesia à Deo suscipere, non modo propter substantie mutationem quæ in eo fit, & alia dona quæ ab eo capit, sed quòd in unum corpus cum suo pastore redigitur non tantum spiritu, quod recta fides & sincera charitas consequitur, sed ut simus membra corporis eius ex carne eius & ossibus eius.

De substantiæ .i. ipsius panis & vini in ipsum corpus, & ipsum sanguinem Christi transmutatione quod nugaris, quàm idoneis argumentis probes postea viderimus. Nos autem non modò Christi beneficia tum nobis imputata tum intra nos collata consequi, sed imprimis Christum ipsum nostrum fieri oportere, quis vnquam nostrum est inficiatus? & magnum illud esse conjunctionis Ecclesiæ & Christi arcanum dicenti disertè Apostolo quis nostrum non assentitur? Sint igitur hæc diuersa, modò nunquam sint diiuncta: & corporis quidem sit munus verbum externum audire & symbola terrena sumere: mentis autem fidelis opus ipsa Christi apprehensio & omnium quæ in eo sunt ad nostram salutem comparata. Denique noris hoc semel oportet, non hoc esse argumentari, sed conuiriari, quod refutationem nullam meretur. Sic autem vno verbo respondemus. Neque ipsius Sacramenti, id est, carnis Christi veritatem, neque finem cuius causa est tota hæc actio instituta (spiritua-

lem

lē videlicet Christi ipsius ad æternā obtinēdam vitam adeptionem) magis posse cum vestra reali & corporali corporis Christi in hoc Sacramēto in terris præsentia, quàm mendacium cum veritate, & lucem cum tenebris cohærere.

AD CAPVT VII.

Non posse ex institutionis textu, & figura veteris Agni probari verba institutionis abique tropo vlllo esse accipiēda.

ROMITTIS hoc capite excusationem institutionis textus, quem tu sanè verè succutis & excutis, vt ex re ipsa apparebit. Commendas Euangelistarum miram in circumstantijs designandis diligentiam mira cum verborum breuitate, & rerum ac misteriorū copia, quasi videlicet ea de re ambigatur, aut Spiritus sancti scripta collaudationibus tuis egeant. Hinc exorsus dicis *tria tunc fuisse à Christo instituta & inchoata, nouum pascha, nouum testamentum & nouum Euangelij regnum, quorum vnumquodque figurarū nebulas depellit ne in eorū institutione figuras substitutas somniemus.* At tu quæso, annon somniabas quum hæc ipsa figuratè enuntiares? Nam Paschæ nomen neq; Christo neque his mysterijs aliter quàm figuratè tribuere possis. Sed ad rem. Si per nouum Pascha intelligis nouum ritum, tu videris cur tunc inchoatum tam ambiguè dicas. Nec enim suspicio vana est vsum esse te hac voce, vt quæ postea illis mysterijs à vestris pontificibus adiecta sunt & quotidie adiiciūtur, adijcere licuisse significes

quasi tum videlicet Christus inchoarit quæ vobis perficienda relinqueret. Deinde tum institutum & inchoatum fuisse novum testamentum nunquam tibi concessero ob eas causas, quas aliquoties repetij. Postremò quòd in figurarum vocabulo ludis, qua conscientia nobiscum agas ostendis. Si figuras appellas ea quibus venturus Christus adumbratus est, annon ad vos id propriè pertinet, qui maximam rituum vestrorum partem ex Iudaismo hausistis? Sin verò sic vocas Sacramenta, tū ne audebis negare veteribus Sacramentis nova successisse, & quidem re paria, vt testatur Augustinus, quanuis faciliora, pauciora, feliciora? Sin (quod potius arbitror) quas Grammatici figuras, & quos tropos appellant sic intelligis, quis te vsque adeò impudenter mentientem ferat? Sed audiamus cætera,

Euangelista, inquis, his verbis Ante diem festū Pascha. ostendit causam institutionis fuisse Christi erga nos charitatem immensam, cuius potentiā quoq; amplificat. Temporis denique circumstantiam attingit, veteris Cœna ac paschatis adimpletionem.

Atqui ne de istis quidem inter nos quæritur. Quod si hinc colligis retinendum τὸ πρῶτον in institutionis verbis, quis te sic argumentantem non deriserit? Saltem verò quid sit *Abire ad Patrem* expendisses, vt eum qui secundum carnem à nobis abiit, quærere secundum carnem inter nos desineres. Quod autem subijcis de loco, id est, de cœnaculo illo superiore, vbi Apostoli liturgiā celebrarint & vnde virgo Maria mortua sit asportata, quorsum quæso à te dicitur? quem etiam miramur non adiecisse fuisse istam dilecti discipuli

discipuli domū vt ex Papis fortassis Eusebius, & ex hoc alij postea, ne verisimiliter quidē descripserunt. Sed ista, mi homo, quorsum nisi vt tibi indulgeres? Ais etiam lotionē pedum à Christo adhibitā ante Eucharistiæ confectionē, vt doceamur non esse ad illam illota conscientia accedendum. Et hoc rursum quorsum abs te proferatur? allegoricum profectō & præter Christi institutum. Dicis postea consentientibus nobis Christum triplicem Cœnam peregissee, typicam quam stando & calceis non detractis festinanter iuxta legis præscriptum manducarit cum Apostolis: alteram communem quum mensæ accubuisset, in qua poculum libatorium propinauit, à qua surrexit vt suorum discipulorum pedes lauaret: tertiam mysticam à duabus alijs prorsus differentem & alienam. Sunto sanè vera hæc omnia, quorum te velim meminisse, vt in his quæ subiicis manifestē calumniæ conuictus tenearis.

Iam ad insignem stultitiā tuam accedo. *Cogor, inquis, duabus de Christi facto opinionibus occurrere, antequam progrediamur.*

Imò tu nondum controuersię nostræ vel limen ingressus es. Et quæso, quid te hîc coegit hanc quæstionem non mouere modò, sed etiam tam verbosè & quidem cum maledicentia tanta persequi, An cū cæteris Iudæis, an verò post vel ante alios Iudæos Christus Pascha celebrarit? Nam siue illud siue istud verum sit, non magis hoc pertinet ad id de quo inter nos quæritur, (siue videlicet natiua singularum institutionis Eucharistiæ vocū significatio retinenda, an verò sacramentali metonymia mysterium explican-

Cap. 7. AD REPET. SAINCT.

dum) quàm si vestri Antichristi principatum ex eo colligeres quòd Christus sit natus in Bethleh.

Quid ergo te impulit vt in hanc quæstionē vltro te ipsum dares? ambitio nimirum & nostri odium, quibus ducibus fretus non potuisti non à verò aberrare. Age igitur, quandoquidem tu nos cogis ab instituto tecum digredi, quid hoc rei sit videamus.

*Cuida (inquis) placet, Pascha Iudaicum nō fuisse à Christo celebratum, quòd tardius venerit quàm vt ab ipso posset agnus immolari & apparari. Caluino contrà & Beza placet Christum vno die anteuertisse Iudaos, qui Pascha eo anno in quintamdecimam lunam procrastinarunt. quoniam coincideret Sabbathū magnum, & ex traditione habebant vt duo festa in vnum diem conferrent. quoties vnum alteri succederet, quam sententiam scio Nicephorum, Munsterū Osiandrum & alios nō indoctos sequi. Verane an falsa sit non pugno, tantum nego ex Euangelistis lique-
re quòd vno die Iudaos anteuertierit.*

Dic igitur sodes, cur tantos de hac re clamores excitas quæ vera an falsa sit non pugnas? Dic & istud cur Caluinum & Bezam, quos illius sententiæ non authores, sed ab alijs acceptæ approbatores duntaxat esse confiteris, hac occasione arrepta vt arrogantes, vt imperitos, vt impudētes vt stultos accusandos tibi putaris: annon vt egregij istius commenti obtrusione magnam aliquam ingenij & iudicij singularis famam aucuparieris? At vide ne tibi tam facile hæc larua detrahatur, quàm tu temerè illa personatus in hanc scenam, omissa de Cœna Domini controuersia, prodiisti

prodiisti Prioris illius sententiæ quòd Christus Iudaicum Pascha non celebrarit, authorem edis ad libri tui marginem, poliphemum illum Vilaguanonem, quem quum non in hac re modò, sed in alijs plurimis insanientem vltro foueritis vos boni Parisienses Doctores, vt & ipsum Postellum adhuc fouetis, vt nobis malediceret, tu videris qua nunc ratione mortuum exagites. Hoc quidem ego testari possum, nisi fortius oppugnetur illa ipsius opinio quàm facias, non facile illius adstipulatores, inter quos aiunt esse quēdam Benedictum vestrum sodalem & illius familiarem, tibi hac in re cessuros. Sed illum insanum vestrum alumnum omittamus. Causam Caluini & meam nunc ago quandoquidem illā tu nostram esse vis.

Pugnant, inquis, Christum Pascha Iudaicū cum patrefamilias celebrasse, & vno dei anticipasse Paschatis apud Iudeos celebritatem. Quis enim credat patrefamilias contra morem gentis traditionibus addictissime Christo acquiescisse?

Respondeo nō vrgere nos quod ais de patrefamilias, quia neque tale quicquā narrant Euangelistę, neque id necessarium fuit. Sed vt ita esse demus, cur non potius ex verbis Euangelistarū contrarium colligerimus? Apparet enim ad notum quempiam, & qui Christum valde reueretur missos fuisse discipulos: Is verò quum contra interdictum Synagogę cuius fit mētio Ioan. 9. 22. non vereretur Christum domum admittere, cuius etiam illa hebdomade antequam caperetur quanta fuerit autoritas ex historia liquet, cur non meritò credatur Christo hac in re quo-

que libèter obsequutus? Nec certè frustra Christus hoc illi inter cætera dici iussit. *Tempus meū prope est.*

Putant etiam, inquis, Christum defunctum fuisse agni paschalis officio stando antequam cœnaculum ascenderet: & tamen de eodem agno dici, desiderio desideravi hoc pascha edere vobiscum antequam patiar, quod dictum ab illo fuit postquam discubissent in cœnaculo.

Respondeo totū istud *Antequam in cœnaculū ascenderet*, à te esse excogitatum, ac proinde te in manifesta falsitate deprehendi. Deinde ineptè hīc à te statui repugnantiam quæ nulla est. Quid enim obstat quominus illa vox, *Desiderio desideravi*, &c. etiam ad Cœnam typicam recens peractā tam commodè referatur, quàm ad peragendā aut quæ eo ipso momento perageretur? Postremò quum fatearis triplicem Cœnam à Christo peractam, aut nobis assentiaris oportet, aut ostendas accubuisse Iudæos quū agnum comederent. Quod autē adiicis mirari te quīnā *Iudaicas traditiones agnoscamus, mandato Dei expresso contrarias, nullas tamen Christianorum, etiam scripturis concordēs, admittamus* rursus abs te cōfingitur. Tantū enim abest vt hanc Iudeorum traditionem approbemus, vt contrā meritò à Christo neglectam tueamur. Tu verò, sycophanta, perinde nobiscum agis ac si Iudæos quidem excusaremus, Christi autem Filij Dei factum reprehenderemus. Deinde vbi tandem inuenies vllam Ecclesiasticā traditionem Dei verbo accommodatam & Ecclesiæ Dei vtilem à nobis reprehensam?

Pugnant

Pugnanti itidem, inquis à Christo Pascha Iudaeum cum patrefamilias fuisse perfectum quartadecim luna, priusquam in coenaculū sui ministerij causā secederet: & eundem Christum iam profunda nocte cum solis suis duodecim accumbentem inter duas vesp̄as Iudaeorum pascha fecisse, quod utrunque docet Caluinus, & perinde est ac si diceret Christum bis agno paschali operam dedisse.

At tu demonstras oportet ubi illud prius scripserit Caluinus. Ad posterius quod attinet manifestè corrumpis Caluini verba Matth. 26.10. Nec enim profunda iam nocte, sed primo vesp̄e Pascha celebrasse Christum tradit, vesp̄as duas statuens cum Iudaeorum doctissimis. Nam Christū quoque vix probabile fuerit profunda iam nocte in hortum extra urbē exiuisse.

Itaque quod ineptè quoque Caluinum ais, *duas vesp̄as decimaquarta luna definivisse à Solis occasu eiusdem diei ad primam lucem consequentis, quasi prior vesp̄a à Solis occasu eiusdē diei usque ad obscuram noctem produceretur, & posterior cum Solis subsequēntis ortu coniungeretur, ut inter duas vesp̄as probet Christum vacasse agno immolando & manducando: nihil autem fingi posse stultius quàm vesp̄as decimi quarti diei quas occasus Solis excludit, nocti decimi quinti attribuere, hoc inquam impudentiam rursus tuam prodit, quum hac de re ne verbum quidem apud Caluinū extet. Itaque non ego Caluini errorem studui emendare qui nusquā est, sed hīc rursus tuam extremam impudentiam patefaciam oportet. Nec enim scripsi ego Christū quartadecima luna celebrasse pascha, quod cōtra legē fecisset, sed Mattheū*

Cap. 7. AD REPET. SAINCT.

dixi decimum quartum diem vocare primum Azymorum diem ex Romanorū more, qui noctem præcedenti diei accensent, quum alioqui ab occasu decimi quarti diei, ex lege & more Iudæorum, qui noctem subsequenti diei annumerant, numerandus esset primus Azymorum dies, nempe decimus quintus. En quo nos iure (bone vir) vt arrogantes, impudentes, imperitos, ineptos, stultos appelles. Quid tu verò doctissime Domine Doctor hac de re arbitraris?

Nihil verò, inquis, tot argutis opus est, quum alio Christi prorsus cum lege conveniat. Ergo nobiscum hætenus tu quoque ineptis. Quid enim aliud diximus? Immolabatur, inquis, agnus quarta decima luna mensis primi ad vespèram, id est, usque ad vespèrā qua ingruerat nocti decime quarta, qua tota nocte licebat agnum edere, ita vt celebritas agni paschalis diem decimum quartum & noctem decimi quinti occuparet: sed illam ad immolationem, hanc verò ad esum.

Imò verò Moses agens de immolatione siue præparatione ipsius agni, iubet id fieri non ad vespèram sed inter duas vespèras, edi vero vespere: quorum locorum collatio ostendit nō totam diem sed postremam partem, nempe à nona ad duodecimam exactā horam siue ad occasum Solis immolationi & præparationi datam fuisse, esui verò horam primam noctis, à quadecimus quintus dies, qui primus erat Azymorum incipiebat: & ita intelligendum esse illud *Inter duas vespèras* potius quàm de crepusculo vespertino & plena nocte didici non tam ex Kimhi quàm ex collatione loci Exod. 29, 39. de iugisacrificio

crificio inter duas vesp̄as peragendo, cum loco
A^{ct}or. 3. l. vbi horam nonam (tertiam videlicet
ante occasum) vocat horam precationis, quòd
eo tempore accēsis lucernis fieret suffitus Exod.
39. 57, foris stante populo Luc. 1. 10. Itaque tri-
pliciter hīc peccas, nempe quòd quartam diei
partem pro toto die accipias, & *in vespera*, pro
usq; ad vesperam interpreteris, nec quid sit illud
Inter duas vesp̄as, intelligas. Et quod aiste ex
Rabinis & Iosepho intellexisse de duplici vesp̄a
festorum, imperitè vel abs te dicitur, vel ab
illis traditur. Neque enim ista formula *Inter duas
vesp̄as* fuit duorum festorum propria, sed sin-
gulis diebus communis, vt apparet nō modo ex
tempore quod erat iugi sacrificio quotidiano
destinatum, sed etiam ex loco Exod. 16. 12. ex
quo & illud liquere potest, tempus illud diei fe-
rè fuisse apparatus cœnæ & cœnationi, quoti-
dianæ (sicut & apud nos) destinatum. Sed tibi
homini acutissimo non sit verisimile tribus
horis potuisse trecenta millia agnorum immo-
lari, & eorū viscera adoleri, quot ferè in Paschæ
festo solita fuisse mactari scribit Iosephus. Atqui
(vt tibi concedā in templo à Leuitis solitos fuisse
agnos singulares paschæ iugulari, quod fortassis
non ita facil èuiceris) vt tantum tria millia Le-
uitarum fuerint (fuisse autem sæpè illos multo
plures ex historiis sacris liquet) quid obstat quo-
minus tribus horis singuli iugulare centū agnos
& interanea decerpere altari que imponere po-
tuerint? consumi autē tribus horis illa minimè
necesse fuit. Viden' igitur quantò sit facilius ho-
minibus arrogantibus & odio percitis aliena re-

prehendere, quàm sua defendere? Sed quid hoc rei est quæso? vt nostram imperitiam, arroganti-
 am, stultitiam patefaceres, tibi necesse fuit non
 tantum Christum ostendere secundum legem
 Pascha celebrasse, qua de re frustra disputasti
 quum in eo minimè dissentiamus, sed ostendere
 quò inam sit falsum quod diximus, Iudæos videli-
 cet non decima quinta die, vt oportuit, sed de-
 cima sexta nocte demum ex traditione, Pascha
 eo anno celebrasse: quod vt eludas contendis,
 quod etiam amplecti videretur Stapulensis, quòd
 dicuntur Iudæi non ingressi prætorium. Nec con-
 taminarentur, sed vt manducarent pascha, de
 Azymis panibus dictum: & totos etiam illos sep-
 tem dies Paschæ quoq; nomine appellari cōsue-
 tū fuisse. Hoc posterius tibi cōcedo, illud prorsus
 nego, vel consueuisse Israelitas alio tēpore quàm
 nocte decimum quintū diem inchoante Pascha
 manducare. *At enim, inquit, Lucas sic explicat.*
Inquit enim, Appropinquabat s dies festus Azymorū
qui dicitur Pascha. Imò hoc testimonio iugularis.
 Nec enim septem illi dies erant festi, sed primus
 duntaxat & vltimus: neque ipsos Azymos panes,
 vel eorum esum vocat Lucas Pascha, nisi fortè
 sic ineptis vt illos quoque velis immolari con-
 sueuisse: Nam subiicit Lucas, *Aduenit autem dies*
Azymorū primus in quo oportebat mactari Pascha.
 Primum autem diem Azymorum illū vocari
 decimum quartum diem, quum tamen Azyma-
 les illi dies à nocte decimi quinti inciperent: idq;
 idcirco fieri quòd nox quadam vulgi consuetu-
 dine antecedenti dici non consequenti (vt fa-
 ctum oportuit) accenseretur, num tu inficiari au-
 sis?

sis? Certè vt arbitror, vt qui ita etiam ineptias vt
 celebritati Paschæ diem decimum quartum &
 noctem decimi quinti tribuas, quod esse falsissi-
 mum vel illud arguit quòd die primo Azymo-
 rum erat conuocatio sancta, erant autem Azy-
 morum dies omnino septem. Quod si septem
 illos dies ab ipso decimo quarto numères, ter-
 minaretur festum vicesimo die mensis Nisan
 At contrà vltimum diem Paschæ quo & ipso sa-
 cra erat cōuocatio terminat die vicesima prima
 Moses Exod. 12. 18. & quidem ad vesperam, à qua
 videlicet incipiebat dies 22. mensis Nisan, ex
 Iudæorum more. Sed quid ad hæc Ioannis ver-
 ba respondes, *parascene autē erat Pascha hora quasi*
sexta? nempe ita es impudens vt illic quoque nō
 agnum, sed Azymos panes velis significari, aded
 vt me in hoc quoque reprehendas quòd malue-
 rim apud Matthæū vertere, *Scitis intra duos dies*
Pascha fore. quàm cum vetere interprete, *Scitis*
quia post biduum Pascha fiet. Quasi verò inter esse
 & fieri, aliquid hoc loco interlit: & ipse Marcus
 14. 1. non scribat ἡν ὃ τὸ πᾶσα μετὰ δὲ νύκτας, erat
 autem pascha duobus post diebus: & quasi non o-
 ptimo iure barbarū illud *quia* vitarim: quasi de-
 niq; res ipsa non ostendat, Latine dici post biduū
 fieri quod tertio demum post die eueniat, quum
 hīc de ipso altero die mox consequente agatur,
 vt omnino vel *intra duos dies*, vel *biduo post*, non
 autem *post biduum* conuertere hoc loco oportue-
 rit, quemadmodum illud μετὰ τρεῖς νύκτας, quum
 de Christi resurrectione agitur, non *post tres dies*,
 sed *tribus post diebus* interpretandum esse docui.
 Sed ad rem. Dic tu nobis censor acerrime, cur
 d. ij.

non dixit ibi Iohannes simpliciter *parasceue*, vel *parasceue Sabbathi*? nempe quia non de septimo vulgari Sabbatho, sed de magno & extraordinario Sabbatho, die videlicet Azymorum primo agebatur. Nam de totis illis septem diebus id intelligi non posse ex eo liquet, quod etiamsi ingressu in prætorium fuissent contaminati, nõ durasset tamen totis septem diebus immundities neque nomen ~~parasceue~~ aliò quàm ad præparationem agni & diem festum respicit, in quo demum ab omni seruili opere abstinendũ erat. At prius parari quàm edi pascha oportuit. Quoto autem die fuit hæc parasceue? nempe quinto decimo, quoto crucifixus fuit Dominus. Efficitur ergo quo die passus est Dominus Iudæos agnum apparasse, quem ea demum nocte quæ decimam sextam inchoabat comederint, ac proinde ex traditione proculdubio, festum diem in proximè cohærens Sabbathum (sicut & vos in vestris vestra authoritate introductis, festis factitatis) trāstulisse. Aut igitur Christus Pascha non celebrauit omnino, aut vno die (quod nos defendimus) non traditionem Iudaicam, quæ irritum faciebat Dei mandatum, sed legem, cui se propter nos subiecit, sequutus, vno die integro Iudæos anteuertit. Et sanè si hoc Sabbathum ordinariũ erat, ac non potius (vt vestro quodam Iudaismo loquimini) festum duplex, cur magnum vocatum esset? & cui persuaseris passuros fuisse Iudæos iudicium fieri, & sumi supplicium tam (vt ita loquar) exosum die primo, grandi illo festo Azymorum, si eum, id est, decimum quintum ex lege celebrassent, quum ne corpora quidem eo die

die remanere in cruce sustineant, nō modò quia
lex in genere vetabat, sed imprimis propter sab-
bathi illius magni diē? Restat ergo falsum esse ex
Euāgelista non liquere, quòd uno die Iudeos Chri-
stus anteuenterit. Hinc autē disputationē quā his
verbis concludis, *Nereuocemus in dubium de quo*
ut opinor, nemo antiquorum Patrum dubitauit, An
Christus Iudeorum Pascha cum suis discipulis tan-
quam paterfamilias fecerit tempore & ritu legitimo,
cui post expletas de more epulas communium ciborū
sacrosancta Eucharistia institutionem subiecit, pro-
dis rursus quò usque te odium nostri, vel pseu-
doepiscopatus ambitio abduxerit: qui postquam
nos dixisti multa arroganter, ineptè, stultè, im-
peritè, repugnanter de Paschate Iudaico dixisse,
tandem id ipsum concludis quod nos sentimus,
nempe Christum neglecta meritò traditione
Rabinica, hīc quoque ut in cæteris præscriptam
cui sese vltro nostri causa subiecit, legē seruasse.
Sed agè tecum tandiu expatiati tandem domū
redeamus. Subiicis hīc demum, ut te ipsum vi-
delicet vendites, verbosam collationem & ana-
logiam agni paschalis cum sacra domini Cæna
ex Caluino & aliis nostris penè ad verbum de-
scriptam, in qua vltro tibi, sicuti par est, assentior.
Addis p ostea frustra iugulatū fuisse agnū à Pa-
tribus nisi etiam fuisset comesus, imò idcirco
iugulatum fuisse ut comederetur, quod & ipsum
extra controuersiam est. Ergo, inquis, ad imple-
dam figurā, sicut non satis fuit occidi Christum spiri-
tualiter, sed corporaliter debuit vitam profundere, sic
etiam non satis est ipsum spiritua iter, sed etiam cor-
poraliter oportet manducari. Et t h o ænigma in-
d. iij.

Cap. 7. AD REPET. SAINCT.

terpreteris, subiicis. *Christus occisus est ab origine mundi fide tenus & spiritu, nec ea occisio potuit agni Iudaici explere veritatē, nisi reipsa agnus ille fuisset occisus. Idem māducatus fuit ab origine mundi, sed fide tenus ac spiritu & multo minus talis manducatio potuit exhibere agni Iudaici veritatē, quā spiritalis occisio quandoquidem ratio agni paschalis non proprie consistit in mactatione agni, sed in esu quadā caeremonia p̄scripto, Hæc tua verè, mihi quidem ænigm̃tica experiar an planius possim explicare. Tu videris an à me satis sint percepta. Duplex esse mihi videtur tuum argumentum, & quod posteriore loco statuis fuisse priore collocandū. Esse autem arbitror eiusmodi. Non satis fuit Patribus fide & spiritu occisum esse Christum, sed eū corporaliter & reipsa quoq; occidi oportuit. Ergo non satis etiam fuit manducari spiritualiter Christum sed corporaliter quoque edi. Itaq; in agno paschali reipsa quoque & corporaliter agnus tum occidebatur tum manducabatur. Atqui si spiritalis seu fidei esus ille Christi reipsa & corporaliter tandem venturi & occidendi, nō satis fuit Patribus ad salutem, sed corporaliter illum quoque comedi semper oportuit: aut Patres nunc quoque beatæ vitæ sedibus exclusis aut ostendas oportet vbi & quo tandem tempore corporaliter quoque Christum manducarint. Quod si corporaliter quoque non manducarunt sed tantum spiritaliter, & tamen (quandocunq; tandem id factum esse velis) seruati sunt: nempe falsa fuerit, quod ad illos attinet, illa quam ponis manducationis corporalis necessitas, quæ si illis non fuit necessaria: cur nobis potius fuerit*

rit, vt grauius sit nostrum quàm illorum iugum? Res autem ita se haber, Quauis nondum reipsa existeret Christi caro in sese, erat tamen fidei Patrum præsentissima, quòd fides esset illis rerum etiam quæ nondum extabant hypostasis, sicuti mors Christi quæ iam præterit, nostræ quoque fidei præsens est: sed vana tamè & mendax fuisset Patrum tum ante legem tum sub lege fides & spes in vèturum & passurum Christum, nisi reipsa corporaliter eadè Christus venisset & passus esset. Corporalis autem manducatio & perceptio inde statui nec potest nec debet, quia vt corporaliter & reipsa extare tandem oportuerit fidei obiectum, & reipsa ac corporaliter præstari pœnas quas alioqui corporaliter ac reipsa lui à Patribus ipsis necesse fuisset: tamen non efficitur corporalem esse quoque oportuisse illius obiecti apprehensionem & perceptionem cui significandæ nomen manducationis tum demum inditum est quum Sacramenta manducabilia instituta sunt: ex quo etiam illud colligendum est manducationem propriè quidem signis rei autem significatæ translatitiè conuenire. Ratio est, quia manducatio est propriè corporis actio non animi, & huius vnus vitæ vsui accommodata: Christi autem ipsius perceptio, quum ad spiritualem & æternam vitam spectet, spiritu quoque & animo, fide denique fiat oportet, quæ tamen fides, sensibus quoque corporeis per Sacramentorū obiecta commotis, ad energiā excitatur. Alterū autē tuum argumentum sic accipio. Corporaliter & reipsa occidebatur & comedebatur agnus typicus, adeò quidē vt potissimæ essent

d.iiiij.

efus partes, vt pote cuius causa instituta erat im-
 molatio. Ergo vt figuræ respondeat veritas, sicut
 oportuit verum agnum corporaliter quoque &
 re ipsa occidi, sic oportet quoque à nobis corpo-
 raliter & re ipsa comedi, quamobrem etiam Paulus
 quum dixisset Christum Pascha nostrum immolatū
 esse, addit *intra quæ, id est, solenni ritu epulemur in*
Azymis sinceritatis. Ego verò concedo sicut a-
 gni typici, sic quoque agni veri corporalem ac
 realem mortem esse oportuisse. Concedo & illud
 carnem Christi crucifixam non magis prodesse
 nisi verè à nobis sumatur, quàm prodest fame-
 lico cibus optimè præparatus, quo tamen non
 vescatur, Sed quod tu analogiam eò usque vrges
 vt corporalem quoque modum istius sumptio-
 nis esse velis, sicut coporali modo typicus agnus
 edebatur, id ego, ob eam causam quam ante re-
 tuli, pernego. Nec enim vt sua signis ac figuris
 veritas constet, hæc inter se per omnia sed ha-
 ætenus comparanda sunt quatenus fert eius con-
 silium & voluntas à quo signa & figuræ insti-
 tuuntur: & quatenus tum signorum tum rerum
 significatarum natura patitur. Locum autem
 Pauli ineptissimè ad pascharis & Eucharistiæ e-
 pulum detorques, quauis eò alluserit. Epulum
 enim ad quod nos adhortatur, vniuersæ vitæ
 Christianæ cursus est, id quod ex Azymorum
 allegoria apparet. Itaque ex hoc quoque Pauli
 loco statuitur quod illam tuam consequutionē
 apertè conuellit, nempe in ipso Eucharistiæ so-
 lenni ritu nō alia ratione à nobis Christū quàm
 tota nostra vita, sincera nimirum fide sese per
 opera bona exerente comedi.

Disputas postea multis verbis aduersus eos, qui ut figura respondeat veritas tempus etiam urgēt, ideoque contendunt sicut agni caro post mactationē demum apposita est, sic Christi carnem non debuisse nisi post passionem apponi. Quod enim rursus perobscure tuo more scripsisti, sic planius scripsisses. Respondes inter cætera: in agno typico antecessisse mortem, quoniam edi communis caro nisi mortua nequiuisset ab homine: nos autem credimus & edimus carnem Christi viam & viuificatricē, cui mors tantum sit dominata quandiu voluit. Fateris ergo hætenus urgendam analogiam istorum rituum cum re significata, quatenus rei significatæ natura & finis ipse institutionis patitur. Rursum igitur nobis hoc responsum pari ratione suggeris, agnum figuram corporali modo fuisse (ore videlicet) comestum, quia communis caro nisi ore comedi ab homine non potest: nos autem credere & edere viam & viuificatricem carnē Christi non in istam animalem, sed in æternam vitam ac spiritualem, ideoque fidei esum hunc esse non oris, neque ventris sed mentis cibum. Istud verò de quo disputas, ad nos quidem nihil pertinet. Instituis rursum verbosam Cænæ dominicæ & esus agni paschalis collationem, ex Caluino & nostris maxima ex parte desumptā ideoque minimè à nobis repetendam. Sed quod inde colligis, age expendamus. Si spiritualiter tantum, inquis, & per fidem Christus percipitur in Eucharistia Cæna, neque loquutio qua instituitur Eucharistia, alia est quàm Sacramentalis & eadem qua dicitur agnus esse pascha, Christus operam perdidit. Benè est sanè quod conditionem & quidem du-

plicem apposuisti, sed vereor vt tuo more id facias siue inciticia, siue improbitate. Nam si tibi illud *Spiritualiter*, & *per fidem* idem declarat atq; *Sola energia & efficacitate, aut imaginatione quadā*, exclusa ipsius Christi communicatione, nobis iniuriam facis. Nam istud *Spiritualiter* non ad id quod percipitur (ipsū enim Christū totū oportere nostrum fieri dicimus, quoniā neq; diuisus, neque sibi non insitos nos seruaret) sed tu m ad ipsum perceptionis instrumētum (nempe, quod ad Deum attinet) ad Spiritus sancti potentiam: & (quod ad nos spectat) ad fidē, animi habitum gratis nobis datum: tum ad ipsum perceptionis modum, atque adeò ad totum hoc mysterium minimè imaginarium quanuis merè spirituale, referimus. Deinde si comparisonem harū duarum formularum *Hoc siue Hic panis est corpus meum* &, *agnus est pascha* perinde interpretaris ac si panem illum non aliter esse corpus Domini diceremus quā agnus fuerit pascha, sycophantam agis. Citari enim à nobis hoc exemplū non ignoras vt idem in vtroque dicendi genus esse probemus, non quòd sententiam vtriusque parem, ac multò minuseandem esse arbitremur. Agnus enim dicitur esse Pascha, id est, trāsilitio, vt & panis corpus sacramentali metonymia: sed non consequitur Pascha idem valere atq; Corpus traditum pro nobis. Postremò ne si verum quidem esset quod ais, consequeretur quod tu contendis, nisi putas operam luisse Deum, quū figuras figuris ad eundem penitus scopum collimantibus cumlaret: aut quum eadem iisdem aut aliquantulum variatis verbis inculcauit tardis

dis discipulis. Sed age probationem istius paradoxo audiamus. *Si sic est*, inquis, *nec rerum nec verborum figura desierunt, nec noui testamenti ut noui regni Christus in Coena initium fecit.* Mira certè nar-
ras, mi homo. Si vis rerum figuras desijisse Christi aduentu, id est, sic exhibita regni cælestis mysteria ut nullis iam figuris tectū sed prorsus nudum mysterium nostrę salutis nobis exhibeatur, tolle igitur ex Christiana religione Sacramenta, nec Baptismus saltem succederit Circumcisioni, nec amplius Deum per ænigma cognoscamus, sed sicuti est aspiciamus. Et quorsum vos igitur pro duobus Sacramentis tot adiunxistis Sacramenta, & Sacramentis tot sacramentalia quę vocatis, de quarum rerum figurata significatione garrere nunquam desinitis? Iam verò quod ad verborum figuras attinet, si sublatas illas esse vis, expungas sanè omnium Euangelistarum & Apostolorum scripta necesse est. De initio autem noui testamenti & noui regni quod ab Eucharistię institutione ducis, quod toties dixi iterum dico, nimium esse te hoc in delirio ineptū ac importunum. Nam siue promulgationem ipsam primam Euangelij, seu noui fœderis respiciamus, extra quod nemo vnquam seruatus est, ad primam Euangelicam promissionem mox peccatum subsequutam, ac deinceps ad promissionem Abrahamo factam retrocedendum est, ut facit Apostolus ad Galatas de utroque testamēto differēs: siue ipsam realem Christi exhibitionē, & eorū præstationem per quę reconciliatio facta est, spectemus, à Christi cōceptione exordium facere oportet: sin ad com-

pletionem mysterij salutis nostræ, ad resurrectionem venire oportet, quo tempore demum se à Patre potestatem accepisse Christus ipse testatur, quod tamen plenissimè per assumptionem in cælos ad dextrâ Patris reipsa completû in ipso fuit, & in nobis vltimo demum die complebitur. Quid igitur, inquires? an non hoc est nouum illud testamentum in sanguine ipsius? nempe quod ad nouam eius fœderis *συνθήκας* institutionem, non quod ad ipsius fœderis initium ac præstationem attinet. qua de re vt tandè aliquando tibi liqueat, Age Apostoli vestigia, deinde Sorbonicam ipsam doctrinâ sequamur. Negare nō potes quin Circuncisio fœderi appensa, Apostolo authore sit iustitiæ fidei sigillû, quæ contigit Abrahamo, in præputio. Vos quoque Scholastici quum veteribus cæteris Sacramentis omnem gratiæ collationem detrahatis, Circuncisioni tamen idem in genere atque Baptismo tribuitis. At Circuncisio, quum fœdus illud gratuitæ salutis per Christum venturum *imò* etiam eius effectum, id est, iustificationem in Abrahamo non præcesserit, sed aliquot post annis sequuta sit, certè fœdus ipsum nō inchoauit, sed Apostolo teste obsignauit: ideoque sic fœdus vocatur, vt addatur idcirco fœdus vocari quia sit fœderis signaculum. Quâtò minus verò Baptismus rot post annis Circuncisionis loco introductus, ipsum fœdus inchoauit? Quod si velis noui fœderis exhibitionem à Baptismo inchoaram quò videtur Ieremias cap. 31. respexisse, ergo Cœna Domini 34. post annis sequuta, non fuerit Noui testamenti initium. Quod enim

nim nonnulli vestrū Baptismi institutionem primam referunt ad missionem postremam Apostolorum, ne refutatione quidem indiger. Et ne obiicias in infantibus saltē fœdus inchoari à Baptismo ne id quidem ego concessero. Aio enim idcirco baptisari sanctorum liberos quod sint in patrum fœdere ex hac formula comprehensi, Ero Deus tuus ac seminis tui: nec minus vos ineptè facere dico quum Iudæorum aut Turcarum infantes insciis, aut non postulantis parentibus temerè baptisatis, quàm si puræ chartæ sigillum apponeretis. Audianus cætera.

Quid alioqui Eucharistia affert aut præ se fert quo Cœnam typicam excellat siue quo ad rem siue quo ad sermonem? Ceriè Christus significantius & expressius per agnū assumē eius sanguinem postibus illitū representabatur quàm per panē aridum aut virum purū: & spiritualiter pro mensura fidei tā participabatur Christi caro in manducatione agni, quàm pro eadem mensura participatur spiritualiter in Eucharistia. Et sermo Christi in sua Cœna idem esse ab aduersarijs defenditur, atque is quo agni Iudaici Cœna comprehenditur, quoniam in re utraque aiunt parem esse loquutionem,

Respondeo tibi verbis ab Augustino sæpe, quod tu non ignoras, inculcatis, re paria videlicet fuisse veterū Sacramenta cum nostris, id est, rem eandem eodem perceptionis modo, quāvis sub diuersis figuris sacramentaliter, id est, minime vanè aut inaniter significasse, sed pari nequaquam mensura & effectū, nisi quidem per nos steterit. Nostra enim sunt multò significantiora & efficaciora, qua de re suo loco plenius

disseram, vt omnes intelligant quàm falsò dicas expressius significatam Christi participationem in Iudaica Cœna quàm in Christianorum Eucharistia. In summa dico insulsam esse hanc consequutionem, Res eadem in typica & Domini Cœna datur eodem modo nempe spiritali, & pro mensura fidei participanda, ergo nihil amplius datur in Eucharistia quàm in Iudaica Cœna. Nam & hoc paucis dico quod postea plenius, vbi ad discrimen istorum Sacramentorum ventum erit, Deo fauente, explicabo. Res eadem tradi impari in sese ratione potest. Plus enim est rem ipsam existentem tradere, quàm ius in rem nondum existentem quanuis certò futuram tribuere, etiamsi interea fructus ex ea re percipias, quam iure tantum non ipso facto possideas: & idem instrumentum quanuis in genere similiter motum, tamen non pari semper motu mouetur, ac proinde non pariter semper agit. Quod ad ipsum autem dicendi genus attinet, quid obstat quominus de rebus etiam diuersissimis, nedum *χρὶ τὸ πλεον καὶ τὸ ἥλιον* duntaxat imparibus, eadem dicendi formula disseram? Inanes autem illos clamores quos in reliqua huius capitis parte profundis, vt id de quo minimè ambigitur, id est Eucharistiæ dignitatem ostendas, cur tandem repetierim? per me igitur ad rauim vsque vocifereris licet.

AD CAPVT VIII.

Neque ex verbis Christi quibus Eucharistia instituitur, neque ex inchoatione ac proprietate Noui testamenti cuius retinendum τὸ ῥητὸν in institutionis Eucharistiae explicatione.

V SCEPISTI in primis hoc capite demonstrandum quàm multis modis contextum institutionis Eucharistiae in Latina translatione corruerimus.

Primam nostram deprauationem in eo ponis, quòd verba ἀχαιεῖν & ἀλογεῖν ex verbis transituius reddiderimus absoluta. Vnde verò de verbo ἀλογεῖν istud coniicis? Num enim illi aliquem casum in Eucharistiae verbis expressum adedimus? num aliter quàm tu ipse verbum hoc conuertimus? Nam tua hæc est interpretatio, *Cenantibus illis accepit Iesus panem, & benedixit* (siue gratias egit) *ac fregit deditque &c.* Alteram autem partem sic tu ipse conuertis. *Accipiens calicem gratias egit & dedit illis, &c.* Quis tuus igitur hic pudor est, quum per tuam interpretationem nobis liceat ipsum benedicendi verbum ex prioris parte expungere (quòd tamen minimè fecimus) & tu ipse in posteriore expunxeris: quum denique illud tu quoque nullo addito casu expresseris, audere nos tamen accusare quòd illud ex transitiuo absolutum reddiderimus? Quod si non de ipsa huius vocis in Latinum sermonem conuersione, sed de explicatione conquereris, fateor quidem à nobis vestrum illud magicum consecrationis commentum damnari, sed vt di-

Cap.8. AD REPET. SAINCT.

iudicetur an propterea benedictionem ac consecrationem aboleamus, perinde ac si benedictio sacramentalis à communi & vulgata gratiarum actione nihil differret, æquum est ut quum tu sis actor, ego verò reus, ex meis potius quàm ex tuis scriptis statuatur. Mea verò hæc totidem verba sunt in illū locū Pauli I. Cor. 10, 16. τὸ ποτήριον ὃ ὁ λόγούμεν. *Luto ὁ λόγούμεν idem hīc declarare atque infinitis locis veteris testamenti ὡς, id est, ἁγιάζειν καὶ ἁγιασθῆναι. i. sanctificare & consecrare, quia nimirum recitata & exposita Dei ordinatione, panis & vinum huic vsui sacro destinantur, ut sint veri & naturalis corporis & sanguinis Christi Sacramenta, id est, symbola & tessera, & ita quidem ut id quod significatur, verè nobis spiritualiter per fidem participandum offeratur.* Hæc mea verba sunt ex quibus cōstare iam arbitror quo pudore nobis impudentiam & mendacium attribuas. Iam verò quod ad verbum ὁ χάρις εἶναι attinet, annō tu quoque conuertis per *Gratias egit?* Ergo absolute non transitiuè. Nec te pudet id ipsum nobis obiiicere, quod agas, & quidem vel inuitus? Nec enim aliter conuertit etiam vester Canon, in alterius partis consecratione. Nos verò etsi Evangelistas sequenti ὁ λόγούμεν & ὁ χάρις εἶναι pro eodem sumimus, tamen sic explicari à nobis hanc gratiarum actionem ut à vulgata & communi ciborum sanctificatione discernatur, & ipsam sacramentalem consecrationem includat, quæ cum peculiari Dei collaudatione sit coniuncta: à nobis denique probari illam Oecumenij explanationem ὁ λόγούμεν, id est, ὁ ὁλογοῦντες κατὰ συνήθειαν, ut benedicere idem valeat atque cum gratiarum

tiarum actione ad sacramentalem usum præparare, ne tu quidē nisi impudēter inficiari potes.

Alterum hoc in nobis reprehendis quòd pronomen *Hoc* interpretemur *Hunc panem, omnium* vt inquis, *nostrarum fallaciarū fundamentū.* Quinetiā ais, *sic à nobis Lutheranorū oculos quasi cornicū configi.* Isti certē quos Lutheranos vocas, panem veltro more nusquam ex Domini Cœnā excludunt, etiamsi de huius pronominis vi à nobis discrepant. Tibi itaq; cum illis non minus quàm nobiscum certamen est. Sed tu libens nimirum, vt tuam illam non sanè bellam transsubstantiatam Helenam serues, nostris, vt olim Troiani Agamemnonis & Achillis, dissidijs delectaris, quæ te spes (vt spero) tandē faller. Ad nos autē quod attinet, quoniam te alibi probaturū polliceris *neque textum ita habere* (quod vltro confitemur) *nec pati scripturas vt ita habere possit,* quum dictū potius à te oportuerit. *Vt ita explicari possit,* age nos in eum locum istam disputationem differamus.

Audiamus iam grande & inexpiabile Beza facinus, qui τὸ τοῦ αἵματος μὴ vertit, Hoc est sanguis meus, quoniam Lucas τὸ ποτήριον nomen ipsi pronomini τὸ τοῦ adiunctum expressit. Quid tu verò contra? Si, inquis, *apud Lucam τὸ τοῦ demonstrat ποτήριον sine poculum cui affigitur, quare non demonstrabit αἷμα sine sanguinem, cui similiter annectitur?* Atqui mi acerrime censor, ne si quidem meam versionem seu interpretationem sequare, præiudicium attuleris identicæ quam mox statui, e-nuntiationi. Nec enim adieci apud Matthæum aut Marcum poculi nomen, quia mihi summa

religio fuit contextū vllō modo violare. Istavērō si tuo sensu accipiantur, annon idē valent *Hoc. i. Hac res, est sanguis me⁹, &, Hic est, vel Ecce sanguis meus?* Sed heus tu bone vir, cur hīc non valeat quod tute ātea dixisti, Euāgelistas videlicet mutuas inter se operas tradidisse? Quod autē factū negabas in Eucharistiæ institutionis verbis quasi per se penitus perspicuis, ecce falsum hīc esse conuincitur. Prospiciens enim Spiritus sanctus fore vt ambigeretur non tā ab hominibus quā à stipitibus, quid per pronomen τὸ demonstraretur (quanuis id satis non penitus insanis liqueret ex eo quod dixerat Christum videlicet poculum manibus suis accepisse) ipsum antecedēs *πο/νερων* expressit. Afferens hanc alteram quoque in merationem. *Quum Moses dicens τὸ το αἷμα τῆς διαθήκης Hic est sanguis testamenti, nihil aliud voluerit indicare, quā sanguinem ipsum, qui tamen hyssopo ceu vasculo continebatur, cur eodem prorsus stilo vtens Christus, existimabitur vasculum aliquod prater sanguinem indicasse?* Agnosco Illyrici illius infelicis memoriæ discipulum, fortassis à vobis quoque ad turbandas Ecclesias conducti: & simul agnosco iustū in te excœcando diuinū iudiciū. Obsecro enim, si pares sunt istæ formulæ, ea quidē quam tu vis ratione: & Moses nihil nisi illum ipsum sanguinem in hyssopo contentum demonstrauit, quid etiam demonstrauerit Dominus? nempe sanguinem solum suum, in calice cōtentū. Ergo plurimū à Mose dissentit Christus. Nam ille duntaxat signum, Christus rem ipsam significatam duntaxat expresserit. At cur ille quidem rem significatam (illum videlicet Christi

Christi fundendum sanguinem, ut author epistolæ ad Hebræos ostēdit, id est, illud ipsum quo fœdus sanciebatur, & quod respicere Israelitas oportuit) sciens præterierit: Christus verò signi quod eo ipso tempore instituebat, nullam fecerit mentionem? Res autem ita habet. Nec Moses nec Christus signum aut rem significatā prætermisit. Nam ille sanguinem fœderis nominans, sacramentum à re communi discernit, &, quanvis obscurè (ut sub lege) tamen satis innuit hunc sanguinem quem fundebat, esse alterius nō communis fundendi Sacramentum, quum sanguis ipse taurorum & hircorum conciliare homines Deo nunquam potuerit: Christus verò tum signum demonstrat pronomine *τὸ*, tum rem Sacramenti quū illi sanguinis sui nomen attribuit. Inter Moses verò dictum & Christi verba illud interest, quod apud illum vnus sanguis signum est alterius: in Christi verò sententia vñū est sanguinis Sacramentum. Cæterum tertiā quoque rationem profers eiusmodi: *Poculum*, inquis, *pro vase aut vini potione non potest esse nouū Testamentum, neque tessera noui Testamenti quod exigit sanguinē Filij Dei. Ideoque non aliud quàm ipsemet sanguis designatur per poculum.* Respondeo quod vas ipsum dicis neque nouum Testamentum esse, neque tesseram noui testamenti, in eo me tibi assentiri. Quis enim hoc vnquam dixit aut dixerit? sed quod inde concludis planè inficior, nempe nihil hīc præter ipsum sanguinem demonstrari. Etenim si nullum signum hīc est neque rei significatæ ἀνάλογον, nullum est Sacramentum. Quod si signum hīc aliquod esse

dixeris, quæram nimirum cur nulla sit eius à Christo facta mentio. Denique scito non deesse editum istic exemplar, ac etiam manu scriptum Cypriani apud quem Epist. 63. totidem verbis legatur. *Hoc est sanguis meus*, quomodo vertenda esse græca illa contendo.

Accedo ad tertium accusationis tuæ caput longe grauiissimum, nempe quod in his *Lucæ* verbis, τὸ τὸ πρὸς ἡμεῖς ἡ γὰρ διὰ τὴν ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἱεροῦ ἡμεῖς ἡμεῖς, ausus sum eum solæcismi accusare, quasi dictum oportuerit τὸ ἱερὸν ἡμεῖς ἡμεῖς : Et contra omnium exemplarium fidem conuerterim. Hoc poculum est nouum testamentum in sanguine meo qui pro vobis effunditur.

At ego rursus quæro qua conscientia hæc in me scripseris. Fateor me ita (vt tu dicis) conuertisse, sed an textum ipsum *Lucæ* corrupti, ac non potius testatus τὸ ἱερὸν ἡμεῖς in omnibus nostris exemplaribus scribi, &, allatis meis coniecturis, omnia lectori salua & integra reliqui? Hoc cūne verò est agere quod librorum corruptores solent? Quid si protulissem codicis cuiusdam manuscripti mei Græcolatini lectionem, adeò vetusti, vt ipsius *Irenæi* fuisse videri possit? Est autem in monasterio quod *Irenæi* dicitur *Lugduni* repertum, in quo totum istud quod apud *Lucam* de poculo dicitur posteriore loco, non inuenitur. Tibi ne verò impium aut blasphemū nō videtur dicere in *Luca* esse solæcophanes aliquod, quā *Hebraicè* potius quā *Græcè* sacri illi scriptores sæpe loquantur? Oblitusne es illā duram *Hieronimi* vocē, *Paulus* solæcismos loquitur? Atqui meæ coniecturæ eò inclinant,

inclinant, vt potius quàm solœcophanes sit à Luca admissum, vel hanc particulam τὸ ἐπὶ ὑμῶν ἐκχυσίμενον ex alijs Euangelistis inferram esse in Lucæ contextum contendam, vel casum perperam à librarijs, quanuis consentiant exemplaria, mutatum. Illius coniecturæ hanc rationem habui, quòd apud Paulum, qui probabiliter putatur hunc ex Luca locum totum desumpsisse, illa particula tota omittitur: quæ ratio maximi est momenti, quanuis à te negligatur. Cur enim Apostolus hoc præterijisset? & vel vnica oratio Dominica qualis in veteribus codicibus apud Lucam legebatur, ostendit multa ex Euangelistis fuisse (nulla tamen sensus iniuria) interiecta, quæ probabile tamen est ex albo libri in ipsum contextum irrepisse. Adieci alterius scripturæ nempe τὸ ἐκχυσίμενον testem locupletissimum Basilium cui τὰ ἰδιώματα attribuuntur, qua in re quum me dicis aut falli, aut impudentissimè fallere, audeo multò verius dicere, te potius omnem pudorem exuisse. *Non enim, inquis, Basilius sic asserit legi in Euangelio, sed textus Evangelici textum explanat.* Audi accerrimè censor, Aio te vel Basilij locum non inspexisse (extat autem in Ethicis ὁρῶ κα.) vel omnium hominum in hac mei criminatione impudentiam superare, quum in toto illo libello, exceptis questionibus ad quas singulis definitionibus ex meo Dei verbo respondetur, ne vocula quidem nedum explicatio aliqua ipsius Basilii, vel scriptoris illius, quicumque tandem fuerit, inueniatur. Negas? librum saltem inspicere vt te tui pudeat. Cur verò sit solœcophanes si recepta lectio

feruetur, idcirco dixi, quod τὸ ποτήριον siue pro ipso vase, siue pro vino intus contento dici non possit pro nobis effusum. Imò, inquis, *poculum effusum pro nobis denotat sanguinem qui in pocula pro nobis effunditur*. Saltem verò potius infusum dixisses. Quin enim hoc dicatur de illo ipso sanguine pro nobis in cruce fuso, ambigi à sanis hominibus non potest, à te fortasse potest: qui tot locis & momentis creari sanguinem propriè acceptum censes, quot locis illa vestra sacra peragitis. Nam sic quoque Cyprianum de veracissimo corpore Christi verbū Creādi fateor vsurpare, sed sensu à tua transubstātiatione mult diuerso. Sed dic, quæso, bona fide, si iam tum in illo poculo ipsamet illius sanguinis materia & substantia continebatur, certè intra venas ipsius Christi nō erat. Bis itaque fuerit effusus, ac proinde bis passus Christus, semel in institutione Eucharistiæ, ac denuò postridie in cruce: & hic certè infusum potius quàm effusum dicere debuisti. Denique ponamus id verissimum esse quod tu ais, potio, inquā, illa fuerit ille ipse sanguis. Igitur pro *Hoc poculum* substituamus, *Hic sanguis* quid erit absurdus hac ratione *Hic sanguis est nouum testamentum in sanguine meo*? nisi vis fortasse repetitum esse antecedens pro referente pronomine, ex Hebræorum idiotismo. Et rursum quid ineptius est quàm Testamentum propriè & sine tropo dici velle testatoris sanguinem, aut id quo fœdus sanciat? Nec enim ignoras Hieronymo in Epistolam ad Galat. magis placere pacti seu fœderis nomen.

Accedis postea ad vocem ipsam τὸ ποτήριον, quam ineptè dicis à Caluino & à me pro vaseculo ac-

cipi, ut inducenda metonymia rimam inueniamus, & transubstantiationem magis ineptam reddamus, quasi vasculum asseramus in sanguinem conuerti: quum tamen nemo nesciat τὸ ποτήριον Græcè, & poculū Latinè, tam potum complecti quàm vasculum, quum obrem etiam Paulus & Lucas ne erraremus, addūt. Quod pro vobis effunditur, sicut etiam Ioan. 18, II. eadem vox accipitur

Atqui (quod obiter hîc dictum sit) rursus hîc te ostendis codicem non inspexisse. Neque enim apud Paulum istud postremū inuenies. Sed hoc est duntaxat ἀπὸ τοῦ ποτηρίου. Ad rem autem ipsam quod attinet, non ita certè ineptijmus ut tu somnias. Nusquam enim diximus τὸ ποτήριον hîc accipi pro vasculo per se. Sed hoc diximus & dicimus, cogi vos ad alterutrum istorū duorum, nempe vel transubstantiatum ipsum poculum dicere, vel per metonymiam continēs pro contento accipere. Nam ut in omnes partes te conuertas, & omnes Grammaticos consulas, nunquam probaueris τὸ ποτήριον Græcè, siue poculum Latinè (quæ nomina sunt περιεπληρά) rem contentam propriè significare. Nec rursus vnquam euades extremæ peruiaciæ crimen, si cōtenderis potionem poculo contentam, quæcunque tandem illa sit, vel fœdus ipsum, vel confœderationis actum, ut ita loquar, declarare. Si hoc non agnoscis, age, nega etiam Solem meridie nondum exortum.

Postremò, inquis, Beza contra morem suum abstinuit ab exprimendis articulis ne cogeretur fateri quod ex emphasi & excellentia denotata, verū Christi corpus, & verus sanguis demonstratur. Quasi

Cap. 8. AD REPET. SAINCT.

verò aliud in hoc mysterio corpus, quàm illud ipsum traditum pro nobis, aut aliud sanguinem quàm illum ipsum pro nobis effusum ponere mihi unquam in mentem venerit. Sed tu nimirum excludi putas à nobis quicquid eo loco non est situm ubi nos versamur. Sed quod ad articulos attinet, si illos non expressisse flagitium est, quis est potius quàm vestri Canonis interpret accusandus? Quanquam hinc rursus in manifesta calumnia deprehenderis. Sum enim interpretatus *in novum testamentum* Nouum illud testamentum, ut tu ipse alibi agnoscis, nempe ut à veteri nouum istud appposito articulo Evangelistam distinguere voluisse ostenderem, quod cur in corporis vel sanguinis vocibus facerem causam nullam iustam habui, ut iam pridem improbo illi Illyrico respondi, ex quo mirum est excerpere te istas rãcidas calumnias, quàm culpa carere maluisse.

Et hætenus, inquis, *de corruptelis illatis Evangelistarum textui, &c.* At tu (si placet) nunc audi quæ tibi sic obiiciam ut illa negare nullo modo possis. Dico igitur vestri illius Canonis auctorem, à cuius syllabis pendere miseras tot hominum mentes iubetis, hæc addidisse Evangelistarum textui & literæ in priore parte, *Elevatis oculis in cælum ad te Deum Patrem suum omnipotentem.* Et iterum duorum istorum,

Gratias agens benedixit Et

ex hoc omnes. In altera verò parte,

Hunc praeclarum calicem in sanctas ac venerabiles manus suas.

& æterni testamenti mysterium fidei.

ut taceam de vocabulo *meus*, id est, *Meus in Mei*
conuersa

conuerſa qua de re veſter Bielus valde laborans tandem in hanc vocem erumpit, *Magis videtur*, inquit, *quòd forma præſata verborum quàm ſeruat Eccleſia, fuit forma tradita à Domino, quàm alia poſita in Euangelis, quæ poſt ſcripta ſunt & narrata ſecundum diuerſitatem traditionum & translationum: NEQVE IPSI EVANGELISTAE IN FORMA CONVENIUNT.* Aut igitur (boni magiſtri noſtri) iſtum vt hæreticum damna- te, aut nos nihil iſtorum auſos abſoluite, aut tantam in ſingulis oculis vim verborū vrgere, aut denique tantum per omnia Euangelitarum in verbis inſtitutionis conſenſum (nā alioqui ſummam in re ipſa conſentionem eſſe minimè dubitamus) iactare deſinite.

Poſtea polliceris te de verborum ſignificatione & reiſa dicturū ac imprimis quæris quid detur. Si conſulas, inquis, ſenſus externos, non poterunt aliud reſpondere, quàm dediſſe Chriſtum diſcipulis ſuis panem & vinum: Sed non eſt actio muta, & declarauit Chriſtus diſcretis verbis mentem ſuam his verbis, accipite, edite, Hoc eſt corpus meū, quod pro vobis datur. Idem probas poſtea à communi hominū de verborū ſignificatione iudicio, & ſcripturarum communi loquendi uſu, & Chriſti apud Ioannem factò promiſſo de carne ſua in eſum præbenda.

Quorſum autem aut aduerſum quos iſta? nempe aduerſus eos qui verum & vnicum illud Chriſti corpus negarent nobis in Cœna tradi, ex quo numero quum tu ipſe Calvinum expungas, vt qui minimè ſerat eos qui dicāt figuram tantum corporis à Chriſto, nobis in Cœnæ dari, tu quidem certè præuaricaris *Verum*, inquis, nec dici-

tur, Hac est efficacia sola, aut fructus, aut quid aliud corporis mei, ut valeat Caluini opinio. Quasi verò centies millies hoc non sit à nobis inculcarum, causarum ordine prius oportere nos cum ipso Christo vnum fieri, siue Christum ipsum participare, quàm ex ipso quæ ipsi vt subiecto insunt, id est, omnia ad salutem necessaria, hauriamus. Tu verò sicut Sophistam decuit, quæstiones permisces. Aliud enim est quærere. Quid detur, quàm quomodo detur: item quod datur, quo obiecto percipiendum detur. Dari nobis reuera verum illud corpus traditum pro nobis Christo id asserenti planè credimus, sed dari quomodo panis & vinum res naturales & reipsa situ loci præsentis (nimirum in manus) consueuerunt, aut ore corporis percipi, id verò inficiamur. Id enim merè spiritali cælestique modo fieri, & mentis non ventris opus esse illam perceptionē dicimus. Negamus etiam idcirco nos Christo vel per verbum simplex, vel per Sacramenta incorporari, vt realiter corporum substantiæ sese mutuò coniungentes, non mysticum sed monstruosissimum corpus reale consint, sed vt vitæ succum cum cæteris donis ex Christo hauriamus. De his igitur quæstionibus controuerfis, non de illa prima (de qua quantum intelligere, possum inter nos conuenit) laborare te oportuit. Falsum est ergo, vna saltem ex parte quod dicis, *primam inter nos esse controuerksam quodnam suum corpus Christus à se tradi intellexerit, & in qua re ipsum nobis porrexerit.* Nā etiam si dicimus corpus non nisi sacramentali metonymia de pane illo dici, ac proinde id quod in manus datur quum

quum dicitur corpus non esse illud ipsum reale corpus, sed ipsius duntaxat realis corporis Sacramentum: tamen non consequitur ita nos infanire, vt plura corpora Christo tribuamus. Quod si vnicum est Christi corpus, vt certè est, cuius amentiz quæso fuerit, quod Christi corpus nobis in Cœna detur disceptare? per illa quoque *in quare* si signorum duntaxat externorum adhibitione, & per verbum *porrigendi* spirituales ipsam præbitionem intelligis, rursum tibi assentimur. Sin verò externam in manus vel in os traditionem corporis intra ipsa signa contenti sic significas, hac in re planè à te dissentimus.

Subiicis *quadruplici significatione legi Christi corpus in scripturis: primum pro corpore naturali nato de Maria virgine: deinde pro corpore mystico siue fidelium cœtu: tertio pro veritate Euangelij antiquis umbris respondente. Adde quartum, inquis, si placet, pro qualitate & proprietate corporis Domini: aut gratia & merito ab eodẽ corpore effluẽte, quæ significatio licet naturalis corporis significatione includatur, attamen eam per me liceat distinguere. Eo sensu Apostolus negat iam cognosci Christum secundum carnem: eodẽ plerisque videtur. apud Joannem commẽdari cibis & esus carnis Dominice.*

Imò plenius multò & enucleatius corporis appellationem distinguimus. Nam corpus illud naturale interdum declarat totam humanam naturam à verbo assumptam: interdum alteram tantum eius partem, corpoream videlicet ab anima distinctam: interdum etiam huius corporeæ partis alteram seorsum à sanguine, cogita-

Cap.8. AD REPET. SAINCT.

tione seiunctam, quæ significationes etiam Carnis voci tribuuntur. Est autem nominatim obferuanda vltima illa significatio ad, refellendum vestræ concomitantæ commentum, quo sacri-
legium illud ingens, creptam videlicet populo alteram Eucharistiæ partem, obtegere consueuistis. Sed & in ea significatione quam quartam cõstituis plurimum peccas. Primum in eo quodd qualitatem & proprietatem corporis Domini eandem facis, deinde quodd hæc eadem esse vis atque gratiam & meritum ex Christi carne effluens, itémque quodd vtranque hanc significationem dicis naturali corporis acceptione includi. Nam quod ad primum istorum attinet, si indefinitè qualitas corporis naturalis est eiusdem proprietas, efficietur mutatione qualitatis corpus exuere corporis naturam, quum sua proprietate quæuis natura constituatur. Neque hoc temerè dico. Nam hoc tuum figmentum eod spectat, vt corpus illud naturale doceas corpus esse non desinere, etiam si proprietas corporis, id est, loci circumscriptio ei adimatur: quodd etiam illum Pauli locum detorques, quodd Christum amplius non cognouerimus secundũ carnem. At nos qualitates accidentales, tũ naturales & inseparabiles tũ per peccatũ (peccato tamẽ excepto) inuectas à proprietatib⁹ distinguimus. Illas enim in Christo nostro capite per Resurrectionem & Assensionem in statum infinitè excellentiorẽ commutatas, alteras prorsus abolitas, istas in æternũ re-rentas dicimus. Deinde qua tandẽ ratione, quæso, gratiam & merita & quæ ex ipso Christo dona haurimus. cum illa siue proprietate siue qualitate

litate cōfuderis? & rursus *ἀόυσαν* loqueris quū corpus naturale dicis hęc intra se includere, quū tamen existimes hęc posse absque ipsius corporis perceptione percipi, sicuti non negas plerisq; videri accipiendum carnis esum & sanguinis potum apud Ioannem. Nos igitur hanc significationem facimus quintam, & à prima quidem distinguimus vt ab antecedente consequens, nunquam autem separamus. Sed videamus quomodo hęc in nos contorqueas. *Sacramentary* (inquis, quam vocem libenter amplectimur) *ad funditus abolendam Eucharistiam & resistendum Dei verbo expresso, in duobus peccant.* Super his conuitijs Deus inter te & nos iudicet. *Nam quum in Cena aiūt Edere corp⁹ Christi nihil aliud esse quàm Christo vniri per fidem & fieri membrum corporis eius, tum corpus capiant oportet pro mystico & non naturali.* Imò te oportet mentis compotē non fuisse, quum hęc in nos scribere te non puderet. Etenim qui sentiunt ex esu & spirituali apprehensione ipsius Christi pendere corporis mystici Christi constitutionē, siue fideles edendo Christi corpus, euadere corpus Christi mysticum, quomodo dici possunt sentire corpus Christi quod edunt, illud ipsum esse quod ex illo esu efficitur? Deinde Edere Christi corpus nō dicim⁹ idem esse atque vniri Christo, sed ita significari sacramentali loquutione, fideles ritē vtentes panis & vini illius esu, sibi Christum magis ac magis adiungere, vt fiant os ex ossibus eius & caro ex carne eius. Aliud autem est ipsa actio, quàm quod illam consequitur. Sed alterum errorem audiamus. *Rursus*, inquis, *quum verba*

Christi de Cœna explicant, nouum significatum nusquam in scripturis repertum imponunt corpori Christi, & suadent pro figura siue pro Sacramento & signo corporis accipi: quum nusquam in scripturis corpus Christi absolute posuim occurrat nisi pro substantiali & naturali. Respondeo rursum, quum panis ille dicitur à nobis esse symbolum corporis Christi siue sacramentaliter esse corpus Christi non aliud corpus à nobis quàm illud verum & naturale intelligi: neque hîc controuerti quòdnam corpus dicatur esse panis, sed quo sensu potius ille dicatur esse verum illud corpus, re ipsa videlicet & ipsa panis existentia, aut substantia panis in substantiam corporis transmutata, an verò sacramentaliter duntaxat, siue propter vsum sacramentalem, sicut res naturales ad res prorsus alias quàm natura & substantia ipsarum ferat, significandas, ex pacto siue institutione Dei vel hominum, accommodatur. Sic exempli gratia, vox illa *Agnus* propriè animal illud quadrupes & lanigerum declarans, si ad Christum significandum adhibeatur, vt si dixerò Pauli vestigia sequutus & agnum paschatis intelligens. *Agnus paschatis erat Christus*, neque in Agno subiecto, neque in Christo attributo vlla fuerit significationis mutatio: sed Agnus ille verus non fictitijs, non reali sed sacramentali attributione Christus ille verus fuisse intelligetur. Hinc apud veteres Theologos non duplex vnus Christi corpus, sed duplex erit istius vocis *Corpus* acceptio: vna videlicet qua in sese cōsideratur naturale illud & essentialè corpus

p^o quod p nobis in cruce pependit : altera verò quatenus relatè illud ipsum spectatur , siue quatenus de pane illo dicitur , velut quum corpus Christi creari, in terrā cadere, consumi dicitur, sicut ex Pat^{ri} penè omnium disertis verbis suo loco demonstrabitur. Ac ne longius abeam, quū vester Lombardus contēdit in Eucharistia corpus esse & rem Sacramenti & signum, id est, & rem significatam & rem significantem, etiamsi (perperam id quidem ac prorsus ineptè) velitis esse corpus sui ipsius signum, tamen agnoscere cogimini quod hīc in nobis reprehendis, nempe Corpus quoque pro signo in Eucharistia intelligi. Nec te, quæso, istarum ineptiarum vnquā pudebit? Nam ne id quidē quod tu ais nusquam corpus Christi absolutè positū nisi pro naturali Christi corpore sumi si *Absolutè* & *Relatè* abs te opponuntur, in nos dicitur. Sed & ista quā absurdè scribis? *panem quidē saepe inueniri pro Christi corpore, ut in illis Jeremia verbis, Mittamus panem in lignum eius, & saepe apud Ioannem: sed nusquam legi corpus Christi pro pane.* Nam (vt omittā illam nō literalem sed allegoricam loci Ieremiæ interpretationem, planè indignam quæ à te reponeretur quanuis à veteribus non vno loco sit inculcata) quoties panis dicitur corpus, annon toties corpus dicitur panis, si identicæ sunt illæ enuntiationes, quales omnes illas esse vultis? Imò etiam in attributione sacramentali, quanuis non identica, sicut signo attribuitur (testibus Theodorito & Augustino) rei significatæ nomen: ita quoque reciprocè rei signi-

Cap.8. AD REPET. SAINCT.

ficatę tribuitur signi nomen vt tam dicere liceat
Christus erat illa petra, Christus erat Pascha,
Christus est ille panis quàm petra erat Christus, Pa-
scha erat Christus, Panis ille est Christi corpus.

Vrges postea illam adiunctionem. *Quod pro*
vobis datur, & qui pro vobis effunditur, vt doceas
 de vero & naturali corpore & sanguine accipiē-
 da institutionis verba. Concedo, sed ita vt sacra-
 mentaliter attribuantur, quam attributionem
 antea ostēdi nullam in rē ipsam quæ attribuitur
 mutationem inuehere.

Magnos postea clamores excitas de articulis
 à me prætermisissis, quod ex Illyrrici foetida cloa-
 ca hausisti. Velles igitur, sicuti me apud Lucam
 & Paulum conuertisse fateris. *Hoc poculum est*
nouum illud Testamentum, ita etiam me inter-
 pretatum esse *Hoc est corpus illud meum,* & *Hic est*
meus ille sanguis,

At enim si articuli hoc loco non exprimi sine
 tanto piaculo non potuerunt, cur non potius il-
 lum vestrum sanctissimum interpretem à Con-
 ciliabulo Tridentino, cæteris expunctis, com-
 probatum flagellas? imò cur in vestrum illum
 sacratissimum Canonem non insurgis? Res au-
 tem ita habet. Articulos credidi & adhuc cre-
 do non semper necessariò exprimendos excel-
 lentix significandæ causa, & idcirco non vbi-
 que expressi: quod ad *διάνοιαν* autem attinet,
 nunquam facile prætermisi: ideòque non im-
 prudens (vt tu calumniaris) neque quòd ad
 nostram hæresim non faceret (vt tu conuictiaris)
 articulum adiunctum Testamenti vocabulo ex-
 pressi apud Lucam & Paulum, sed vt vnum te-
 stamentum

stamentum ab altero sic discerni indicarē: quod in alteris illis de corpore & sanguine enuntiationibus necesse non fuit, quoniam sufficit ad discrimen significandum illa adiunctio, *Quod pro vobis datur, & Qui pro vobis effunditur*, tantum abest vt istarum adiunctionum vim & pondus non animaduernerim. Quæ verò subiicis de articulis quoties pronomini- bus demonstrantibus subiiciuntur, vt sic euincas per *sc̃m* non posse aliud demonstratū videri quàm hoc ipsum corpus, ita ridiculum est vt ne refutatione quidem egeat quam tamen si quis requirat, ex nostra aduersus impurum illum Illyricum apologia petat licebit. Denique vt semel de hoc transigā, quum ex articulorum expressione effici velis non posse corporis vocem aliter quàm de vero illo corpore pro nobis tradito intelligi, habes reum confitentem, at non tamen erroris conuictum, nisi si tutemet in eodem versaris errore.

Sed hæc tua consequutio falsissima est, *Si proprium corpus significatur, orationem quoque istam, Hoc est corpus meum, propriam esse ac minimè translatitiam.*

Quid enim obstat quominus in eiusmodi enuntiationibus non modo attributum sed etiā subiectum, nedum eorum alterum, propria natiuāq; significatione accipiatur, & tamē translatitia sit oratio, qua vnum de altero dicitur? Neq; enim ex attributi duntaxat aut subiecti aut alterius istorum significatione, sed etiam ex ipsa attributionis natura, diiudicandum est, totāne ipsa enuntiatio figuratè sit an propriè accipienda. Sumamus si videtur hoc exemplum. *petra illa*
f. j.

erat Christus. Hic dico petram propriè significare rupem illam naturalem, siue naturalem fluuium inde profluentem, Christi autem appellatione non aliù quàm ipsummet Christum nobis in Eucharistia propositum declarari, quum idem illorum potus fuerit qui noster. Dicitur tamen non substantialiter sed typicè Christus naturalis de petra naturali, quum teipso iudice petra non sit transsubstantiata, petra verò & Christus sint disparata, ut vnum propriè de altero dici nequeat. Sic Circumcisio realis est reale fœdus, sed sacramentaliter significans. i. quia fœderis realis signum est. Sic Christus ipsemet erat illud ipsum Pascha, sed sacramentali significato non propriè. Sic verus Christi sanguis dicitur de vero vino, sed sacramentali metonymia. Denique tam frequentes hæ loquutiones translatitiæ quàm alteræ propriæ occurrunt.

Ex hoc etiam liquet quàm impudenter & inscienter in nos torqueas quod in Marcionem scribit Tertullianus. Verba Tertulliani hæc sunt integra nec decurtata, sicut à te versute proferuntur. *Christus acceptum panem & distributum discipulis corpus suum illud fecit, dicendo Hoc est corpus meum, id est, figura corporis mei. Figura autem non fuisset, nisi veritatis fuisset corpus. Ceterum (id est, Tertulliani idiotismo, quoniam) vacua res quod est phantasma, figuram capere non posset.* Confutat hic eruditissimus sed obscuris argutiis plenus scriptor, delirium Marcionis, non verum sed phantasticum siue imaginarium corpus Christi asserentis: & sic argumentatur. Panis ille quem Dominus corporis sui figuram effecit, dicens, hoc est corpus meum, figura est corporis. Ergo corpus Christi verum est corpus, non ima-

ginarium, Nam figura nulla esse queat rei merè imaginariæ. Et ne regerere posset Marcion voluisse Christum figuram visibilem & verè corpoream imaginario & non existenti corpori illi suo affingere, excipit Tertullianus. Si propterea Christus panē corpus sibi finxit, quia corpus carebat veritate, ergo panē debuit tradere pro nobis. Faciebat enim ad vanitatē Marcionis vt panis crucifigeretur. Id est plurimū faceret ad cōmentū Marcionis stabiliendū, vt spectrū illud in cruce potissimū panis substātia regeretur, ac si c panis traderetur & crucifigeretur p nobis. Subiicit deniq; Tertullianus hæretico iā cōuicto insultans, *Cur autem panem corpus suum appellat, & non magis peponem quem Marcion cordis loco habuit, non intelligens veterem fuisse figuram?* Nam pepones, prouerbiali dicendi genere, dicuntur vecordes & stolidi, etiam apud Homerum. Dicit ergo irridens Marcionem Tertullianus, tam potuisse peponis quàm panis figuram Christum illi corpori suo phantastico affingere, quod fuisset ipsi Marcionis ingenio conuenientius. Addit demū in eo quòd panem potius, quàm aliud aliquid delegerit vt corpus suum figuraret, impleuisse Deum quod iam olim prædixerat per Ieremiam quo tamen testimonio (quod sine tanti viri contumelia dixerim) planè abutitur. Hæc igitur ille, quæ quum in nos citares, quis te non animaduertat iusto Dei iudicio fuisse excæcatum? Nam vt hæc argumenta sibi consent, primū oportet panem manere panem, quoniam alioqui retorto argumento dixisset Marcion, non esse panem sed mera accidētia qui panis esse videbatur
f. ij.

Cap.7. AD REPET. SAINCT.

Deinde corpus audis exponi corporis veri figurā quum pani attribuitur in his ipsis verbis, Hoc est corpus meum, contra id quod paulò antè dicebas in Scripturis non inueniri. Audis etiam veritatem corporis eo astrui quòd vera & substantiali figura repræsentetur, vt sublata panis substantia efficiatur corporis quoq; veritatem in Sacramento destrui. Et quinam, obsecro, palàm Marcionisant? Annon vos qui panis substantiam, solis manentibus sine subiecto accidentibus, in nihilum redigi & in corpus non quantum transmutari somniatis? & ad tegendum realis *σαρκοφάγίας* horrorem, accidentibus panis & vini tegi quasi figura & velamento reale Christi corpus docetis? quod delirium ne Marcion quidem ille præstigiator, opinor, tolerasset. Sed illud planè omnem impudentiam superat quòd pro verbis Tertulliani quibus contendit quod propheticè prædixerat Ieremias, panem dicens in lignum mittendum, reipsa impletum quum Christus iam crucifigendus & Eucharistiā instituens corpori suo nomen panis inderet: pro verbis, inquā, illis Tertulliani perspicuis (quibus non panem in verum corpus mutatum, sed è contrario corpori suo nouam panis appellationem inditam significat quoniam panis sit corporis illius figura seu Sacramentum) substituis, *intelligens figuras præterisse* quo nihil dici minus ad Tertulliani consilium appositè potuit.

Pergis postea &, inquis, *Allusit Christus ad veteres hostias quæ reuera ad edendum tradebantur sicuti reuera offerebantur: quamobrem significatur tam verè exhiberi Christi corpus ad esum, quam verè pro*

rè pro nobis est oblatum. Item, in mensa sacrificiorum eadem caro reuera apponebatur in esum, quæ offerebatur in sacrificium. Ergo idem Christi corpus tam verè præbatur à Christo in edulium, quàm est sacrificatum in cruce. Concedimus hæc omnia, nec magis nobis prodesse crucifixam quidē, sed spiritualiter & fide non comestam carnem Domini dicimus, quàm appositas dapes quibus tamen non vescaris: neque de carnis magis quàm de signorum panis & vini veritate, & licet spirituali, vera tamen perceptione dubitamus. Sed quemadmodum aliud est cibus significās ideoque corporis sensibus præbitus, quàm cibus significatus, ideoque menti & fidei porrectus, idcirco illorum quidem corporalem, istius verò spirituales præsentia, dationis, & receptionis modum per fidem statuimus: sic ferente & ipsa rerum ac signorum corporalium natura & corporis Christi veritate, fideique analogia & spirituali sacramentalis ritus sine.

Reponis postea nobis rancidum hoc argumentum. *Si omnia ferè vocabula contenta in Cæna historica propriè & de externis actionibus à vobis ipsis accipiuntur, ut panis, vinū, accepit, fregit, dedit, accipite, comedite, bibite: cur quæ sunt potissima, idest, ipsa demonstratio rei quæ traditur, à suo genuino significato transferetur?* Quæro ego verò primum cur particula ferè à te adiciatur. Certè si verū fateri sustines, hoc adiecisti ppter verbū *fregit*, qđ vel iniutus cogeris fateri, ex proprietate panis ad corpus sic translātū, ut tamē ipsummet nō frangatur. ne sitis scilicet illis ipsis carnificib⁹ Christi immiores. Atqui ne sic quidē elabimini. Nam præf. iij.

terquam quod accidentia diuidi nisi ipsius substantiæ subiectæ ratione non possunt, dic, quæso utrū minus conuenit carni Christi, an in aliquot frustra diuidi, an verò minutatim infixis etiam (vt vester Nicolaus loquitur) ipsi carni reali realiter dentibus, sub dentium mola comminui? quod scelus vt vitaret ὁ γος ille συλλογίζόμενος, cuius stercore tu studiosè collecta nūc depasce-re velle videris, maluit solidum corpus vorari. Nec vos istorum saltem deliriorum vnquā pudebit? Sed ad rem. In Sacramentis aliud videri, aliud intelligi negare non potes. Signum quoq; fatearis oportet illud esse quod sensibus externis obiectum facit vt aliud quàm quod natura est in mentem veniat. Hoc, inquam, est discrimen specificum, quo omnia signa etiam Sacramenta, à rebus significatis differunt. Tūne verò corporis & animi actiones confuderis? Quod hīc autem videtur, certè oculis videtur: quod autem intelligitur, mente intelligitur. Quid si verò vtrique actioni significandæ vnum & idem verbum adhibeam? Nam & videre oculus & animus quoq; dicitur, sed ille quidem propriè, hic verò translaticie. At quod de vno sensu de cæteris quoque eadem ratione dici vsque adeò consuevit, vt vix vsitatio sit propria, quàm translaticia significatio. Nam & gustare, & olfacere, & accipere & pungi dicitur animus. Quid si igitur, inquam (vt in hac narratione factum est) vno eodémque verbo & id quod corpore geritur, & id quod mente intellectū apprehēditur significaro? nempe propriè simul & translaticie diuerso respectu, eandem vocem vsurpauero. Sic igitur concludo.

Quum

Quum vt sua Sacramentis constet ratio, etiam si
duæ res extantes præbeantur, tamen earum vna
corporis sensibus, altera menti fide præditæ ob-
iiciatur, institutionis verba ita cōcepta sint vt
vnis iisdemque vocibus præcipue corporeis
rebus conuenientibus cuiusmodi sunt Frangere
Dare, Accipere, Comedere, Bibere, vtrunque
declaretur, illud quoque necessario consequi, vt
eædem voces, quum ad signa in sensus incurrē-
tia & corpoream actionem referuntur, propriè
intelligantur: quum autem ad res significatas &
fidei actionem accommodantur, translatitiè ac-
cipiantur. Cur verò vnis & iisdem vocibus rebus
corporeis conuenientibus, intellectuale etiam
arcanum illud significetur, causa duplex est. Vna
quòd Sacramenta corporea idcirco sint instituta
vt à corporeis ad spiritualia, sic natura nostra fe-
rēte, affurgamus. Sic enim etiam inuisibilia Dei
in rebus aspectabilibus ordinario modo doce-
mur contemplari, & ipsi Philosophi docēt prius
in phantasia esse oportere quæ intellectu perci-
pimus. Altera causa est (vt inquit Theodoretus)
quòd ista cōmutatione vocū, docemur nobis esse
res illas corporeas Sacramentorum vsui dicatas,
& sacramentales actiones contemplandas, non
vt res naturales, sed quasi res illas ipsas spiritua-
les, quarū veluti sensibus ipsis præsentium con-
spectu fruamur,

Eadem ratione refellitur vestrum illud ἀλλοιω-
scilicet argumentum quod tam verbosè exponis
*Mutua est inter Dationem & Receptionem conue-
nientia. Datio illa facta est Christi manibus in
os & manus discipulorum, Ergo & receptio. Quod*
f. iiii.

autē fecit Christus faciunt & nunc sacerdotes. Sanē ita est. Itaque vt dantur signa corpori, sic corpore recipiūtur, & vt mēti dantur res significatæ ita mente fidei percipiuntur. Sed signorū dationem cum diuersæ rei receptione tum demū iure comparaueris, quum id quod videtur, & id quod intelligitur in Sacramentis, rem vnā & eandem esse euiceris, id est, falsum esse, aliud in Sacramentis videri, aliud intelligi. Rides ista fateor, sed quæ quò magis ridebis, eò sanē magis te deridendum propinabis.

Expendamus autem & tuum istud. Quum negetis Christum vobis amplius polliceri quàm verbis institutionis contineatur, & Cœna ipsa non plus erogat quàm constituentis verba testentur: si ipsa tantum metaphoricum aut metonymicum Christi corpus siue nihil aliud quàm veri & naturalis corporis Sacramentum & signum enuntiant, nihil amplius ex Cœna reportatis.

Respondeo corpus attributione metonymica (nam metaphoræ commentum tuum est) pani attributum, nō esse aliud quàm verum illud corpus, quoniam attributio nihil in re ipsa variat quæ attribuitur. Respondeo & istud, quum Sacramenta minimè inania sint spectacula aut nuda *μνησματα*, sed (quod ad Deum quidem promittentem attinet) nunquā signum absque re significata præbeatur, ineptissimam esse consequutionem quam nectis. Dico postremò vos eos esse ex quorum Cœna nihil reportetur. Accidētia enim sine subiecto, & corpus quantitatis expers, quid aliud sunt quàm renatum Marcionis phantasma?

Progredereis

Progredieris deinceps ad alteram vocabuli Testamenti significationem pro pacto seu fœdere, ex qua etiam conuincere nos studes violatidiuini pacti, nisi reipsa ore comedi corpus ipsum Domini & bibi eius sanguinem fateamur, ac primùm sic definis illud fœdus de quo agitur vt dicas *esse pactum quod Deus contraxit cum hominibus vt ipse promissa faciat, hi verò debitam præstent eius mandatis obedientiam, ex illis Exodi verbis, Omnia quacunque fecit Dominus faciemus & erimus obedientes.* Nos verò didicimus præsertim ex Paulo, duplex esse pactum Dei cum hominibus, Vnum legale quod est ad mortem, vt pote quod conditionem contineat impossibilem præstande legis quam perfectissimè. alterum Euangelij quo gratis in Christo reconciliati seruamur: Hoc autem fœdus partim vetus dicitur, sub quo videlicet Patres in Christum venturum & obscurè adumbratum respicientes seruabantur: partim nouum appellatur, in quo nobis Christus verè exhibitus, reipsa præstitis quæ ad reconciliationem nostram requirebantur, fide amplectendus præbatur. At tu contrà neque vetus neque nouum istud, sed legale nobis pactum definis. Vtriusque autem fœderis tum legalis ad mortem, tum alterius ad vitam, tessera fuit diuersis respectibus lex cæremonialis, vtpote quæ & chirographum fuerit mortis, & Christum simul cum omnibus ipsius beneficiis veteri populo adumbrarit. Sic igitur de vtroque illo fœdere sentire & loqui ex Dei verbo didicimus. Quoniam autem inter vetera Sacramenta tibi vilius est tria seligere, nempe sanguinem, agnum pascha-

lem & victimam illam federatam cuius sanguine partim altare partim populum Moses aspersit, age videamus quàm bellè ad tua illa, id est, ad oris esum ac potum, illa traducas. *Vetus testamentum*, inquis, *requisivit verum sanguinem præsentem*, Ergo *itidem ad noui confectionem in Cœna verum & præsentem sanguinẽ adhibere necesse fuit*. Respondeo vt veterum Sacramentorum cum nostris comparatio (cuius ob causam illa vocatur *ἀντίτυπον*) ritè fiat, oportere signa cum signis non cum re per nostra Sacramenta significata comparare. Nam & illa vetera & nostra re paria imò eadem sunt, vtpote quæ, teste Apostolo i. Corinth. 10. totaque ad Hebræos Epistola, eundem Christum, illa quidem venturum adumbrarint, ista verò exhibitum ostendant. Itaque re non possunt nisi κατὰ τὴν inter se conferri. Est igitur ista consentanea consequutio vestram illam panis & vini destructionem planè iugulans. Vetus præsens sanguis adhibitus est in vetere fœdere sanciendo, sanguinis videlicet Christi symbolum, & Cœnæ Domini ἀντίτυπον. Ergo verū quoq; vinū præsens adhiberi Cœnæ oportet, eiusdẽ veri sanguinis Christi effusi Sacramētum illi ἀντίτυπον correspondens. Sic cataclysmi typū cum nostri Baptismi aqua Petrus, sic Paulus maris transitū cum Baptismi nostri ritu, Mannam cum illo pane quem frangimus, petrā fluuium effundentem, cum poculo ex quo bibimus confert, vt signis diuersa, quæ tamen re sint eadem esca & idem potus. Viden' igitur quàm ineptè veteris Sacramenti symbolum cum re noui Sacramenti conferas? Quid si hoc ipsum in te liberet

beret retorquere? Sicut sanguis ille pecuinus erat veri illius Christi sanguinis verum Sacramentum, quanuis reipsa minimè cum sanguine pecuino realiter sed fide tantum præsentis, necdum in rerum natura extantis: ita etiam quum mysterium re prorsus idem in Eucharistia celebretur, vinum nunc esse veri illius sanguinis, nunc quidem in rerum natura existentis, sed tamè sola itidè fide efficacissimè præsentis, Sacramentum? Sed & in eo valde falleris aut fallis, quòd vel sanguine Christi vetus fœdus sancitum putes necesse est (vt sanè fuit) vel inanes fuisse figuras patribus institutas arbitreris, quasi ipsis patribus nihil sed nobis duntaxat Christum repræsentarint. Id autè sentire non potes quin patres aut regno Dei excludas, aut absq; Christi ipsiusmetcõmunionis seruatos constituas, quod vtrunq; nefarium esse arbitror.

Alterum argumentum à victimarum oblatione simul & esu fumis, vt concludas *quemadmodum in veteris testamenti sanctione pars sanguinis Deo fuit oblata, pars in populum sparsa, & agni paschalis pars sanguinis applicabatur ædium postibus, agnus autem ipse primum Deo immolatus & oblatus populo edendus exhibebatur: sic decuisse in nouo testamento fœderalem victimam, id est, Christum partim offerri Deo, & partim populo, vt mutua fieret promissio, obsignatio, & obligatio. Idcirco sanguinem Christirealiter externo ritu crucis exhiberi necesse fuisse, ac proinde externo quoque ritu Cene eiusmodi sanguinem tam verè populo præberi quàm fuit oblatus Deo.*

Respondeo rursum hinc à te vt in superiore collatione peccari in eo quòd antitypum vetus

non cum nouo typo correspondente, sed cum re per vtrunque significata non rectè comparas. Fuit igitur primùm antitypi & nostri Sacramenti talis sic instituenda collatio vt omnia ad amussim quadrarent, Sicut victima Christum adumbrans Deo prius immolata postea à populo edebatur: sic panem quo Christi corpus pro nobis in ara crucis mactatum & Deo Patri oblatum repræsentatur, à nobis edi ex ipsius Christi institutione oportet. Item sicut fœderalis illius victimæ sanguine verum sanguinem illum Christi adumbrante partim altare aspergebatur, partim etiam populus: sic vinum illud verum illum sanguinem Christi, quo pro nobis aram crucis asperfit, à nobis ex eius instituto bibi oportet. Deinde vtrumque tum antitypum vetus, tum Sacramentum nostrum nouum cum ipsa re & veritate sic fuit comparandum. Sicut in veteris fœderis oblatione victima iugulata offerebatur Deo à sacerdote, quo ritu vera illa Christi in ara crucis ab ipsomet facienda oblatio animis credentium repræsentabatur: sic panis illius fractio & vini illius effusio, factam illam à Christo cruentam in ara crucis oblationem quasi oculis nostris subiicit. Item vt illi sub vetere fœdere, victimæ fœderalis sanguine exterius aspersi, & agni carnem edentes, simul spiritualiter per fidem intus Christi ventuti & passuri fiebant participes: ita & nos sub nouo fœdere quod est veteris impletio, panem illum ritè edentes, veri illius Christi corporis pro nobis oblati, & vinum illud ritè bibentes, veri illius pro nobis effusi sanguinis per eundem spiritum eandemq;

démque fidem participes fimus. Nihil ergo te ista comparatio ad corpoream illam & Cyclopicaμ σαρκοφωγίαν statuendam iuuat, quæ neque sub vetere neq; sub nouo fœdere locum habuit, sed spiritualement illam Christi κορωναύαν qua & illi seruati sunt & nos seruamur, mirificè illustrat. Imò etiam eadem planè vestram illam detestandam & sacrilegam audaciam coarguit, qua sublato poculi vsu non minus in Deum & Ecclesiā peccastis, quàm si sanguinis asperfusionem sustulisset Moses aut ipsius successores in cuius enim asperfusionis locum (ad quam etiam alludit Petrus secundæ Epistolæ initio) vini potio est à Christo omnibus mandata. Bibite enim, inquit, ex eo omnes, Christo iam tum scelus illud, quod multis postea seculis ausi estis, prædicente, ac simul etiam sic ostendente, eandem quidem fidem & eundem Christum patrum olim fuisse, & nostram nunc esse. (vidit enim Abraham diem Domini & gauisus est: & eandem escam edebunt & eundem potum biberunt, nec fuit vnquam extra Christi κορωναύαν salus) sed tantò tamen significantiora, expressiora, efficaciora esse Sacramenta exhibiti quàm venturi Christi quantò plus est intus etiam rigari quàm foris aspergi. En inuictum tuum argumentum quo nos conuictos fuisse gloriaris.

Disputas postea contra nos quòd dicamus nouum fœdus non in Cœna, sed in ipso crucis patibulo conflatum (sic enim loqueris) quum sine sanguinis effusione non potuerit coalescere.

In hac autem quam nobis tribuis sententiā rursus vel sciēs fallis, vel imprudens falleris. Dici-

mus enim fœdus illud reconciliationis inter Deum & homines per Christum vēturum, mox post peccatum fuisse cum Adamo initū, & deinceps cum Abrahamo, Isaaco, & Iacobo expressius renouatum, cuius Sacramenta varia & multiplicia fuerunt, re cum nostris eadem v̄t signis diuersa: Patrū autē illorum spiritui ac fidei præsensem fuisse tum Christum ipsum, tum quacunq; pro nobis suo tempore erat impleturus, ac proinde quod ad ius attinet, fuisse illos tū ipsi Christo nascituro insitos, tum reipsa in eo iustificatos sanctificatos, & seruatos. Hoc idem fœdus (in eo tamen diuersum quòd Patribus venturus Christus prænuntiabatur nobis verò Christus præsens exhibitus est) dicimus primū Iudæis Iohannis Baptistæ ministerio, quasi tubæ præconio, promulgatum: deinde reipsa per os ipsiusmet Christi cum iisdem Iudæis primò initū, ac eiusdem fœderis tesseras ac obsignationes duas ab eo institutas, Baptismum & Eucharistiā: cuius etiā fœderis conditiones ipse mox in cruce reali sui sacrificio impleuerit. Apostolos deniq; duo humano generi fœdus istud promulgasse, quod itidē verī ipsorū successores quotidie addita illis Sacramentorū obsignatione, faciunt. At tibi, homini scilicet acutissimo, idem valent Fœdus inire, Sācire, Eius sigillum instituere, Ipsum denique obsignare, quæ inscitia certē pudenda est. Sed illa etiā multò est apertior, quòd quum rectē sentias sanguinem Christi illud ipsum esse in cuius effusione fœdus ipsum positum est, tu tamen sanguini, id est ei rei cuius interuentu facta est fœderalis illa reconcili-

conciliatio, tribui posse putas absque tropo ipsius fœderis nomē. Atqui res ipsa clamat aliud esse nativa significatione sanguinem fœderis (sicut Moses loquitur de vetere signo, de re ipsa verò Matthæus & Marcus) quàm fœdus in sanguine, quod à Luca & Apostolo nonnisi per tropum tribui illi vino potuit. Neque negamus igitur vetus fœdus à Mose per asperisionem illius sanguinis symbolici, neque per Cœnam semel institutam & celebratam novum obsignatum: sed hæc non magis ad Cyclopicam tuam manducationem facere dicimus, quàm veritatē ad statuendum mendacium.

Cuiusmodi verò hic clamor est, & in quos tandem hæc tela dirigit? *Quum à Mose figurarum parēte in promulgatione veteris testamenti sanguis propriè sit vocatus, quis à Christo figurarum illustratore, sanguinem positum cogitabit pro sanguinis figura, in novi testamenti compositione, quod figurarum nebulas dispellit?*

Nemo certè. Quis enim nostrum alio quàm verissimo Christi sanguine nos reconciliatos: quis poculum quod benedicimus alterius quàm dominici illius pro nobis effusi sanguinis *νοῦνον* esse dixit? Non de hoc igitur agitur, nō hoc, inquā, quæritur. Sed an signū in rem significatā essentialiter transmutetur, illud ipsum est quod non prius probabis, quàm tenebras conciliaris cum luce. Quantò igitur rectius sic in te hoc ipsum telum retorsero? Si propriè sanguinem vocavit in vetere Sacramento Moses sacri novi poculi *ἀρτίστονον*, propriè quoque Christus, in Eucharistiæ mysterij institutione panis & vini

Cap.8. AD REPET. SAINCT.

nomen acceperit, quod illi ἀντιρῶν ex aduerso respondet. Denique aliud esse memineris figurarū veteris fœderis illustrare, quàm omnem figurarū vsum ex Ecclesia abolere: quem errorē vt alios plurimos & maximos si tueri pergis, quid supereſt niſi vt pro eo quòd ſeptem nobis Sacramenta imò infinita pro duobus quoties libuit, obtruditis, nulla eſſe Eccleſiæ Sacramenta dicas, vel ipſe tibi manifeſtè contradicas?

Aliud tuum eſt iſtud argumentum. *Fœdera & Sacramenta ad confirmandas promiſſiones oculis ſubijciuntur, ergo non internis & ſpiritualibus beneficijs, ſed externis notis, ritib⁹ & veluti ſigillis ac rebus illa celebrari oportet.* Probas antecedens ab abſurdo, quoniā alioqui nemo indignus fuiſſet unquā circunciſus vel baptizatus ſi ſpirituali actione credendo perfectā illa fuiſſet, aut nunc Baptiſmus perſiceretur & tamē illis externis actionibus fœdus inibatur non autē internis propriè, quū tales nulla fuerint in parvulis, nec fuerint unquā neceſſaria niſi in adultis, ad fœderis fructum & finē adipiſcendū. Et ſic tandem cōcludis. Ergo quū in Cœna ſanguis ſit qui teſtetur in terra corā hominibus de fœdere Filij Dei, vt aqua in Baptiſmo? ſanguis, inquam, ſit teſſera qua contrahitur fœdus: oportet ipſum exterius adhiberi & conferri in terra coram hominibus, vt prius contingatur, ac per ipſum fœdus confirmetur, quàm fructus fœderis ſpiritualiter percipiat: nec rectè Caluinus (hunc enim facis huius ſententiæ authorem) quod poſtremo loco aduenit poſt confirmatum fœdus primo loco adfert ad conſtituendum fœdus.

Antequam autem ad hæc tria ordine respondeam, quid de hac re tota ſentiamus explicari neceſſe

neceſſe eſt, vt ineptiæ ſimul & calumniæ tuæ omnibus pateant. Hæc igitur vt Verbo Dei prorſus conſentanea docemus.

Chriſtū eſſe illum vnicū in quo, ex gratuito ſcēdere, iuſtificati & ſanctificati ſeruamur, ad quæ duo capita reuocamus præcipua quæ in Chriſto adipiſcimus beneficia.

Eos demum fieri beneficiorum illorum participes qui Chriſtum ipſum obtinuerint.

Vnicum eſſe Chriſti apprehendendi instrumentum, Fidem.

Hanc fidem gratis creari in nobis per Spiritum ſanctum, veram illius cauſam efficientem.

Sicut verbum prædicatum foris per hominē intus per Spiritus ſancti gratiā audiendo, creatur fides: ſic eandem in nobis foueri eodē verbo Sacramētis, quæ proinde ritè ſumpta ſicut Chriſtū ipſum ſic etiā eius beneficia in nobis obſignent.

Hæc Sacramenta duabus partibus conſtare nempe rebus in externos ſenſus incurrentibus, quas ſigna vocamus (cuiuſmodi ſunt præcipuè illa materiata, vt Aqua in Baptiſmo, panis & vinum in Cœna Domini) & re ſignificata interna & intellectui ſoli obiecta, quam vocamus Rem Sacramenti, quoties Sacramenti vox anguſtiorē ſignificatione pro ſacris illis ſignis accipitur. Hæc autem res ſignificata eſt Chriſtus ipſe, cum omnibus beneficijs quæ ex ipſo depromuntur,

Rem iſtam Sacramentorum à ſuo effectu diſtingui, id eſt, Chriſtum ipſum & quæ in ipſo & cum ipſo nobis offeruntur, ab ipſa eorum perceptione: quod aliud quiddam ſit Percipere aliquid & Rei perceptæ fructibus frui, quàm ſit i-

ipsa res quæ percipitur, & fructus qui inde percipiuntur.

His positis quæ prius quàm illis argumentis vtereris à te subuerti oportuit (subuertes autem nunquam) quod ad tuarum rationum basin attinet, prorsus assentior fœdera celebrari oportere notis rebusque visibilibus. Ideoque vestram transsubstantiationem, qua notæ illæ resque visibiles in chimæras transformantur, prorsus abominamur. Sed si existimas excludi res internas, & (vt planius quàm tu ex animi tui sensu loquar) merè intellectui obiectas eo quodd Sacramenta notis externis celebrentur, & quasi sigillo constabillantur, in eo monstrosam tuam inscitiam patefacis. Nec enim essent Sacramenta si signis, notis & rebus duntaxat ob oculos positis constarent, teste saltem Augustino, signum definiente quod exterius obiectum, faciat vt aliud in mentem veniat.

Quod autem adijcis, *si solis internis perficiuntur neminem unquam indignum fuisse circumcissum aut baptisatum*, calumniosè in nos dicitur, qui nunquam Sacramentorum vsum diximus sola vel signorum vel rei significatæ receptione perfici, sed è contrario, quæ Deus coniunxisset non posse legitimè separari: atque adeò sacramentalem perceptionē, id est, in qua signa illa visibilia verbo adiuncta sunt, longè maioris (nisi per nos steterit) efficaciz esse docemus, quàm vbi simplex verbi auditus proponitur.

Sed hoc quidem verum est nos tueri ex Dei verbo, idem nos in simplici verbo atque in Sacramentis fide percipere, ac proinde extra Sacramenta

cramenta quoque Christum percipi: quemadmodum contra & verbum auribus audiri, & Sacramenta sumi possunt ad iudicium, absque illa re eâdem quæ & simplici verbo & Sacramentis nobis proponitur. Sed hoc ne tantillum quidem te iuuat. Illud verò quod subiicis de paruulis olim circuncisis, & nunc baptisatis, quibus cum fœdus nihilominus fuerit initum & confirmatum externis ritibus, quanuis internis actionibus puta notitia, assensu, fide caruerint, quoniam proculdubio sic abs te ponitur vt operis operati dogma illud non minus impiũ, quàm ridiculum stabilias, penitus quoque detestamur neque tamen negamus (illo etiam posito infantes dum baptisantur fide prorsus carere) fœdus in illis obsignari, sed alia prorsus ratione quàm tu sentias: qua de re quoque quum voles inter nos disceptabitur. Nunc autem, obsecro, quid tandem tibi in mentem venit vt quæstione de Eucharistia omissa, quam ne tu quidem paruulis dandam censueris, ad paruulorum Circumcisionem & Baptismum fueris delapsus? Mirum hoc certè in eo qui non ferat de Eucharistia aliunde quàm ex ipsis vnis institutionis verbis quæri. Accedo ad totius tui argumenti conclusionem qua nihil ineptius fingi potuit, etiamsi tibi priora omnia concederem. Vis enim sanguinem ipsum Christi esse illam fœderis tesseram testificantem in terris vt aquam in Baptismo, id est, ineptissimè & inscientissimè signum Baptismi cum re significata Eucharistiæ comparas. Vis loquar apertius? Nego sanguinem Christi esse Sacramentum siue signum fœderis, sed esse di-

co illud quod per tesseram, signum, figuram, Notam, Symbolum, Sacramentum, *σφραγίδα*, (per illud vinum videlicet) significatur. Scio fore vt hîc nobis obiicias illum Iohannis locum de tribus in terra testibus, itémque de Sacramentis quæ ex Christi latere defluerint, quod vtrunq; vt verissimum amplector, & turpiter abs te ad probandum tuum delirium dico detorqueri. Negas? De hoc igitur inter nos queritor, vt & de eo si libet quod magister ille vester dicit carnẽ Christi esse simul rem & Sacramentum: At tu interea ne illud pro concessio assumito, aut te sophistam agere confitetor. Sed illud miror qua fronte scribere ausus fueris *oportere sanguinem ipsum Christi in terra exterius adhiberi, conferri, contingi* (nam extra contactum nulla est vobis vera rei ipsius *κοινωνία*) priusquam *foedus per ipsum confirmetur*. Nam si hoc verum est, quo tandem loco vestri Laici statuentur, quos à calicis potu prohibebitis? Scilicet ad carnis & sanguinis concomitantiam refugies. Sed quum in institutionis verbis corpus seorsim à sanguine, & sanguis à corpore discernatur, cui sanæ mentis homini persuadebis vel temerè hoc factum, vel corpus pro carne & sanguine, aut sanguinem pro sanguine & carne citra tropum accipi posse?

Inculcas & illud iam antea refutatum, *Sunt ista reciproca vt qualis sit datio, talis sit acceptio*. Ergo, inquam, talis quoque fractio, quod tamẽ dicere (vt opinor) non ausis. Et certè omnes ritus sacramentales verbis institutionis declarati, cuiusmodi est Præbitio, Fractio, Effusio, Comestio, Potatio, similiter omnino inter se accipiã-

tur

tur oportet, vt qualis est vna sit & altera : sed ex eo minimè consequitur similiter illa de signis & de rebus significatis intelligi. Nam quum signa externis sensibus, res autem significatæ fidei & menti obiciantur, in illis quidem corporeæ & externæ natiua significatione verborum, in his verò incorporeæ & internæ actiones intelligantur oportet : translatione videlicet facta à corporeis sensibus ad animum, vt vñtatè solemus, quum videre quoque & capere, & gustare, & audire, & pungi animus dicatur.

Quæris rursum, *quum eâdem forma Moses & Christus dixerint, Hic est sanguis testamenti, quare apud Mosē sanguis de externo vero sanguine accipiat, in Christi verbis verò nequaquam.* Respondi antea & iterū respondeo, & à Mose & à Christo verum sanguinem demonstratum, sed Mosē quidem signum externum suo tempori accommodatum, nempe sanguinem pecuinum, visibilem, & externis sensibus oblatum, demonstrasse ita vt rem significatam, id est, sanguinem ipsum Christi, soli fidei præsentem, vt ferebat legis pædagogia, innueret potius quàm indicaret: Christum verò, vt antiquitatum illuminatorem (sicut loquitur alicubi Tertullianus) clarè tum signum (id est poculum externis sensibus propositum) tum rem menti significatam, non corpori (nempe sanguinem illum suum verum) expressisse.

Iterum eâdem oberrans chorda sic colligis, *Si populo, secundum Calvinum, satis fuit spiritualiter sanguinē Christi applicari, satis etiam fuisset ipsum spiritualiter offerri Deo*

Respondeo spirituales perceptionem quam dicimus vnicam esse apprehendendi siue nobis applicandi Christi rationem, minimè excludere Sacramentalis & externæ acceptionis vsum quia fides ipsa & animus noster ad suam illam actionem exerendam commouetur, sicut externis sensibus obiecta facultates illorū excitant. Respondeo & illud *Spiritualiter & reipsa* non rectè abs te opponi, quasi spiritualiter idem valeat atque sola quadam vana imaginatione. Itaque ne patrum quidem, qui solo animo & vnica fide diem Domini nondum reipsa exortum viderūt, inanis fuit illa spiritualis applicatio: vt qui eandē escam edisse & eundē potū bibisse dicantur. Multò verò minus id dici de fide Apostolorum & nostra potest, quæ in rem ipsam extantem sic fertur, vt non magis reipsa nata & crucifixa sit illa caro, quàm nunc credentibus reipsa comunicatur. Sed vt illa scilicet, sic etiam ista sensibus externis patere velles, quod fieri nec potest nec debet, quoniam vt vera esset corporis Christi passio, exterius quoque fieri illam necesse fuit: at tu vera sit & ipsius Christi & eius perpeffionum applicatio, nequaquam id requiri, non modò ex eo liquet quòd & merè spirituale est hoc mysterium, & spiritualis vitæ causa institutum, ac proinde spirituali ratione, fide videlicet fieri oportet: verumetiam ex eo quòd alioqui quoties corporali actione & ore ipso Christum à vobis edi censetis, toties illum quoque non sola spirituali commemoratione (quàm certum est vetustiores patres nomine ncruentæ oblationis intellexisse) sed etiam crucifigi

crucifigi & patri reipsa offerri oporteret. Fuerit enim omnibus modis *ἀντιστοιχίας* cōsequentio corporalis oblationis ad corporalem esum, & corporalis esus ad corporalem oblationē. Quod si excipias illud ipsum esse quod dicitis, nempe vt corporaliter quotidie reipsa editur Christus, sic quoque corporaliter illum in Missalico vestro sacrificio patri reipsa offerri, sed oblatione incruenta, id est absque interueniente passionis repetitione, nihil dixeris. Etenim vt in oblationis cruentæ argumento maneamus (quam vnam realem esse certum est) si eius recordatio & commemoratio spiritualis per fidem perinde sufficit acsi vel coram oculis nostris passus esset realiter Christus, aut iterū quotidie reipsa cruci affixus sese patri repetito sacrificio offerret, si, inquam, spiritualiter pati Christum nunc satis est, cur non & spiritualiter comedi, id est, sola fide applicari satis est? Nam ne passum quidem Christū sed passurū comederunt Apostoli, spiritualiter id quidem nec multo aliter quā patres quanuis mox passurum: & vt illa consequutio inter realem oblationem & manducationem sibi prorsus constaret, neque passurum neque passum, sed patientem adhuc Christum comedi oportet. Nam neque futura neque prætērita passio corporaliter adest, sed sola animi fidelis contemplatione. Christi autem carnis in sese, id est, absque ipsius passione considerata perceptio, siue illā corpoream siue spirituales facias, nullius prorsus est momenti.

Pudet me verò in eo quod sequitur confutādo operam ponere. Comparas nouum fœderis

sanguinem cum victimarum veterum sanguine, quasi sub vetere fœdere nulla fuerit peccatorū remissio. Itaque non fuerint seruati patres, quū tamen beatificationem tot ante Christum seculis definierit David peccatorum remissione. Concedo igitur non fuisse expiata peccata sanguine hircorum. Sic neque ipsa nos sacramentalis aqua abluit, sed sanguis agni vnici tollentis peccata mundi: neque panis ille aut vinum illud (multò minus vestræ Chimæricæ species) nobis vitam conferunt. Sed re certè paria fuisse illorū & nostra Sacramenta, aut inania spectra fuisse dicas oportet. Quid igitur? nempe eodem sanguine, sub diuersis Symbolis licet impari expressione & efficacitate, in eodem Christo & illi potiti sunt & nos potimur: venturo quidem illi & solo iure, nos verò exhibito & de facto quod aiunt. Rursum ergo inscitè signum vetus non cum signo nouo, vt oportuit, sed cum re vtriusque Sacramenti comparas: neq; verò nos ipsius Christi sanguinis reali in cruce effusione præstitum nobis fœdus nouum diffitemur quod patribus erat promissum. Sed quod dicis *Christi sanguinem in Cœna fuisse exteriori actione & Deo & hominibus oblatum* tale est vt nihil ineptius dici possit. Nam (vt de oblationis voce taceam quæ *ἀχὺρας* prorsus hominibus abs te tribuitur) aut Christum quoque facis idololatram qui hominibus & Deo sacrificarit, aut Christus non vnica, vt ait Apostolus, sed duplici oblatione suipius nos redemerit, vna videlicet in Cœna, altera in cruce. Est autem illud perbellum sanè commentum quod homo peracutus excogitasti vt absur-

vt absurdum illud vitares: quèd videlicet unica tamen fuerit oblatio, quoniam sicut *Moses unica oblatione partem sanguinis in crateras instillauit, parte verò altare aspergebat*, ita *Christus partem sui sanguinis in calicem miserit, partem in cruce profuderit*. Itaque si tibi credimus, aut penè exanguis ab illa sacra Cœna surrexerit Christus, aut realiter potatum à discipulis suis sanguinem resumpserit, quem partim in horto, partim inter carnificum manus rursus cum reliquo effuderit. Sed quid de carne ipsa dices, bone vir? num partem quoque illius pro panis substantia substituit, partem verò reliquam in cruce obtulit? & quis istius quæso, sanguinis substantiam partim à discipulis realiter potati, partim realiter à carnificibus profusi, resumpsit, vt rursus realiter toties biberetur? Nec vos vnquam, rogo, istarum ineptiarum pudebit quibus Christiana mysteria deridenda propinatis?

Exagitamur abs te postea miris modis quòd *Matthæi & Marci verba Hic est sanguis meus* (Nam Bezæ scilicet interpretationem antea vt falsam conuicisti) ex illis *Luca & Pauli verbis Hoc est nouum testamentum in sanguine meo interpretanda censeamus*. Magnum scilicet piaculum, velle scripturam ex scriptura interpretari, quod tamen tu ipse facis. Vis enim in summa. *Euangelistas mutuas sibi operas tradere, & quod Matthæus & Marcus suboscuro indicant, à Luca & Paulo illustrari: & contra quod illi apertè dixerant, ab his vt satis perspicuè dictum, omitti. Clare igitur illos quid detur expressisse, obscure verò significasse dari noui testamenti causa: istos contra clarius docuisse*

Cap. 8. AD REPET. SAINCT.

quid eo corpore & sanguine fiat, quando & ubi stud nouum testamentum ineatur. Atqui in huius tuæ repetitionis capite quarto, vt perspicuitatē verborū institutionis Eucharistiæ summam demonstrares, negabas Euangelistas mutuas hīc sibi operas tradere sicut facere in obscurē dictis solerent: quum nunc tamen fatearis in hac Cœnæ narratione alias ab alijs particulas adscribi, quæ ab alijs prorsus omittantur, atque ita alium aliā particulā vel immutare vel clarius explicare. Sed age hoc tibi detur quiduis cōminiscenti, vt esse perpetuò tot deliriorū memor nō possis.

Sed in hac varietate, inquis, discors hæc concordia non officit veritati, imò magnum affert adiuumentum, Nam si aliter fuissent intelligenda quæ omnes (id est duo) Euangelistæ retinent immutata, Lucas & Paulus in illo studio variandi detexissent latentē obscuritatem aut tropum. Illud quidem concedo. Quis enim nisi planē blasphemus, Spiritum sanctum dicat repugnantia loquutum? imò cur scripturæ locos inter se ad diiudicandas falsas interpretationes vestras comparamus, nisi vt ex fidei analogia & sententiarum congruentia falsitatem vestrā redarguamus? Sed istā tuā consequutionē. quis ferat? *Quædam Matthæi & Marci in Cœnæ narratione Lucas & Paulus non declarant, qui tamen obscuritatem quorundam aliorum dictorum illustrarunt, Ergo illa x̄i τὸ πρὸν absque vllō tropo accipienda sunt.* Quid si enim excipiam, idcirco hæc non esse ab his declarata quòd tropus prorsus esset perspicuus, imò quòd sacramentaliter de Sacramentis loqui sit maximè propriè & dilucidissimè loqui? Iam autem videamus an Lucas illud

*illud Matthæi & Marci, Hoc est sanguis meus novi testamenti, his verbis Hoc poculum est nouum testamentum in sanguine meo sit interpretatus. Hoc quidem negas Vis enim de re diuersa Lucam diuersissimo sensu loquutum. Illos enim de eo quod datur, id est, de ipso sanguine loquutos, Lucam verò quid agatur, quando & ubi ineatur istud testamentum. Sed vt hæc omnia tibi concedam, quid hoc ad institutam quæstionem, Sintne verba illa per sacramentalem vulgatam metonymiam an natiaua significatione accipienda? Nam siue rem eandem illi, siue diuersa diuersis verbis explicarunt, tam potest vtrunque tropus quàm proprietas defendi. Ineptissimè igitur concludis. Sed ad rem, Tu vis apud Matthæum & Marcum pronomine *αὐτο* demonstrari quod dabatur. Volo & ego. Sed tu solum Christi sanguinem & quidem eiusdem Christi manibus in discipulorum manus datum, ego vinum quidem illud in poculo contentum Christi manu traditum dico, naturali & corporali modo in discipulorum manus: rem autem significatam, id est, verum sanguinem iamiam pro nobis fundendum à Spiritu Christi simul traditum discipulorum menti, spiritualiter, fide participandum. Apud Lucam & Paulum autem contendis per *αὐτο τὸ πρῶτον* pronuntiarī hac potionis ceremonia & ritu nouum illud testamentum per sanguinem verum Christi institui. Ergo nomine poculi, si tibi credimus, non vas ipsum, non vinum in eo contentum, non sanguis ipse Christi, sed ipsa bibendi actio significabitur, de quibus singulis videamus. Omnes illos Euangelistas inficiari non potes vno con-*

sensu dicere Christum ante benedictionem accepisse, ac deinceps dedisse τὸ πῶλον. Num verò sic ineptus fueris ut non vasculum ipsum, sed bibendi actionem aut ritum ab eo acceptum dicas? Quod si vas accepit, certè & *Vas* ipsum porrexit, ut illa tua regula quam nobis antea præscripsisti, hîc quoque valeat. Tam enim verum est quod manibus tenebat Christus, id quoque præbuisse discipulis, quàm verum est quod præbuit Christus, fuisse à discipulis acceptum. Perridicula igitur est hæc tua commentitia diuersitas, & ut obtineat tua interpretatio, poculum ipsum momento oportuerit in bibendi actionem noua & tuæ quoque factioni inaudita μεταμορφώσιν transsubstantiatum. Fateor tamen quanuis ipsummet propriè poculum Christus & acceperit & discipulis porrexerit, non tamen ad ipsum vasculum sed ad liquorem sacramentalē in eo comprehensum discipulos propriè attendere iussisse. Nec enim Sacramentum est poculum ipsum, sed vinum eo contentum. Sed hoc neque causam tuam vel tantillum iuuat, neque sine metonymia continentis pro contento dici potuit, neque vllam essentia transmutationem requirit. Imò transmutata illius liquoris essentia, nihil superesse dico quod habeat signi rationem. Iam verò sanguinem ipsum quasi in poculo contentum (ut antea velle videbaris) à Christo demonstratum fuisse per pronomen αὐτοῦ ex Lucæ verbis nunquam nisi ineptissimè collegeris, ut antea probaui. Quid enim fuerit hæc oratione absurdius aut certè inusitatus? *Hic sanguis est nouum testamentum per meum sanguinem.* Denique

nique quum subiicit Apostolus, *Et ex poculo illo bibat* quæso an vocem poculi poteris de ipsa bibendi actione intelligere, aut aliter in hac periodo, quàm in ipsa institutione exponere? Sed age, ponamus veram esse tuam interpretationē & perinde loquutos fuisse Lucam ac Paulum ac si scripssisset, *Hic passionis ritus est nouum testamentum per meum sanguinem*, quæ stultitia est nullū hīc tropum in ipsa attributione agnoscere? Nam (vt præteream quod toties iam dixi, non tunc primū institutum, non etiam propriè tunc primū inīctum fœdus, sed eius sigillum nouum institutum est & vsurpatum) quis fœderis ipsius nomen propriè competere dixerit aut sigillo ipsi, aut eius appensionī, aut ipsi ritui, qui pactis conuentis adhibetur? Concludo igitur apud illos omnes nomine τὸ ποτήριον in illa historia significari vas ipsum vini liquore plenum à Christo acceptum, discipulisque porrectum: non tamen vt in poculum attenderent, sed vt ad id animos ac fidem conuerterent quod illis in poculo porrigebat: ad vinum illud videlicet, non iam vinum commune corpori in hac vita fouendo destinatum, sed Vinum, verum veri illius pro nobis effusi sanguinis Sacramentum, nouique illius vitæ æternæ testamenti animis nostris obsignandi sigillum.

Sequitur vobis syllabarum & dictionum enumeratoribus planè conueniens disputatio, *Matthæusne & Marcus an Lucas & Paulus formalia* (vt tu loqueris) *Christi verba sint eloquenti, quum semel duntaxat, nec diuersis modis loquutum esse Christum credibile sit*: Et concludis tandem

Lucam & Paulum pro verborum Christi explanatoribus habendos in altera, id est, posteriore, institutionis parte. Nobis verò etsi religio est à verbis institutionis discedere, multò sanè maior quàm vobis qui in vestro Canone (vt antè dixi) nequaquam hoc seruastis : tamen nequaquam ita vt vobis syllabæ & voces videntur numerandæ, quasi & eas ipsas totidē voces enuntiarit Christus, & in totidem præscriptorum verborum enuntiatione mysterium istud sit positum. Clamitabis nimirum magnum hoc esse facinus, atque nō modò nos obiurgabis quod institutionē Cœnæ ex Paulo potius quàm aliis recitemus (cui accusationi suo loco respondebimus) sed etiam illud impudētissimum mendacium inculcabis, *nihil magis cupere nos quàm hominum animos ab institutionis verbis auocare.* Sed quo sapius hoc repetes, eo maiori te crimine coram Deo ac sanæ mentis hominibus alligabis. Vin igitur Evangelistas siue in hac siue in alia narratione historica non summam sermonum Christi sed illa ipsa totidem Christi verba religione quadam certa expressisse? Dic ergo nullam habuisse concionem Christum quæ vel dodrantē horæ durarit. Quod si in hac saltem narratione hoc ab eis tam præcisè obseruatum censes (quum tamen maioris esse momenti constet dogmata ipsa quàm sigilla fidei) age quomodo Matthæum cum Marco, aut vtrunque cum Luca conferens, ab omissionis culpa illos liberabis? Nam hic plura & alia quàm ille vterq; , & Marcus rursus plura & aliud quiddam dicit quàm Matthæus. Res autem ita se habet. Verustus hic mos fuit

mos fuit vetustis scriptoribus, præsertim sacris, imò etiam profanis historias scribentibus, ut eos ipsos quorum dicta & facta narrant, loquentes introducerent *δραματικῶ* quodam dicendi genere: in quo etsi nonnulla inesse verissimile est quæ totidem verbis illi dixerint, attamen certum est scriptoribus fuisse propositum summam rerum dictarum perscribere, non autem verba præscripta numerare, nisi fortassis ita peculiarem ob causam factum legatur, ut in decalogo certum est euenisse quod sua veluti manu tabulis consignauit Dominus, ac in legibus fortasse plurimis. Hinc quoque factum non dubito ut Euangelistæ sacræ istius institutionis historiam texentes, non quot verba dixerit, sed quæ quorsû dixerit Christus, præeunte Spiritu sancto scripserint, sic illos ut in aliis historiis gubernante Christi Spiritu, ut mutuas operas hîc quoque sibi traderint, & an his potius quàm illis ipsis totidem verbis Christus sit loquutus, quærere non modò sit curiosum, sed etiam incantatoribus quàm Christianæ religioni conuenientius. Si tu aliter sentis, tua sententia fruitor. Nos certè tibi subscribere non cogimur, qui perinde Lucæ & Pauli ut aliorum verba, ut diuinitus enuntiata amplectimur.

Ista verò cuiusmodi tandem sunt? *Aduersarij*, inquis non constituunt in *potione sanguinem Christi*, sed tantum eius *symbolum*.

Imò verò tu videris quo iudicio ista scripseris. Nam si per potionem vinum intelligis, & credis sanguinem in vino realiter constitutum siue cum vino adesse: planè cum iis facis quos Luthe-

ranos vocas: sin verò sanguinem ipsum potio-
nem vocas, quid absurdius quàm in sanguine,
sanguinem constituere? sin verò sic intelligis vi-
ni accidentia sine subiecto, quid ineptius rur-
sum quàm substantiam dicere accidentibus i-
n esse?

Sed in istis præterea quæ totidem verbis scri-
psisti vide annon manifestè præuariceris, *Sicut*
Circumcisionis actio vocatur fœdus, sit potio dicitur
fœdus propter eandem causam, quia nimirum est tes-
sera testamenti. Euge, igitur, bone vir, si ita est ut
dicis, id est, si hæc enuntiatio *Hoc poculum* (quid
autem poculi nomine accipias nunc quidem ni-
hil moror) *est novum testamentum*, idem valet
teipso interprete, atque *Hoc poculum est tessera*
veteris fœderis saltem vel in Lucæ ac Pauli ver-
bis metonymiam sacramentalem agnoscas, vel
à teipso dissentias necesse est.

Agis postea contra nos quasi Cœnam Domi-
ni censeamus ideo tantum institutam ut memoria
passionis animo recolatur, & illa verba. *Hoc facite*
in mei commemorationem huc detorqueamus, quæ
accusatio nec vera nec verissimilis est. An enim
vsque adedò nostri obliti fuerimus? Imò quid a-
liud potius inculcamus quàm Paulinum illud
dictum de corporis & sanguinis communione,
& illo mysterio quo fit Ecclesia os ex ossibus e-
ius & caro ex carne eius? neque tamen propter
ea solennem illam gratiarum actionem propter
quam hæc actio Eucharistia vocatur, & publi-
cam veræ nostræ fidei in publico cœtu profes-
sionem præterimus, propter quam *οὐία* etiam
dicitur. Frustrâ igitur probare studes duo diuer-

hâc præcipi, nempe *Comedite, & Recordamini*, siue *Annuntiate Mortem Domini*. Nec enim à quoquam nostrum id negatur. Sed quod tu inter disputandum recoctum iam toties illud argumentum nobis reponis de corporali esu agni & victimarum, totum illud inficior, neque noua refutatione egere puto, quum iam semel atque iterum ad istud responderim.

Placet tamen hâc tua quædam expendere, *Christus*, inquis, *duo tradit aut vnum ex duobus conflatum, corpus suum verum & sanguinem, cuius effectum qui est in remissione peccatorum apponit, & signum exterius ac visibile: quod est Sacramentum & monumentum, exhibens ipsummet corpus cum suo effectum, & de utroque nos commonefaciens*. Permane verò, vt in vestris scholis loquimini, in his terminis rectè intellectis & inter nos conuenier. Nos enim vsque adedè minimè vanam aut inanè esse sacramentalem coniunctionem arbitramur quin penè verius ipsum Christum nobis offerri quàm illa signa fateamur. Remissionem autem peccatorum in illius solius Christi pro nobis passi communione ponimus: & signa idcirco proponi externis sensibus vt animus eò efficacius ad ipsius Christi & omnium eius beneficiorum perceptionem excitetur, credimus. Qua in re ergo dissentimus? quòd negatis coniungi rem & signa nisi vbi vnum est sit ipso situ etiam alterum: quòd sublato corporis nostri cum corpore Christi contactu reali, somniatis tolli ipsius Christi veram communionem: quòd denique signa visibilia in meras chimeras, nempe accidentia sine subiecto transformetis. Hæc sunt

Cap.8. AD REPET. SAINCT.

de quibus probandis laborare te oportuit, nec tibi monstra quæ debellares comminisci.

*Si Christus, inquis, panem & vinum nudum exterius instituisse & prabuisset, longè inferius & obsecurius antiquis sacrificijs passionem Domini representarem in Cœna, imò periret ratio Sacramentorum & analogia inter signum & signatum. Obsecro verò si signum est aliquod in Cœna, quodnam illud est? species, inquires, panis & vini. Credideram quidem hoc te dicturum. Sed audiamus quid ipsa tibi veritas extorserit. Nam, inquis, quæ congruitas est inter passionem Domini & inter PANEM ET VINUM, nisi VNA CUM ISTIS adsit corpus quasi diuulsum à sanguine qui in passione effusus est, quique eam representat quàm efficacissimè? Ergo, mi homo, vt retineatur analogia signi & signati, à te extorsit veritas, vt panem & vinum adesse oportere in ipsa Eucharistia fatearis, vt verum quoque corpus & verus sanguis Christi in ea verè statuantur, itémque corpus in Eucharistia proponi veluti diuulsum à sanguine in cuius effusione passio Christi efficacissimè repræsentetur. Prius autem illud quomodo cum transsubstantiatione, posterius quomodo cum calicis Ecclesiæ Dei erepti sacrilegio conciliare sic possis vt sophistâ non agas, tu videris. Sed quod ad rem ipsam attinet, dico tum demum nuda & vacua statui Sacramenta quum vel dûtaxat *μυστήρια* esse, vel externæ tantummodo Christianorum societatis testificandę causa adhibita statuuntur, vel talis eis tribuitur significatio, vt quod significatur non etiam verè fruendum detur: quæ quoties nobis obiiicis,*

toties

toties in veritatem peccas. At tu contrà nuda esse vis nisi rerum significatarum ipsa realis substantia simul eodémque loco adsit: quod si verè abs te diceretur, quid tandem, quæso, nobis de Baptismo statuendum esset? nempe aut nudum & inane esse signum, aut aliquid aliud quàm sanguinem Christi per aquæ Sacramentum significari, aut in aqua etiam Baptismi, sanguinè ipsum Christi realem adesse. Deinde & illud falsissimum consequetur, nempe nuda fuisse vetera Sacramenta, quæ tamen nisi re paria nostris fuisse cum Augustino, imò re eadem fuisse; cum Apostolo ipso statuas, nihil aut parum admodum inter verum Deum & illū Marcionis præstigiatores intererit. Quod si fortè excipias re, id est, efficacitate & spiritali energia, paria vetera cum nostris fuisse, primùm vide etiam atq; etiam ne à tuorum magistrorum placitis discedens inter hæreticos censearis: deinde circumspecte in quod præcipitum ruas, id ipsum statuēs quod euertere cōaris. Nam si absque illa reali sitis præsentia (quod sanè verum est) vetera illa Sacramenta efficacissima tamen instrumenta seruandis patribus fuerunt, aut plus illis tribues quàm nostris, aut spiritalem quoque præbitionem nobis à Deo factā, & vicissim fide credentiū factam ipsius iam existentis corporis & sanguinis Christi perceptionem, sufficere ad hoc fatearis oportet, vt sua Sacramentis veritas constet. Postremò quum dicis potiore futura veterum Sacramentorum analogiam si corporalis illa coexistentia tua tollatur, vide quantopere fallaris. Carnis, dices, planior est quàm pa-

Cap.8. AD REPET. SAINCT.

nis cum carne , & sanguinis quàm vini analogia cum sanguine. Sed quid hoc ad vestrum dogma stabiliendum attinet, qui panis & vini accidentia sola manere censetis? Verum enim illud esse fateamini necesse est , substantiæ quàm nudorū accidentium maiorē infinitis partibus esse cum altera substantia quauis conuenientiam. Verùm alia quoque ratione falsissimum est quod existimas. Neque enim quò crassior & magis terrena eò accommodatior est sacramtēali significationi analogia, idcirco instituta vt ad rerum cēlestium considerationem animos nostros subuehat. Alioqui non modò quò crassiora, sed etiam quò plura habuit Sacramenta vetus fœdus , eò præstantius foret nouo. Cur verò crassioribus signis egerent homines ante exhibitum Christum ratio est quòd cælestia mysteria multò minus patribus quàm nobis essent patefacta. Quinetiam vide quàm sit ineptum quod hîc affers, de corpore quasi à sanguine diuulso. Etenim si hac in re positum est analogiæ veteris & nouæ discrimen quis non videt illam isti præstare? Victimam enim ipsa coram iugulata, effuso palàm ipsius sanguine, quomodo non fuerit expressius exanguis corporis signum? Imò illæ quas remanere vultis species, albedo videlicet & rotunditas, & gustus panis, quidnam habent cum accidentibus corporis humani commune, quod cernentibus oculis faciat vt corpus illud pro nobis crucifixum in mentem nobis veniat? Sic enim, & rectè quidem, Augustinus signa quoque sacramentalia definit. Res autem ita habet. Caro quidem carnem cognatiore analogia quàm panis, & sanguis propius

propius quàm vinum sanguinem repræsentat, si in sese simpliciter caro & sanguis spectentur. Sed corpus & sanguis in Cœna Domini, nobis non simpliciter qualia sunt in sese, sed vt æternæ vitæ cibus nobis proponuntur. At panis vt, corporis alimentum, longè accommodatior est ad æternæ vitæ cibum significandum quàm caro. Et quod ad alterum signum attinet, sanguis plerumque solis oculis à patribus vsurpabatur, postibus in vnico duntaxat sacro ritu illinebatur, nec semper eo populus aspergebatur, eius autem cibus lege tam seuerè interdictus erat, vt ne suffocato quidem vesci domi liceret, nec eum potare fortassis alia gens vnquam sustinuit, quàm Satur epoto Sarmata pastus equo: & vos reales ipsius Christi αἷμα τινέτω. At vinum, verū sanguinis Domini spiritualiter per fidem participandi Sacramentū, non spectandū, non illinendū, non aspergendū, sed bibendū, & quidē omnibus Christianis propinatur. Hæc est igitur congruētia, quæ vt vera sit, fateor quidem hoc requiri vt verè quoque res significata detur: at nō eo quem somnias modo: & qui si admittatur, non iam erit in hoc duplici esu analogia sed τὸ αὐτό. Nam vterque corporalis fuerit, & eodem instrumento, ore videlicet ac dentibus, peragetur, eritque in ipso tantūm cibo discrimine.

Dicis placere Caluino & Oecolampadio vt apud Joannem per aquam & sanguinem testificantes in terra, intelligatur Baptismus & Cœna Domini, unde colligis sicut realiter præsens est aqua Baptismi sic præsens statui Christi corpus in Cœna Domini.

Prouoco ad Caluini commentarium in locum

Ioannis ex quo impudentia tua summa redarguatur. Nec tamen propterea inficiamur scitè scripsisse Augustinum, Sacramenta Ecclesiæ ex latere Christi profluxisse. Allusit ergo Ioannes ad legales purificationum & sacrificiorum ritus, significans veram sanctificationem & expiationem ex Christo crucifixo manare: quod vtrunque beneficium & veteribus illis Sacramētis significabatur, & nobis nunc exhibiti Christi effectibus, nouisq; Sacramētis quasi ob oculos statuitur. Non est, inquam, vsus aquæ & sanguinis nominibus Euangelista vt signa nostrorū Sacramentorum exprimeret, quanuis aqua videatur aquæ Baptismi respondere: sed alludens ad veterum Sacramentorum symbola ostendit eorum vim omnem in Christo nobis verè ac reipsa præstari, quod & ipsa effecta & Sacramenta nobis in terra nunc clarissimè testificantur. Id autem ita esse apparet tum ex eo quòd sanguis olim quidem erat signum, nunc verò non est signum sed res significata in Cœna Domini: tum etiam quòd alterum quoque signum nempe panem Ioannes alioqui expressisset. Sic igitur sunt refutata illa tria vestra commenta, corporis Christi veritati, ipsiusque in cælis collocationi, & ipsi Sacramentorum fini ex diametro repugnantia: quorum primum est, panem & vinum non esse Cœnæ Domini symbola, sed in ipsum Christum transsubstantiari: alterum sacramentalem coniunctionem idem esse atque ipsius carnis & ipsius sanguinis Christi substantiam realiter ad panem & vinum reipsa accedere: tertium meras proponit chimeras, nempe species, siue accidentia

accidentia sine subiecto, corpus quantum non quantum, circumscriptum & nō circumscriptum, præsens & absens, introiens nostrum corpus & mox euanesceus, dentes quidem murium at nequaquam hominum euadens & quid non?

A D C A P V T I X.

Ex priore ad Corinthios Epistola nihil minus quàm transsubstantiationem aut realem coexistentiam carnis & sanguinis Domini cum sacrae Cœnae Symbolis elici posse.

I C verò quoniam acumen ingenij tui venditare præcipuè studuisti, age placet tua Enthymemata ordine disponere.

Apostolum, ais, non fuisse taciturnum Corinthijs verborum institutionis sensum si quem alium à Domino didicisset Concedo vt eius rei probationem quærere te minimè oportuerit. Sed hoc addo: quæ luce penè ipsa clariora sunt ijs qui vel prima Christianæ religionis elementa tenent (quòd Christus videlicet illud verum suum circumscriptum corpus supra cælos intulerit, vnde non prius sit venturus, quàm viuos & mortuos iudicaturus veniat: & quæ de Sacramentis sacramentaliter dicuntur, esse quoque sacramentaliter accipienda) nulla expositione vel illustratione noua indiguiffe. Quod autem comminisceris hæreses de Cœna Domini fuisse inter Corinthios agitarias, de quibus etiam Apostolus Dominum consuluerit qui tamen nihil noui ab eo retulerit, quo tandem pudore cogitare nedum scribere ausus

es? Nam hac de re ne voculā quidem apud Apostolum inuenies, vnde id suspicari vel leuissimè potueris. Quis autem illum arbitretur tale quidpiam fuisse dissimulaturum? Et tu, quæso, quorsum ista? nempe vt postquam hominibus persueris. *Corinthios* (ita enim scribis) *in eo errore versatos vt non pluris panem Eucharistia aestimarint, quàm alium communem, aut saltem alium cibum. Deo aut idolis sacratum*, tu nos postea facias illorū similes. At quo tandē iure? num enim sacrum panem eundem atque communem faciunt, qui illum vocant efficax veri corporis Christi Sacramentum, & nostræ cum Christo veræ consociationis sigillū? Imò quod de Eucharistia pane dicis quomodo cum tuæ trāssubstantiationis dogmate consentit, quod nullū pani locū in Eucharistia relinquit? Necessè est ergo vt per panē intelligas panis speciem, sed quamnam tandem? rotunditatēne an albedinem? atqui non sunt hæc accidentia eiusmodi vt ex iis panem adesse necessariò coniicias? panes autem illos Azymos quos tūc edit Christus, quis te docuit albo colore & rotundos fuisse? Gustum autē miror quem tandem habeant accidentia, sine subiecto, id est, re ipsa merum nihil: quo vno cibo si vester clerus pasceretur, nā plerique non tam pingues essent ventres. Hoc scilicet Euangelium est quod Corinthios Apostolus docuerat. Denique quum ex illa Epistola liqueat inter Corinthios sic fuisse de idolothitis disceptatum, vt corrigendus eorum quoque error fuerit quibus erat religio idolothytis nullo modo vesci: quo iure illis hūc fœdissimum errorem impingis, qui si valeat, nullū inter

inter Christianæ religionis tanta Sacramenta & idolothyta discrimen ponetur? Sed qua tandē coniectura niteris vt hanc illis immerentibus impietatem obiiicias? *quoniam*, inquis, *addit Apostolus, panis quem frangimus nonne communicatio corporis Domini est? & Non diiudicans esse corpus Domini.* Obsecro verò quæ hæc confidentia est? Vix enim credibile est, in quo etiam aliquoties antea peccasti, locum Pauli à te fuisse conspectū quum hæc tibi exciderent. Comperisses enim Paulo non esse propositum in decimo capite (vnde prius illud testimonium depromis) agere propriè de aliquo Corinthiorum in Cœna Domini errore, sed de eo quòd nonnullis religio non esset conuiuijs idololatrarum in ipsa idolorum æde celebratis, id est, impiorū sacrificiorum appendicibus interesse, eo prætextu quòd idolum nihil esset, ac proinde polluere cibos non posset, quum præsertim ipsi melius essent instituti neq; idololatriam approbarent. Illorum igitur perniciosum errorem corrigens Apostolus, inter alia argumenta hoc etiam nititur longè grauissimo, quòd conuiuia illa essent partes idolorum cultus, quo sese idololatraz dæmoniis addicebāt. Hoc autem probat ex ipso eiusmodi conuiuiorū fine, exemplum sumens à legalibus sacrificiis à Deo institutis, in quibus qui sacris epulis (parte videlicet oblataz victimæ) vescebantur, suam cū vero Deo consociationem sic testabantur & obsignabant. Et quia in locum illorum sacrificiorum legalium successit Cœna Domini, hoc quoque vrget Apostolus, quasi his verbis vtens. Sacrum autem illud Christiano rura

epulū quorsum & in quē prācipuē vsum ac finē à Domino institutū est? nempe vt cū ipso Christo vniamur & coalescamus. At Christo cum dæmonijs nulla prorsus est societas. Ergo si vultis in Christo permanere, & communionem cū eo seruare, necesse est vt ab iis conuiujs abstinatis, quibus hominum cum dæmonijs societas sancitur. Quod igitur ait de Cœna Domini Apostolus, vt concessum assumit, sicut fieri in argumentando oportet: nedū vt Corinthios docere velit discrimen esse statuendum inter Cœnam Domini & idolorum epulas. Sic & nos hodie nostrorum aliquos eodem prorsus argumento à vestro Idolomanico toto cultu deterremus non vt illos doceamus quod satis norunt, aliud esse sacram Domini Cœnam, quàm vestram execrabilem oblationem, sed vt quum hoc norint, simul attentè considerent illius nullam appendicem esse ἀδιάφορον, nec se posse mēsa Domini, simul & vestrorum dæmoniorum fieri participes. Iam verò quod ad alterum locum attinet, *Non dijudicans corpus Domini*, primum deprehenderis corruptarum sacrarum tabularum reus. Nec enim scripsit Apostolus *Nō dijudicans esse corpus Domini*, sed, *Nō discernens siue non dijudicans corpus Domini*. neque verbum διακρίνειν pati potest vt verbum ἰδὲ subaudiatur, vtpote quod in ea significatione semper sit transitiuum. Sed id voluisti nimirum ad tuum commentum accommodare, quasi Corinthij non diiudicarent (id est non iudicarent neque apud se existimarent) cibum illum esse corpus Domini sed perinde vt cibum vulgarem haberent, adeoque

quæ nō pluris quàm idolothyttū facerēt. Verūm,
 præter quàm qđ absoluta est à Paulo superiore
 capite quæstio de Idolothyitis, cui tandem sano
 homini persuaferis, vel Corinthios, quibus se
 tradidisse dicit Apostolus quod à Domino ac-
 ceperat, in illā impietatem decidisse, aut si deci-
 dissent, Paulū qui leuiculum præ ista impietate
 delictū tam acriter in ipsis reprehēdit, vt etiam
 hoc quod agebant Cœnam Domini esse neget,
 istud fuisse penitus dissimulaturum? penitus, in-
 quam. Nam in cōtextu ne vculā quidē inueniri
 dico vnde hoc coniici possit. Si mihi non credis
 crede Chrysostomo in hunc locum non aliter
 scribenti, quàm si ad tuas ineptias responden-
 dum sibi putaret. Non minus ineptē factum il-
 lud Corinthiorum in eo sitū fuisse scribis quod
 sese ad Cœnam Domini non ea qua decet ve-
 neratione præpararent. Neque enim hac inde-
 centia quanuis minimè ferenda Apostolus ad tā
 grauem illam sententiam pronuntiandam esset
 commotus. Hoc ergo Corinthij non *ἀπὸ τοῦ πρὸς*
τοῦ duntaxat, sed contra ipsius Cœnæ Domini
 institutionem, atque naturam faciebant, quod
 & lautitijs indulgerent, & pauperes fratres as-
 spernarentur, quum Cœna Domini non ad pa-
 scendum, nedum ad faginandum corpus, sed ad
 vitæ æternæ verum & vnicum alimentum per-
 cipiendum, & ad mutuam cum fratribus in vno
 Christo sancendam coniunctionem sit institu-
 ta: quam obrem etiam monet Apostolus vt deinceps
 domi potius (sublatis communibus Aga-
 pis) cibum capiant. Quanuis igitur Apostolus
 ab hypothese ad thesin ascendens generalem in

Cap. 9. AD REPET. SAINCT.

eos sententiam ferat qui indignè ad Cœnā Domini accedunt, non debet tamen hoc Corinthiis nisi in eo in quo peccabant applicari: ac proinde quicquid hîc profers, præterquàm quòd falsò in nos dicitur qui nunquam Cœnam Domini cum vulgari cibo aut cum nudis figuris cõparauimus, audaciã simul & imperitiã tuã patefacit.

Sic corruunt quæ tam putri fundamento imponis, Apostolum videlicet in tam magna difficultate, id est, in Corinthiorum dubitatione tollenda de fide Eucharistiæ non fuisse fundamentum iacturum à figurata loquutione, sed suo more fuisse præfaturum aliquid, veluti, *Sacramentum hoc magnum est, dico in pane & corpore Domini*, vel *Istud in figura corporis sui tradidit Dominus*. Certè quum his nugis tuum illud ingens volumen farcires, iusto Dei iudicio excæcatum fuisse te oportet: nec alio te responso dignum arbitror.

Subiicis tot penè calumniarum quot verborum plenam disceptationem de verbo *Frangendi* in illo Pauli loco τὸ ἅπλ' ὑμῶν κλάμενον, *Quod pro vobis frangitur*.

Prima igitur hæc calumnia est quòd dicas censere nos ex fractionis appellatione, nō nisi symbolū corporis & panem à Christo demonstrari, & tradi, quoniam fractio fuit à Christi corpore in passione prorsus aliena.

Alter calumnia est quòd frangere accipiamus pro distribuere ut apud Esaiam, *Frangere esurienti panem tuum*, unde etiam colligamus non obseruari ritò institutionem Cœna Dominica, nisi præter quàm quòd panis porrigitur, etiam frangatur. *Quod verū-*
que

que ex eo confutas quòd hoc non dicitur nobis sed pro vobis, id est, pro nostris peccatis dari & frangi.

Respondeo vtranque calumniam ex tuis ipsius verbis patère, qui fatearis Calvinum vocè *χλῆμα* pro immolatione accipere. Num enim ita nos ineptire cuiquam persuaseris, vt dicamus symbolum corporis pro nobis immolatum? Te ipso igitur iudice non solùm panem nobis frangi, sed etiam pro nobis corpus ipsum immolatum nobis verè dari docemus, quia ne si in manus quidem ipsas millies (ita vt vultis) daretur, nobis tamen nisi semel pro nobis immolatum, nunquam prodesset. Ideo Paulus Euangelii prædicationem paucissimis complexus, quum sese dixisset vnicum apud Corinthios Christum nosse, addit & *quidem crucifixum* & in institutione Cœnæ additum est, *Quod pro vobis datur, & Qui pro vobis funditur*. Manifestus es igitur hac in re calumniator, vt & in altera. Neque enim fractionis ritum sacramentalem ea qua dicis ratione conquerimur à vobis prætermissum, sed quòd nos Christus facere quod fecit, ideòque panem cui benediximus, frangere iusserit. Tunc enim hoc negabis? Imò quum in alia repetitione tantopere vrgeas panis fractionem, vt etiam in historia duorum illorum viatorum Emauntē post resurrectionem proficiscentium, pro Cœnæ Domini actione accipi velis hoc in nobis reprehendere audes, quo sublato, Cœna Domini nullo modo possit per fractionē panis intelligi?

Reprehendis quoque Calvinum vt contextus deprauatorem, quòd existimet ex *Hebraica lingua proprietate tempus presens in futurum commu-*

tandum, neque Frangitur dicendum sed Frangetur.

Debuiſti ergo locum Caluini citare. Nam in harmonia Euangelica & Paulo præſens tempus ſeruauit. Sed quod ad rem ipſam attinet, quæ hæc rurfum impudentia eſt, quum tu ipſe eadem pagina fatearis Latinos maxima ex parte legere futuro tempore *Tradetur*, proculdubio pro *ἰδομενον*, vt etiam (quod aſtute præteriſti) *Fundetur* pro *ἐκχυόμενον*, audere tamen Caluinum vt diuini verbi corruptorem accuſare, quòd *κλώμενον* vertendum cenſeat Frangetur? Hoc quidẽ verum eſt, etſi non temerẽ Chriſtus præſenti tempore uſus eſt, vt fidei vim & energiam oſtendat, qua olim factum eſt vt veteres quaſi præſentem diem Domini in veteribus Sacramentis viderint, & nunc fit vt rem præteritam (mortem videlicet Domini & corpus ipſius quanuis longiſſimè à nobis diſſitum) velut ipſis oculis in noſtris Sacramentis intueamur, & veluti manibus palpemus: tamen illud *ἰδομενον* & *κλώμενον* ad rẽ mox ſequuturam reſpicere, ac proinde non modò ineptè ſed etiam impiè à te ſcribi, ſacrificiũ corporis & ſanguinis Domini in ipſa Euchariſtia eo fundari quòd dicatur corpus in ipſa dari, frangi, & exhiberi pro nobis, & poculũ effundi pro nobis. Quid enim eſt ineptius quàm ex Sacramento ſacrificium facere? & quid magis impium quàm Chriſtum dicere ſeſe Deo Patri ſæpius pro peccatis hominum in ſacrificium expiatorium obtuliſſe? Quid? quòd ſupra capite ſextimo tu ipſe hac quæſtione propoſita *an potuerit Chriſtus apponere corpus ſuum loco agni paſchalis ante maſtationem & paſſionem*, non reſugiſti ad hoc

hoc duplex sacrificium, sed his verbis rectè respondisti, *Respondemus Christum quasi mortuum habitum fuisse & sepultum, ideòque à Magdalenâ perunctum, atque alia nonnulla per anticipationem dicta factaque.*

Sed age de ipso Frangendi verbo dicamus. Rides Calvinum (Monachus videlicet vrbanus) qui nouum significatum excogitauit quū frangi declararet accipi pro immolari, quia pro peccatis nostris in cruce sit attritus, aut, vt vult Petrus Martyr, propter animæ à corpore in cruce factâ separationē. Hanc autem interpretationē duplici ratione refutas, Vna quòd inusitata sit scripturis, ipsiq; adeò Grammaticis, hæc significatio verbi κλάμενον. altera, quoniam neque corporis symbolo fracto conuenit, utpote quod non sit pro nobis fractum neque symbolo corporis fracti, quoniam fractio corpori competere in se nequit, nec ista particula pro vobis panis aut symbolo conuenire. Caluini autem hæc verba sunt, Ego, sicuti Paulum ad panis fractionem allusisse fateor, ita hîc Frangi positum interpretor pro immolari, improprie quidem, at non absurdè. Nam utcunque nullum ipsius os mutilatum fuerit, corpus tamen ipsum tot tormētis & cruciatibus, deinde crudelissimo mortis supplicio expositum, non potest illa sum dici. Hoc frangi vocauit.

Cedò verò quid in his verbis meritò reprehenderis? Frangendi verbum bis positum esse ab Apostolo inficiari non potes, ac priore quidem loco pro distributione siue dispensatione accipi non posse, illud ostendit, quòd alioqui esset ineptissima ταυτολογία in fregit dedit: proprie denique fractionem ibi intelligi & de ipso

signo dici res ipsa clamat, & vos ista cantuuncu-
 la testamini, *Nulla rei fit scissura, Signi tantum fit
 fractura*: posteriore verò loco quin de re signifi-
 cata, puta corpore dicatur, ne tu quidem nega-
 re possis: propriè tamen id non conuenire cor-
 pori tutemet fateris. Translatitiè igitur suma-
 tur oportet. Quid ergo declarabit? Tu quidem
 his verbis Catholicorum tuorum sententiam
 explicas, *Catholicorum*, inquis, *præstat sententia &
 fides qui credunt in Cœna non tantum nobis sed e-
 tiam pro nobis Christi corpus frangi ac dispensari.*
 Tibi ergo *Frangi* posteriore loco idem valet at-
 que *Dispensari*. At cui tandem dispensari dices
 pro nobis? Nempe aut nobis aut Deo pro nobis.
 Illud tu quidem innuere videris, sed paulò pòst
 transformans Sacramentum in sacrificium (quæ
 sanè *μεταμορφωσις* dura est, quum Sacramenta in-
 stituta sint vt à Deo promissa accipiamus, sacri-
 ficia verò vt à Deo mandata offeramus) maioris
Frangi verbum explicare pro *Dari & Exhiberi*.
 sed cui? nempe Deo: sed à quo? nempe à Christo
 ipso, aut à sacrificio, idque pro nobis. Sed quînâ
 à sacrificio nisi quia prius à Christo? Ergo duo v-
 nius Christi fuerint sacrificia & quidem realia,
 duo, inquam, & tempore diuersa: vnum prius
 videlicet in Cœna, alterum posterius in cruce.
 Deinde quum certum sit allusione ad signi fra-
 cturam facta dici de corpore quòd frangatur: &
 res ipsa clamet in signi fractura verbum *fregit*
 non posse accipi pro *dispensauit* siue *distribuit*
 (quia scriptum est *Fregit, Dedit*) cuius tandem
 analogiæ fundamento nitetur illa tua interpo-
 latio, *Quod frangitur, id est, Quod dispensatur*
pro vobis

pro vobis? præterea quânam factum putas vt *Frangere* pro *Dispensare* accipiat? nempe ex patris familias more qui non solidos cuique panes discumbenti familiæ, sed frustum cuique suum distribuere cõsueuisset, idque fractû potius quàm cultro sectum, quod planioribus panibus vti solerent Hebræi. Hoc ita esse si mihi non credis, eruditos istic Hebræos consule. Vobis igitur qui sublato sacramentalis fractionis ritu crustula illa vestra in os ingeritis, quânam constabit illa translatitia interpretatio? Præterea si *Frangi* pro *Dispensari* siue *Distribui* accipitur, quo pudore ausus es omnem tropum ab institutionis Cœnæ verbis paulò antè tam seuerè excludere? Deniq; quum in posteriore tua interpretatione, *Frangi* accipias de sacrificio, annon eam ipsam affers interpretationem quam in Caluino reprehendis? sic tamen vt in eo plurimum inter vos intersit, quòd tu quidem in ipsa quoque Eucharistia Christum re ipsa sacrificatum fuisse & quotidie sacrificari contendis, Calvinus verò vnica eaq; semel peracta Christi oblatione cum Apostolo contentus, datum velit in prima Cœna mox sacrificandum, & nobis iam olim Deo semel sacrificatum dari. Quod igitur garris in illis verbis *Quod frangitur pro vobis*, nō conuenire *frangendi verbum symbolo*, id est, *pani*, vt qui non possit dici *fractus pro nobis*, sed *nobis detur & frangatur*, verè à te diceretur de participio *κλάμεν*, nisi in nos à te diceretur perinde ac si non ipsum corpus, sed eius duntaxat symbolum nobis in Cœna dari censeremus. Sed & in eo peccas quòd *Dari* & *Frangi* ponas tanquam synonyma, quum (vt antea dixi) diuersa sit à datione fractura, &

dationi etiam præeat. Et quod demum negas Frangi conuenire ipsi corpori in se, tuam ipsius interpretationem conuellit. Es enim illud antea pro *dari & dispensari* interpretatus: quod si negas corpori in se conuenire, te ipsum ergo totum retexe, qui toties iam affirmaris nihil in Cæna præter ipsum corpus demonstrari, & sub speciebus panis dari. Quid quòd tandem veluti superiora omnia expungens, in hæc tandem verba desinis? *Rectè omnia congruunt*, inquis, *si hoc esse corpus Christi dixerimus quod in Cæna pro nobis sub specie panis frangatur*. Ergo frangere non iam pro *dispensare*, nec pro *Deo offerre*, sed propria significatione acceperis, nisi fortasse fallor. Verùm hîc tibi explicandum illud supererit, quoniam tandem partibilia esse velis accidentia quæ nulli partibili materiei, id est, nulli subiecto insint. Nam si corpori ipsi Christi inesse dixeris, fractum imprimis id esse oportuerit. Postremò irridere quoque nominatim bellissimam quandam (ut tu ais) meam interpretationem, tu scilicet bellissimus homo, voluisti, qui *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur*, interpreter, Hoc est symbolum corporis, quod corpus pro vobis datur. Nam, inquis, *Paulus non tantum scribit datum pro nobis in mortem, sed frangi, quod ei in morte non accidit, quoniam $\chi\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ sit proprietas panis & non corporis*. Refellens ego rancidam & centies millies refutatam illorum calumniam qui sacramentalem metonymiam perinde in nos retorquent, ac si inde consequeretur censere nos symbolum corporis, non autem ipsum corpus, pro nobis esse traditum, dixi in illis verbis *Quod pro vobis*

vobis traditur seu datur, relatiuum *Quod* non ad vocem symboli sed ad vocem corporis à nobis referri. Nec enim docere nos panem illum esse corporis symbolum, quod symbolum pro nobis datum sit: sed panem illum esse symbolum eius corporis, quod corpus pro nobis sit datum. Hæc tu igitur quum sic detorques ac si locum Pauli propriè sic essem interpretatus, quid aliud quàm sophistam agis? Sed benè est quod *Frangi* dicis esse *panis proprietatem*, panis videlicet illius. Nam alioqui quid prohibet quominus corpus etià aliud omne sit partibile? Obsecro enim si ita est, annon fractionem omnē à Cæna remoues, qui nec corpus in sese fractum in frustra fuisse velis (& quidem rectè) nec panis substantiam materiæ vllam in Eucharistia statuas? nos verò sic sentimus, verè ac propriè frangi panem, cuius ritus verè sacramentalis, ac proinde in Ecclesia obseruandi, analogiam vt Paulus declararet maluit pro *διδόμενον* substituere *κλάμενον*, ostendens fractione signi repræsentari ingentes & nobis incomprehensibiles illos cruciatus quos & corpore & animo redemptor ille noster in cruce sustinuit. Addo nunc & illud, allusisse mihi videri Apostolum ad sacrificandi morem, quo victima non modò iugulabatur, sed etiam post omnem effusum sanguinem detracto corio in aliquot partes & frustra, ne exceptis quidem holocaustis, dissecabatur. quo ritu dubium non est quin in illa truculenta corporis Christi laniena cum terribili animæ ipsius veluti laceratione coniuncta, fuerit adumbrata. Sed ad scripturam, imò & ad Grammaticos prouocas. At-

i. ij.

qui non dixit simpliciter Calvinus *Frangi possum pro Immolari, sed tormenta & cruciatus quos Christus in crucis sacrificio sustinuit ita significari.* Tibi ne verò durius etiam non videtur quempiam fractum, contritum, attritum, etiam animo dici, quod decem minimū vocibus hebræis significatur? Quinetiam, quod insolentius multò videri possit, τὸ ἀπαράλλειν, quod discerpere & dilacerare declarat, de dæmoniacy acerbissima vexatione dicitur Lucæ 9. 42. & allusione quoque ad victimarum dissectionē facta iubet Paul. Pastores τὸν λόγον ὁδοποιεῖν. Apud Latinos verò simili translatione non modò lacerandi vox ita usurpatur, sed etiam secare dicitur podagra, nisi fortasse tibi non satis Romanè loquutus videtur ille tam re spurcissimus quàm loquendi formulis tersissimus poeta.

Sed hoc quod subiicis argumentum planè mirificum est. *Paulus*, inquis, *recitata Eucharistie institutione subiicit, Itaque quicumque indignè manducaverit panem hunc.* Cerrè per *Itaque* aliquid ex precedentibus auferre voluit. Quomodo verò contranatura & suum morem, si figuris & tropis scatet oratio, ex figurato sermone quem antea proprio sensu non reddiderit, aliud probabit? Nouus certè & inauditus disputandi canon, vt ex figurato sermone nisi quem prius proprio sensu explicaris, conclusio necti non possit. Dele igitur omnes parabolarum non explicatarum conclusiones. Sed minimè necesse est vt huc deueniamus. Tantùm enim abest vt tropus Metonymiz sacramentalis sit inusitatus & obscurus, vt contrà vix aliter homines signis vtentes loqui consueverint

sueuerint, & sicut ante ex Chrysostomo obseruauit, ideo non fuerint turbati hoc sermone discipuli quoniam multa iam hac de re & magnam cum eis Christus disseruerat.

Contendis præterea corporis & sanguinis nomē similiter & eodem significatu, proprio videlicet ac natino, in ipsa institutione accipiendum atque in his verbis, Reus erit corporis & sanguinis Domini, in quibus nos fateamur pro naturali & substantiali positum.

Id ego verò totum concedo, & vt omnem tibi semel istarum ineptiarum occasionem præcidam, scito nos, quum panem dicimus siue esse sacramentaliter corpus Domini, siue esse symbolum corporis Domini, non aliud quàm verum illud & vnicum substantiale Domini corpus pro nobis traditum intelligere, quod tamen neque de pane aliter quàm Metonymia sacramentali dicatur, neque aliter quàm sacramentaliter adsit, neque alio quàm fidei organo spiritualiter percipiatur. Scito & illud, Quum ad Cenam Domini indignè accedentes dicimus reos fieri corporis & sanguinis Domini, verum illud Christi corpus & verum sanguinem Christi intelligere. De his igitur tribus non de illo priore quæri abs te oportuit.

Rectè igitur postea de ipsa manducatione corporis incipis disserere, quam vt duplicem in Eucharistia esse probes (nam videlicet præsentis re ipsa corporis quæ ore ac dentibus, alteram spiritualem realiter præsentis, quæ non nisi spiritu & fide fiat, quarum hæc sit ad illam rectè & vtiliter agendam præparatio) hoc argu-

gumento vteris. Si corpus tantum spiritualiter ederet in Cœna frustra requireretur probatio sui ipsius quia nemo posset illud nisi dignè, fide videlicet prædictus edere. At Apostolus probationem & dyndicationem requiri, proposito gravissimo aduersus indignè accedentes iudicio. Ergo alium esum præter illū spirituales requirit, corporalem videlicet, ad quem oporteat unumquemque sese per illum spirituales disponere ac preparare, ut iram Domini ex indigno videlicet Christi corporis esu conciliatam vitare possit. Denique si spiritualiter duntaxat edi potest Christi corpus, si fides defuerit aut vires suas non obierit, non iam indigna erit corporis manducatio sed nulla. Hoc tūm igitur est argumentum cuius nullam à me prætermisam partem opinor. Sed quàm ineptè, quæso, disputas? Si sola fide, spiritualiter corpus Christi editur, non edunt illud qui fide carent. Concedo. Ergo non est ista manducatio indigna sed nulla. Concedo. Non rei sunt igitur isti corporis & sanguinis Domini. Nego. Nam qui ne sumere quidem dignatur, & sacra quæ sumere se simulat, tanquam canis & porcus conculcat, annon magis peccat quàm qui sumit quidem, sed non ita prorsus ut debuit comparatus? Sed tu præsupponis quod falsissimum est, nempe, Edere indignè panem hunc atque bibere hoc poculum idem valere atque Edere ipsum reale corpus Domini & Bibere ipsum realem sanguinem Domini indignè, quod tu Paulo affingis: ridiculè id quidem ac etiam impiè, quum Sacramentum, id est signum, & res Sacramenti significata, duæ res sint, semper quidè à Deo minimè mendaci, duobus tamen diuersis modis & duobus obiectis, propositæ: signum

gnum videlicet corpori, corporeo & externo modo accipiendum, res autem significata menti, spiritu & fide spiritualiter sumenda. Deinde etiam si sola fide corpus editur, non tamen consequitur dignè semper edi à fide præditis, ac proinde superuataneam esse Pauli doctrinam de sui ipsius probatione, & inanem illam grauissimi reatus denuntiationem. Nam qui ipsam quoque rem Sacramenti, fideli quidem, at non ita vt decuit comparato animo percipit, grauem pœnam meretur: neque ex eo tamen altera ista tua commentitia præsentia vel manducatio idcirco statuitur. Sed tibi videntur quicumque panem hunc edunt, & poculum hoc bibunt, siue dignè siue indignè accedant, corpus Domini accipere, & Domini sanguinem bibere. Ego verò quid tibi videatur non laboro, sed quid Apostolo videatur, id demum probo. Apostolus verò non corporis, non sanguinis, sed panis huius & poculi huius indignè sumpti meminit: ita videlicet significans vnde hic reatus promanet, nempe ex eo quòd & Sacramenta (panem hunc videlicet & hoc poculum) & rem ipsam Sacramentorum, id est, sacramentaliter oblatum Christum, vel prorsus infidelitate sua sint aspernati vel socordia ac non satis accurata pœnitentia sumentes, Deum non leuiter offenderint. Audiamus tamen quibus pigmentis spectrum istud tuum adornes.

Ex commixtis, inquis, corporis & signi proprietatibus liquet nusquam à Paulo separari signum à corpore, nec contrà, quoties de Eucharistia loquitur. Enimverò, mi homo, vel tace, vel sic loque-

re ut intelligaris. Quas tu verò mihi panis, quas corporis proprietates narras, qui panem quidē sua substantia, corpus verò sua visibili specie, & organici veri corporis humani dimensiones polles? Sed hoc voluisti significatum opinor, sic inter se signum (siue sit illud verus panis substantialis, siue panis in chimæram transformatus) & corpus Domini conflare, ut reipsa vnum cum altero sit eodem loco inseparabiliter situm, ac proinde vnum cum altero corporeis organis necessario sumatur. Sed quomodo tandem id probabis? nempe postquam veritatem corporis Christi, & ipsius veram à nobis emigrationem, usque ad alterum ipsius aduentum, Sacramentorum denique finem funditus euerteris. Ne quid tamen hinc tuo more calumnieris, quasi vestra illa reali & substantiali exclusa coniunctione seu ferruminatione, signa vacua statuamus, scito nos usque adeo veracem esse Christum agnoscere, ut in legitima Cœnæ ipsius actione nunquam corporaliter offerri corporalia signa credamus, quin id quoque quod verbo sacramentali exprimitur, & externorum symbolorum analogia representatur, verissimè quoque menti spiritualiter per fidem sumendum proponatur: quod nostrum responsum quò magis ridebis, eò magis omnibus exereitati in sacris iudicij hominibus deridendum te ipsum propinabis. Pergis tamen & inquis, *Paulum dicere in eo peccari, quòd panis nō existimetur corpus Domini, sed aliquid aliud ab ipso corpore censeatur.* Imò nequaquā fuit vecors vestro more Paulus qui signū pro re acciperet, quod meritò ridet Augustinus: neq; *Non discernere*

discernere corpus Domini apud Apostolum declarat panem aut panis species pro ipso corpore Domini non habere, sed propositū sacramentaliter Christi corpus, quantæ sit dignitatis munus non attendere: neque Sacramentum, rem tanto vsui destinatam, à re aliqua vulgata distinguere.

Quid plura? Contendis etiam aduersum nos multo minus peccare qui Christum repellat, quam qui indignè recipiat. idque probas centurionis exemplo qui Christum repellendo ne peccarit quidem, quum multentur ac digni censeantur in quos pulvis pedum excutitur qui admissum hospitem Christum indignè exceperint.

Deus te compefcat Sophista. Nam quæ hæc impudentia est? Agimus de iis qui Christum in mensa ad quam accedunt oblatum non sine impietate aspernantur: tu verò nobis Centurionem, quo nullus maiorem in Israele fidem habuit, pro exemplo proponis. Sed diuino planè iudicio factum video ut hoc exemplum sumeres, quo vix vllum profectò ad vestrum delirium redarguendum magis appositum deligi potuit. Nam à vobis quidem Christus, nisi realiter præsens eius corpus non modo inter manus & dentes, sed etiam intra vestra viscera, certè non admodum honesta domicilia, statuatur, absens & inutilis existimatur. Quid verò contrà Centurio? Nō opus est, inquit, ut domus meæ tectum corpore subeas, sed quanuis corpore absens, iube tantū quid fieri apud me velis, & mox fiet: quod Centurionis dictum Christus, & verbo & re comprobauit. Et certè tantam abest ut Centurio Christum sic loquens repulerit, ut contrà vera

Cap. 9. AD REPET. SAINCT.

fide totum sit illum amplexus quæ in nobis hodie quoque requiritur, siue ad verbum nudum, siue ad Sacramenta accedamus. Contrà quum eodice pulueris pedum excussione multari qui Christum hospitem indignè receperint, rursus confidentiam tuam summam ostendis, vt qui ne hîc quidem locos illos Euangelistarum consulueris vt qui disertè de iis loquantur qui missos à Domino non exceperint, neque sermones eius audierint. Rursus igitur pudendum errorem hîc admittis, ea videlicet conscientia qua miseræ plebi quiduis quasi ex Dei verbo depromptum dictare consueuistis, Caterum illud ego non inficior turpius eiici quàm non admitti hospitem. Sed rursus hîc fucum facis. Nec enim de iis tantum agimus qui exceptum repellunt ad vomitum reuersi quorum conditio posterior plerunque est priore deterior & quorum fides est *apocrypha* vel fidei potius simulachrum, quique Christum vix in vestibulum ipsum intromittunt: verum de iis etiam qui vera fide præditi, domum ipsam vsque, at non ita vt fieri potuit ac debuit ornatam Christum admittunt, & postea castigati, agnito errore, domi retentum colunt & obseruant. Quod autem subiicis *Caluino authore Sacramentum fieri ex pane & corpore Domini seiunctis quantum calum abest à terra, per fidem & intentionem sumentis, non autem verbis Christi prolatis ex quo consequatur infideli seu fide carenti ne effici quidem Sacramentum nedum vt ei offeratur: in eo planè Diabolum, id est, mendacissimum calumniatorem agis. Nam docemus quidem ex certissima Euangelii historia, corpus Christi*
nunc

nunc alibi non esse, neque alibi ad alterum usque ipsius aduentum futurum quam supra omnes caelos, in quos ascendit, siue (ut ait Augustinus) usque; adeo hic in terris nunc non esse (secundum corpus) ut etiam de caelis venturus speretur, ac proinde si de praesentia locali agatur, tanto nunc spatium corpus Christi, quod in caelorum caelis est, à pane qui in terris adest abesse, quanto caeli caelorum à terris absunt. Docemus & illud, magicæ incantationis esse prolationi certorum verborum consecrationem Sacramentorum tribuere. Sed quæ tu calumniator ex istis colligis, nempe seiungi à nobis panem à corpore ut vacua signa sint, & consecrationem Sacramentorum siue, ut apertius loquar, mutationem rei communis in Sacramentum, fidei sumentis à nobis tribui ut absque fide sumentis ne signa quidem sint, abs te impudentissimè confingitur. Primum enim, ut de illo prius dicam, ad effectum fœderis vel pacti cuiuscunque vel primum ineundi seu confirmandi vel aliquo modo renouandi, quicquam facit rei de qua in fœdere aut pacto agitur, vel praesentia vel absentia quod ad loci situm attinet, imò ne rei quidem ipsius existentia necessario requiritur. Quid enim obstat quominus tam possim longissimè, imò etiam nondum extans aliquid quam praesens aut iam in rerum natura extans donare? & ut ad nostram controuersiam propius accedam, quid obstat quominus absentem etiam maritum sibi acquirere quæpiam mutuo consensu possit? Nec enim ignoras nostram, id est, Ecclesie cum Christo, coniunctionem mysticam ac spirituales cum corporali coniugio sic passim comparari, ut hæc illius esse quædam imago merito vi-

deatur. Quod si excipias, sicut ad plenā consummationem coniugii, & ut duo vñ caro euadant, præter illum consensum à quo pendet ipsius coniugij vinculum requiritur realis corporum copula, sic ad hoc de quo loquimur Ecclesiæ, atque singulorum eius membrorum & Christi connubium, requiri corporis Christi realem præsentiam & contactum qui externa reali manducatione fiat: respondeo hoc ipsum esse in quo plurimum hallucinaris, ut qui à corporalibus spiritualia non discernas. Cedò igitur, cur illa corporum realis & terrestris coniunctio ad illud coniugium requiritur? non quia corpora sunt, sed quia matrimonii illius finis est per mutuam illam corporum realem copulam genus suum propagare. At in hoc altero coniugio illud spectatur ut mysticum & merè spirituale corpus coalescat: ac proinde ut finis eius spiritualis est, sic spirituum vtrique organo & instrumento coniunctio hæc fiat oportet, *quanuis* non soli spiritus, sed ipsi toti homines (nempe fideles) cum Christo homine sic arctissime connectantur: quemadmodum si nō ex corporum ipsorum sed ex solatarum mentium cōnexu hominum corpora propagarentur, copula illa realis corporum minime ad terreni coniugii consummationem desideraretur, sed ipso solo animorū cōsensu perageretur. Ad istam autem personarum quæ mente & voluntate fit copulationem nequaquā realis contrahentium eodem in loco præsentia necessaria est, quā longissime etiam absentes in eā rem de qua agitur (agitur autē hīc de mutua

vnus cum altero verissima quidem sed spirituali
ad spiritualis vitæ fruitionem communione) ve-
rè & efficacissimè consentire possint. Verissimā
igitur & arctissimam nostri cum ipsomet Chri-
sto coniunctionem qua fit vt omnem spirituale
sensum ac motum ex ipso sicut membra ex capi-
te hauriamus, & quæ quotidiana verbi auditio-
ne & Sacramentorum legitima sumptione in
dies magis ac magis adstringitur, ipse Spiritus
sanctus nullo locorum obstante interuallo, in-
terueniente tum Christi ipsius sese nobis infi-
nuantis voluntate, verbo & Sacramentis testata,
tum accedentium fide, illum ad se vltro venien-
tem amplectente. Deinde quum Christus ille
verus sit Deus inseparabiliter simul & hyposta-
ticè cum assumpta carne vnitus, qui proinde
nullo loco secundum deitatem abest, concedam
quoque tibi non inuitus carnem ipsam Christi à
signis ipsius sacramentalibus in terra positus
mininè abesse, sed κατ' ἄλλο, siue secundum to-
tum Christum non secundum totum Christi, id
est, quatenus cum deitate à qua assumpta est, hy-
postaticè cohæret, ne me forte vel cum Brentio
Eutychianum factum putes, vel nobiscū ἀσύστατα
ponere, id est, Christi carnis proprietates simul
statuere & abolere. Quod si demum excipias sic
non aliter Sacramentis quàm aliis vbique locis
Christum præsentem statui, concedam ita quidē
videri, sed plurimum quod ad finem & effectum
attinet hanc ab illa præsentiam differre, adeo
quidem vt vniuersalis illa Christi personaliter
considerati præsentia sit veluti quoddam

absentia genus. Quamobrem etiam Christus de Patre & de se loquens, ad eum (inquit) veniemus & mansionem apud eum faciemus, quum tamen propriè loquendo venire aliquò dici nequeat qui vbique est præsens. Sed verū est quod dicit Augustinus, esse quidem Deum vbique sed in solis sanctis habitare. Sic vbique etiā reipsa adest Christus personaliter, non autem secundum humanitatem distinctè cōsideratus, sed in solo verbo & solis Sacramentis adest electis suis vt sese illis insinuet. En tibi quomodo, & quo sensu corpus Christi ab illo pane, & sanguinem Christi ab illo vino seiungamus.

Sequitur alia nihilo minor calumnia. *Prædicant, inquis, Calviniste absentia effici presentia per fidem & ob id per eandem nobis reddi præsentissimū Christi corpus toto calo à nobis dissitum. Infideles igitur quum eiusmodi destituantur fide non habebunt quo illis offeratur corpus.* At tu rursus vide si potes quàm calumniosè nobiscum agas. Nam aliæ sunt profectò offerentis seipsum Christi quàm hominis Christum recipientis partes. Quo igitur pudore quod de hominibus Christum fide recipientibus dicimus, ad Christum sua potentia & bona voluntate seipsum offerentem traducis? Si Sol sese tibi è cælis conspiciendum præbeat, tu verò oculos clauderis aut aliò conuerteris, obtulerit quidem ille sese tibi, & quod ad ipsum se offerentem attinet, quanquam longo locorum intervallo à tuo corpore dissitus, tibi tamen præsentem sese stiterit: at tibi tamen quod ad eius perceptionem attinet præsens non fuerit. Sic Christus cuius corpus supra cælos nunc est & a-

libi

libi nusquam , sese nobis vnico fidei oculo aspiciendum , ac etiam eiusdem fidei manu verèprehendendum quibusuis velut in speculo. Verbi & Sacramentorum offert. Quòd si quis vel illis fidei oculis careat , vel eos nullo modo adhibeat , non magis erit ei præsens quod ipsi offerebatur , quàm si nunquam oblatum esset. Itaque quod olim Pisiaci & semper alias sensimus & sentimus de fidei efficacitate ad hoc vt corpus Christi sit in Cœna præsens, calumniosè à Spensæo primùm , deinde à te & aliis deprauatum est quum quod diximus sumentium respectu , ad Christum offerentē traduxistis. In summa, quid efficit vt quod verbum auribus & Sacramenta oculis quibusuis foris renuntiant , verè quoque spiritualiter, & cōmunicationis ineffabilis (non autem loci) respectu præsens præbeatur? sola Christi nunquam mendacis potentia & voluntas, verbo ac signis sacramentalibus testata. Quid autem efficit vt res in se ita vti diximus quorumuis accedentium menti spiritualiter oblata, à solis tamen fidelibus mente cernatur & percipiat, ac proinde, hoc respectu , solis illis sit præsens? fides per Spiritum sanctum donata & per eundem efficax. Quæ subiicis de diuersis indignorum speciebus, nulla indigent refutatione, nisi in eo quòd omnes quātumuis indignè accedentes vis nihilominus corpus & sanguinem Domini, id est, res Sacramento significatas recipere , quod tu quidem nunquam probabis. Nam quæ tu citas ex decimo capite nihil ad aliquem Corinthiorum in Cœna Domini errorem pertinere antea ostendimus. Deinde quod adiicis

non posse apud Paulum de pœna tēporaria intelligi Iudicii nomen, si ad id respicias quod peccata etiam leuissima merentur nisi pœnitentia & fide interueniente eluantur, tibi concedo: sin verò ad pœnas referas quibus consuevit Dominus suos non vt seuerus Iudex perdere, sed vt pater castigare, perperam id abs te fieri dico. Nam quoddam etiam est iudicium quod incipit à domo Domini 1 Petr. 4, 7. Illud autem omniū inepitissime scripsisti, probari nobis vestrā sententiā, qua docetis *quādā esse peccata que non aternis tormentis sed in isto seculo (vel etiam futuro) transi-
turi, puniuntur, ne cogamur illa in altero seculo lue-
re.* Imò absit vt vel vlla alia quàm crucis Christi pœna tolli peccata dicamus, aut remissionem peccatorum in Christi sanguine adeptis alias superesse pœnas in præsenti seculo satisfactorias luendas somniemus. Et quod ad futurum seculū attinet, auerrat à nobis Dominus insanam & impiam purgatorii fabulam, vbi satisfactio pro peccatis vlla persoluatur. Imò peccata omnia suapte natura mortem æternam mereri ex Paulo didicimus, quam pœnam vnicus pro credentibus Christus totam penitus persoluit: idcirco nec perituris vnquam electis, nec reprobis seruandis.

Venio ad illud vnde secundo loco tuam illam externam oris manducationem probari liquidò posse credis, nempe ex eo quod *Apostolus condemnationi addicat indignè manducantes, vt grauissimum hoc scelus esse oporteat: deinde ex eo quod tam anxie de preparatione verba faciat, qualis neq; ad agni paschalis, neque ad panum propositionis e-
sum*

sum requirebatur. Imò ne externam quidem illam munditiem & ceremoniam ad manna escam, aut potum aqua ex petra qua etiam iumentis profluebat, requisitam fuisse. Quinetiā istam suiipsius examinationem ne paruulis quidem baptisandis irrogari, quæ tamen in illis fuisset necessaria, si, vt tu nos sentire dicis, Agnus paschalis, panes propositionis, manna & potus aqua ex petra, tam fuissent efficacia signa corporis & sanguinis Domini quam est Eucharistia & nunc in Baptismo requireretur, si præ Baptismo nihil plus de corpore & sanguine Domini contineret.

Sed hîc rursus vide quàm vana hæc sint argumenta. Primùm enim falsissimum est quod dicis parē à nobis efficaciam veteribus signis & nostris tribui. Deinde ineptè colligis si qua inter illa & nostra est imparitas, eā positā esse in re ipsa significata. At nos ē contrario Apostolum ducē vt & Augustinus sequuti, vetera & noua Sacramenta docemus re paria vel potius eadem fuisse, sed significantiora & augustiora: quod omnino statuendum est tum ob mysteriorum salutis maiorem infinitis partibus in nouo fœdere perspicuitatem, tum ob analogiam Sacramentorum miris modis euentiorē. Collapsa igitur tui argumenti basi, quod superstruxisti corruat oportet: neq; mirū est quò propius & euidentius Rex ipse nobis sese patēfacit, eò expressius moneri subditos vt dignè principem suum excipiant. Sed de hoc præterea non deest quod appositè, vt spero, tibi respondeam. Obsecro igitur, tam anxie illa immundorum ad sacrificia accedentium purificationes externæ, an vana fuerunt simulachra, ac non potius totidem ychementissimæ, ipsisque

externis sensibus repræsentatæ eius ipsius probationis, pœnitentiæ, ac fidei conciones, quas ad legitimum vsum Cœnæ requirit Apostolus? Quid? illæne increpationes aduersus incircumcisos corde, illa horrenda fulmina toties aduersus eos cõtorta qui ad sacrificia impuris animis accederent, vanæne fuerint terribilissimæ? & ne excipias intra verba constituisse has minas, illa filios Aaronis deuorans flamma, illa Oziam feriens dextra Altissimi, quod arcæ præcipitem ipse ad hoc non sanctificatus fulcire tentasset, non satis demonstrant patres non minore quàm nos religione accedere ad suos sacramentales ritus iussos? Quid quod sub Ezechia agnum paschæ à non sanctificatis comesum iisdem prorsus pœnis, morbis videlicet vltus Dominus dicitur 2 Paralipom. 30. 18, & 20. quibus aduersus Corinthios vsum esse testatur Apostolus? De manna verò & aqua ex petra profluente idem nō fuisse mandatum atque de rebus propriè sanctificatis, nemo mirabitur, qui res illas sic fuisse spirituales (sic enim nominat Apostolus, id est, sacramentales) expenderit, vt proprius illarum vsum esset quotidianus & communis, & Sacramenta non essent nisi *ἡ σὺμβολή*. At è contrario pœnes propositionis propriè erant Sacramenta, vt & victimarum carnes: & corporum alimento *ἡ σὺμβολή* seruiebāt. Itaque nulli immundo istas vel contingere citra horrendam pœnam, illas verò solis mundis Sacerdotibus edere fas erat. Denique quod ad Baptismū attinet, in baptisandis infantibus nostris maiorem quàm olim in eorundem circuncisione non requiri præparationem

tionem nemo sanæ mentis mirabitur, quum & horum & illorum par ætas non patiatur. In adultorum verò, id est, proselytorum circumcissione requisitam fuisse veræ religionis professio- nem etsi non legimus, dubitari meritò non po- test. In Baptismo itidem adultorum multò etiã exquisitiorem & accuratiorem probatione quàm in Eucharistia requiri consuetam, ex catechesi- bus veterum, & additis postea infinitis penè riti- bus apparet, vt si inde faciendum sit de præstan- tia Sacramentorum iudicium, Baptismus Eucha- ristie videri possit anteponendus, sicuti certè plus est nasci quàm semel natum nutriri.

Tertium tuum argumentum est huiusmodi. *Ut is qui purpuram regis aut imaginem violauit, reus alicuius culpa agatur qua ad regem referatur, non tamen ei fuerit aquandus qui in ipsum regem manus iniecerit, aut alioqui maiestatem ipsam leserit. Num etiam Iudei, si duntaxat nudam figuram corporis Domini in crucem sustulissent, tot pœnarum rei age- rentur quot nunc aguntur, ex eo quòd verum & sub- stantiale Christi corpus tam indignis modis excrucia- runt? Nemo quoque unquã dixit immeditata Man- na manducatione aut panum propositionis corpus Christi violari, aut interfecti Christi crimen à Iudeis admissum, & damnationem certissimam inde sequu- tam. At Paulus indigne Eucharistia videntes statim aeterna morti obnoxios pronuntiat, & illorum pecca- to & damnationi exaquat, qui Christum ipsum vi- ta & Sacramentorum authorem nefarie trucidarunt, aut contumelia & irreuerentia affecerunt. Itaque Eucharistiam apertissime distinguit Apostolus à puris signis & symbolis corporis & sanguinis Domini.*

Respondeo à nobis quoque non omnia sacra
 signa pro Sacramentis propriè sic vocatis haberi:
 Quædam enim ex illis duntaxat fuerunt typi
 vt arca Noe, Agar & Sara, transitus maris: quæ-
 dam etiam rerum præteritarum *μνησμός*, vt
 mannae in vna asseruatio, Aaronis virga, acerui
 multi lapidum, altaria quoque nonnulla: quæ-
 dam futurarum rerū maximarum *εικόνες*, & *συνα-
 γαγίαι*, de quibus copiosè in Epistola ad He-
 bræos agit Apostolus: quædam denique propriè
 vocata Sacramenta quæ promissiones habuerunt
 adiunctas, vt circuncisio, sacrificia, purificationes
 & quæcunque sunt eiusmodi. Itaque quò sacra-
 tius, augustius, expressius fuit aliquod signū, eò
 seueriorem pœnam merebatur eius contemptus
 aut violatio. Itaque contemptor Circuncisionis,
 aut impurus accedens ad sacra, exterminatur ex
 populis suis: qui sabbatum violauit iubetur la-
 pidari, & huiusmodi terribiles minas horrenda
 iudicia sunt subsequuta. Quantò maiores igitur
 pœnas merentur nouorum Sacramentorum cõ-
 temptores, quæ tot modis præstant veteribus,
 & in quibus ipsemet Christus non iam venturus
 sed exhibitus cum omnibus suis beneficiis quasi
 oculis ipsis conspiciendum, & quasi manibus
 palpandum se præbet? Sic enim argumentatum
 Apostolum non ignoras Hebr. 2, 2. & 10, 28.
 Itaque Sacramentorum quoque contemptores
 ferit istud tonitru, *Qui non crediderit condem-
 nabitur.* Sed quàm est, quæso, ridicula hæc con-
 sequutio? *Adiudicantur aternis pœnis contempto-
 res Eucharistia, distinguitur pœna seueritate Eucha-
 ristia à nudis figuris adde etiam si libet, à ceteris
 Sacramentis, Ergo in panis transsubstantiati specie*

corporaliter & realiter adest Christi corpus. Et tamen hæc tua est solidissima vel potius stolidissima Theologia. Respondeo præterea, quanuis æternas pœnas sæpe Dominus in ipsa quoque iræ vasa patientissimus, in castigationes, pro bonitate sua, cõmutet, interdum leuiiores interdum grauiiores: & futuræ non sint omnes damnatorum pœnæ pares, vt testatur Christus Matt. II, 24: tamen vniuersalem esse hanc sententiam Apostolicam, Stipendium peccati mors est. Etenim si originalis sola corruptio facit vt filii iræ, ac proinde ignibus æternis digni nascamur, quanto magis id merentur in quibus radix illa amarissimos actualium peccatorum fructus ediderit? Nul- lum ergo peccatum tam leue esse dico cum aliis grauioribus collatum, quin propterea quodd aduersus infinitam Dei maiestatem commissum est, infinitam quoq; pœnam æternæ mortis mereatur: & illud venialis & mortalis peccati discrimen si aliter intelligitis, diabolicum & execrabilissimum esse dogma affirmo. Quemadmodum autem omnia peccata natura sui lethalia sunt, ita (vnico illo excepto quod nunquam remittitur) omnia in eo per fidem apprehenso qui solus tollit mundi peccata, venialia fieri & gratis condonari docemus. Christus verò cum suis beneficiis, tum in verbo simplici tum in Sacramentis per fidem magis ac magis apprehendendus proponitur. Ergo si quis Christum nobis loquutum, & pro nobis passum, villo modo in verbo vel Sacramentis continet, iræ Dei fit obnoxius: & hoc esse dico, Reum fieri corporis & sanguinis Domini: quod tamē specialiter in p̄fano- res Eucharistię dicitur p̄pter
k. iij.

quòd speciali quadam analogia, corpus & sanguis Domini spiritualiter per fidem participanda præbentur, & mortem Domini cum gratiarum actione profiteri in illa actione iubemur. Peccet igitur grauius qui regem ipsum quàm qui imaginem eius violant: peccarint multò grauius Iudæi Christum ipsum crucifigentes quàm si faciem eius imaginem suspendissent, vtrinque tamen poena capitalis statuitur. Et quorsum hoc ad tuam illam præsentiam & manducationem stabilendam? Quod autem Chrysostomus præsertim & Græcus scholasticus Apostoli verba sic accipiunt, vt qui indignè accedunt similes dicantur carnificibus, qui Christum ipsum crucifixerunt, non efficit tamen quod tu contendis. Aliud enim est simile esse quàm parem, nec etiam quisquis par est, in omnibus est æqualis.

Quarto loco vteris hoc argumento, *Si non signum carnis & sanguinis sed caro ipsa & sanguis conferunt vitam, ita quoque non signum ipsum indignè sumptum parit mortem, sed ipsa caro & sanguis, id est, Christus ipse & corpus eius, alijs cedunt in vitam, alijs in mortem: alijs in resurrectionem, alijs in ruinam, propter variam manducantium dispositionem.*

Respondeo multiplex esse in hoc argumento peccatum. Ac primum quidem in eo quòd vel hunc panem & hoc vinum à rebus vulgaribus non distinguas, vel quæ sit dignitas sacramentalium signorum non animaduertas. Dico igitur non temerè sacramentalia signa à rebus communibus distinguui, ac proinde in illorum indigna usurpatione duplicem reatum contrahi: vnum videlicet ac præcipuum relatè ex rerum significatarum

catarum contemptu, tantò maiore quantò pretiosiores illæ sunt: alterum verò absolutè ex eo quòd res ipsæ tanti momenti sacro vsui diuina institutione destinatæ, aliter quàm deceat tractentur. Quò autem vterque hic contemptus in Deum ipsum directè redūdet, meritò Iudicii pœnā hoc vtrunque scelus mereri pronuntiat Apostolus, de posteriore quidē agens his verbis, *Qui manducavit indignè*, &c. de altero verò hac formula, *Non discernens corpus Domini*. Hoc tuum igitur non leue peccatum est in eo quòd vsque adeò pro nihilo nunc quidem habes signorum ipsorum contemptum, vt totum reatum ad rem significatam referas, sicuti mox ostendā. Neq; id mirum quom pro signis in Cœna Domini nihil præter res quæ nusquam sunt, inanes videlicet species quas vocas, siue accidentia sine subiecto, constituas. Ex hoc autem errore alter nascitur multò etiam grauior, quòd Christum ipsum vt vitæ ita etiam mortis causam facere omnino videaris: in quo dupliciter rursus falleris. Nam & ad vitam & ad mortem concurrunt quidem Sacramenta vt media quædam, (sicut & verbum simplex) non tamen quasi vim illam viuificā, sibi propriam, Deus signis ipsis inserat, quemadmodum (verbi gratia) panis vim habet alendi corporis à Deo inditam (qua in re scholastici nonnulli vestri valde hallucinantur) sed quatenus & verbo & signis externis, veluti interposito pignore, ad animos nostros certiores de bona sua in nos voluntate reddendos vtitur, quod beneficium impunè contemni non sinit, **Verum illud interest quòd ad vitam profunt**

suo modo, ex ipso signorum usu, mors autem nō
 ex ipsis vllō modo, sed ex vna abutentium culpa
 emanat. Ad rem autem significatam, id est, ad
 Christi corpus & sanguinē, siue ad ipsum Chri-
 stum quod attinet, aio nunquam illum nisi ad
 vitam percipi, nec posse aliud quàm vitam & sa-
 lutem ex ipso in nos emanare: ac proinde rui-
 nam & vltimum exitium non ex ipso Christo
 indignè percepto proficisci, sed tum ex signorū
 abusu, tum multò magis ex eo quoddam Christi
 corpus & sanguinem recipere nonnulli neglexe-
 rint. Itaque quum ex verbo διακρίναι colligis
 tuam illam specierum panis & corporis coexi-
 stentiam his verbis vtens, *Antequàm hic panis*
discernatur esse corpus Domini, oportet vt ita sit, a-
lioquin falsò discerneretur, non modo ridiculus, sed
 etiam falsarius deprehenderis. Nec enim scrip-
 sit Apostolus μὴ διακρίναι τὸν ἄρτον τούτου ἕξ τὸ *καὶ*
τὸ κρείν, non discernens hunc panem esse corpus Do-
mini, sed *Non discernens corpus Domini*, id est,
 neque hunc panem considerans non vt commu-
 nem panem manducandum, sed vt corpus ipsum
 Christi sibi apponi: neque rei tantæ, quanta est
 ipse Christus, præstantiam attendens. Totum i-
 stud igitur τὸν τὸν ἄρτον ἕξ *hunc panem esse com-*
mentitium est glossema à te excogitatum, quod
 & ipsa à te citata exempla verbi διακρίναι transi-
 tiuè positi docere te potuerunt, Nec tamen e-
 tiam si scripsisset Apostolus panem hunc esse cor-
 pus Domini discessisset à Christi verbis, sed quæ
 ad tuum stabiliendum commentum nunquam te
 iuuerint, donec duo falsissima idoneis argumē-
 tis confirmaris: nempe vnū & idem esse panem
 illum &

illū & corpus Domini, & nisi corpus ipsum Domini eo ipso loco situm esse ostenderis ubi est panis ille, & absque hoc suam Sacramento veritatem constare non posse. Descendis tandem ad Pauli locum ubi panem quem frangimus dicit esse corporis Domini communionem quem quum scriberes sic me velle attendi vt Eucharistiae institutio relinquatur, tum in me certè tū in tuam ipsius cōscientiam peccasti, neque mihi longius abeundū est vt hæc tua fœda calumnia refellatur. Mox enim ipsemet subiicis postulare me vt ex illius Pauli loci collatione, verba institutionis illustrentur. Cedo verò, bone vir, qui vnum locum ex altero exponendum contēdit, an alterum dici potest expungendum suaderet? Sed age videamus plūsne scientiæ quàm cōscientiæ ad hanc disceptationem attuleris. Tibi non placet Christi verba Paulinis illis exponi. Cedo quamobrem? Æquius enim est priora posterioribus quàm ista ex illis explicari: neque facile cuiquam persuaseris, ab Apostolis obscurius dicta quæ perspicuè ex suo magistro audiissent. *At enim, inquis, testatur eo loco Paulus se obscurius loqui tanquam prudentibus & mysteriū Christi intelligentibus.* Ergo falsum est quod iterum hīc incultas quasi satis non esset semel errasse: *Corinthios nimirum quos hīc compellat Apostolus putasse Cœnā Domini esse quiddā indifferēs & inter Christi & idolorū cultū claudicasse, nec pluris aestimasse quàm idolothyrum, & quàm si nihil aliud esset illa quàm alimentū panis Deo dicari, vt cetera obsoniorum genera quæ ante esum immolabantur.* Hocce verò est prudentē iam esse, & mysteriū

Christi intellexisse? Quod quòd ipse Apostolus restatur Corinthios non fuisse tentatione nisi humana captos? atqui non humana sed planè diabolica tentatione fuissent irretiti, si ab Apostolo tam probè & diligenter edocti, in eam quàm dicis hæresin essent prolapsi. Imò saltem meminisse te oportuit quid hoc ipso capite scripisses, *Apostolum, videlicet, fundamenta doctrinæ de Eucharistia his verbis apud Corinthios iecisse, ac proinde figurata loquutione, ut obscuriore videlicet, usum non videri.* Itaque te à nobis dissentire minimè miror qui tantopere à te ipso dissideas. Sed & in eo rursus Sophistam agis quòd quæstiones permisces. Nec enim isto prioris ad Corinthios Epistolæ decimo capite vel tantillum Apostolus de Eucharistiæ negotio, sed de idolothytorum duabus speciebus agit, quarum alteram prorsus interdicens & argumentum à fine & scopo Cœnæ Domini desumens utitur hac præfatione, ut Rom. 7, 1, *scientibus legem loquor, Ut peritis loquor, Indicate vos quod dico*, sicuti facere mos est, quoties inter disputandum ex iis quæ sunt aduersariis nota, argumentum sumimus, ut velut à seipsis redarguantur. Nihil hoc verò ad sermonis vel perspicuitatē vel obscuritatem probandam pertinet, sed ad repugnantes eò fortius ex ipsomet eorum sensu reuincendos spectat. Quum autem usque adeò turpiter ut Cantherius in limine impeggeris, agè quàm pulchrè progrediare consideremus.

Primum tibi non placet in his Pauli verbis, *panis quem frangimus est corporis Domini communicatio*, panem pro naturali & materiali positum,

positum, sed propter tantam qua intercesserit mutationem ut panis naturalis esse desierit, cibū in genere significare: idque duplici ratione probas. Vna quod in altera parte Apostolus non vinum in specie designet sed potionem in genere, & ei intervenire benedictionem significet, antequam aestimetur esse corporis Christi communicatio: altera quod Apostolus mox scribat omnes Christianos de uno pane & uno calice participare, quod quum de materiali pane & calice non possit intelligi (Omnes enim Christiani vnius & eiusdem materialis panis participes nequeunt effici) de uno Christo & corpore eius reali interpretari cogimur.

Nos verò contrà contendimus panem ipsum materiale hīc & in tota Cœnæ actione intelligi, non tamen absolutè ut panem, sed relatè, ut Sacramentum videlicet, & quidem in suo usu consideratum, extra quem etiam Sacramenti rationem non habet. Itaque repugnantia quam inter nos à te dissidentes esse dicis in nomine panis interpretando, nulla est: & apertè calumniaris quum panem dicis à nobis perinde intelligi ac si nihil ei immutationis accidisset. Quis enim nostrū mutationem sacramentalem vnquam est inficiatus? sed tibi nimirum mutatio nulla videtur esse, nisi substantia ipsa rei transmutetur. Verū age tuas rationes expendamus. Priorem ineptissimam esse dico, ex tua ipsius sententia. Contendis enim Apostoli verba ex institutionis verbis explicanda: At Evangelistas ut panem ita etiam τὸ πῶλον itidem nominasse ante benedictionem inficiari non potes. Quòd si valeret tua consequutio, nempe non panem naturalem

in specie sed cibum in genere pro ipso corpore Christi à Paulo significari, quoniam vinum postea in specie non nominatur: efficietur hoc quoque, Christum dici ab Euangelistis non panem naturalem in specie, sed cibum, id est, corpus ipsum suum & accepisse & fregisse: ac proinde iâ tunc panem esse panem desisse quum illum acciperet. Deinde quum benedicendi verbum ut apud Paulum sic apud Euangelistas quoque præeat fractioni, consequetur rursum, si tua ratio valeat, Christum semetipsum reipsa fregisse. Nam frangere pro distribuere apud Euangelistas, ut antè dixi, accipere non potes, apud quos distinctè dicitur Christus id quod acceperat fregisse ac deinde dedisse. Præterea quum ex tua sententia cibus ipsum Christi corpus identicè declararet, age pro Cibo si Corporis ipsam vocem substitua-
mus & dicamus, *Hoc corpus est communicatio corporis mei*, quid ineptius hoc sermone cogitari possit? Sed age pro his verbis, *panis quem frangimus*, legamus, *Cibus quem frangimus*, an inde identicam esse enuntiationem euiceris, quum verum & naturalem panem à Christo acceptum, & discipulis ad edendum præbitum constet? Relinquitur ergo & panis nomine sacramentalem quidem sed verum tamen ac materialem panem, & poculi voce sacramentale quidem sed verum & materiale vinum in poculo contentum intelligi. Alteram autem rationem, id est, tam puerilem paralogismum miror à te iam pridem Magistro in Israël proficisci potuisse. Itaque te ad pædотribas remitto, ubi tibi suggeratur, Vnum non modò ad omnia prædicamenta, sed etiam
in singulis

in singulis prædicamentis & ad genus & ad speciem non minus quàm ad singula indiuidua accommodari. Nec te illud iuuat quòd omnes vnum etiam numero corpus esse dicimur, mysticum videlicet, quo modo etiam innumerabiles mystici numero panes, Vnus specie panis mysticus dicuntur.

Non minus etiam lepidè confingis (& quidem citatis in albo tui voluminis aliquot falsissimè notatis testimoniis) inter nos qui à te dissentimus non conuenire, sitne fractio illa, cuius Apostolus seu Christus meminit, signum, an instrumentum, an tessera, an obsignatio, an confirmatio corporis participati, an verò duntaxat conuentionis & fœderis cum corpore participato: quasi videlicet ista non sint *ὁμολύμια*, si quis sophisticen seponat. Vt autem istarum tibi ineptiarum occasionem præcidam, scito nos inter signa ponere non tantum illa materiata (puta aquam in Baptismo, panem & vinum in Cæna Domini) sed ipsos quoque ritus sacramentales à Christo institutos: ideòque vos in hoc quoque detestari, quòd sublata fractione pulchrè scilicet cauistis ne quis huic quæstioni locus relinqueretur. Fractionem verò panis vt & præbitionem & manducationem propriè accipimus, & à Christo his verbis *Hoc facite* mandadatam non dubitamus: qua voce tamen Apostolus in priore parte, vt benedictionis in posteriore, totam hanc sacram actionem significarit.

Sed bene profectò nec absque diuina prouidentia accidit vt hæc tibi de corporis & sanguinis voce, de cuius communione

Cap. 9. AD REPET. SAINCT.

hic agitur, nobiscum disputanti exciderint. *Corpus ipsum Christi*, inquis, *hic à Paulo intelligi omnes aduersarij fatentur, quorum nullus negat nos reddi participes veri corporis Christi, sed in modo discrepant.* Vnde colligis *in ipsa quoque institutione Eucharistiae corpus Christi pro naturali scribi & agnoscì ab Apostolo, quum hic eadem de re sermo habeatur.* Nos verò & hoc & illud tibi concedimus, ac proinde quoties aduersum nos antea perinde disputasti, & postea perinde disputabis, ac si posita sacramentali metonymia nudum panem, aut inane corporis Christi symbolum nobis dari corruptis noui testamēti tabulis, sentiremus, memineries te coram Deo & hominibus nimium impudenter nos calumniari. Vos pro signis chymararum (species videlicet ipsis idæis Platonice multò inaniores) substituitis, nos verum panem & verum vinum statuimus. Et vos & nos pro re Sacramenti. Christum ipsum (nisi fortasse in vobis fallor) ponitis: sed vos quidem corpore non corpore, siue quanto non quanto, præditum, nos autem verum veris essentialibus corporis qualitatibus præditum Christi corpus in Cœna spiritali vsui & vitæ destinata, spiritaliter fidei adesse, & dari, & ab eadem verè percipi docemus. Vtri igitur integrum Sacramentum seruant? *De modo*, inquis, *disceptatur.* Ita esto. Ne igitur quæstiones transferro, & magnum ad diiudicandam totam hanc controuerſiam aditum patefeceris.

Progressus ad vocis *κοινωνία* explicationem, variis eius acceptionibus allatis quas aliunde ad verbum descripsisti, concludis *accipi posse κοινωνία*

tiar & pro confociatione cum Christi corpore, & pro traditione siue exhibitione, qua fit per distributionē panis & calicis, & pro perceptione siue participatione qua donamur per panis & calicis susceptionem.

Vidēis autem maximē approbare Illyrici sententiam distributum corpus interpretātis. Caluini verò expositionem maximē planam ac perspicuam explicas admodum ieiunē, ac eò tandem delaberis vt hīc dicas aduersum nostra luculenter decīdi. Horum primum esse vis, Indignos quoque corpus Domini participare. Nam, inquis, Apostolus alloquitur Corinthios indignos, qui putabant Cœnam Domini esse aliquid indifferens, nec pluris eam aestimabant quàm Idolothyrum, Itāne verò oblitus es eius quod paulò antè scripsisti, Corinthios istos tam fuisse mysterij Christi intelligentes? Sed istos quos modò tam intelligentes modò tam imperitos facis quid tandem docet Apostolus? *discrimen*, inquis, esse inter *Eucharistiam* & *Idolothyrum*. Et vbi rursum illa mysterij Christi tanta intelligentia, si hoc isti erant docendi? Sed quodnam istud est *discrimen*? quod *Eucharistia panis perceptio*, etiam à Corinthiis indignis & infidelibus (en-rursum quos antè tutemet intelligentes vocasti) sit corporis Dominici sumptio, idolum verò nihil sit nec Idolothyrum, nec quicquam aliud secum ferat, quàm habitum quendam & relationem ad demones quibus immolatum fuerit.

Imò verò quis hic stupor est, te non animaduertere (quod aliquoties iam repetii & vtinam toties repetam vt tandem aliquando sic ineptire desinas) non de Cœna sed de Idolothyrorum altera specie institutam fuisse ab Apostolo qua-

stionem, & ab iis quæ de Cœnæ fine & scopo optimè didicerant Corinthii, sumere certum ad illorum idolothytorum damnandum esum argumentum? annon & illud animaduerris, eo ipso quod rudictū esse ais ab Apostolo, prorsus eneruari illam qua vititur consequutionem? Et enim si idolum nihil est, & tam leuiter idolothyrum afficit, quænam fuerit religio idolothyti vefci? Annon præterea cogitare te oportuit non temere vt paria, conferri sacra Israelitarum sacrificia cum profanis illis epulis, in eo quod & his & illis inita fuit cum eo numine seu vero seu falso societas cui sacrificium offerebatur? Sed hîc fortasse te offendit tropus in Altaris voce, quam necesse est pro ipsis apud altare factis oblationibus interpretari. An non vides etiâ, quæso, illud quod Corinthii nonnulli suæ illi licentiæ prætexebant, *Idolum nihil esse*, quomodo ab Apostolo sic illis concedatur, vt tamen euertrat quod ipsi inde extruebant? Hæc enim erat Corinthiorū collectio: idola nihil esse quàm mera phantasmata, quo sensu ab Hebræis *שומ* vocatur, ac proinde quum nec sanctificandi nec prophandandi vim vllam habeant, nihil à cæteris locis re ipsa, sed sola idololatrarum imaginatione differre idola, neque à cæteris cibis epulas ibi appositas. Contrà verò respondet Apostolus, idola quidem reuera, si per se spectentur, nihil esse, sed (quemadmodum in Psalmis ait Spiritus sanctus) coli in illis dæmonia quæ aliquid sint, & quidem eiusmodi vt qui vllum cum eis habeat commercium, à Christo sese penitus seiungat. Itaque illa conuiuia solennes esse cum dæmoniis pactiones

pactiones, sicut ex aduerso præstita ab Israelitis
 sacrificia populum cum vero numine eiusdem
 mensæ participatione consociabant. Hæc est, in-
 quam, argumentorum Apostoli series, & hic
 scopus in hoc capite. Et ut magis etiam noris
 quantopere ab Apostolo dissentias, tuam & il-
 lius sententiam comparemus. *Indigni etiam*, in-
 quis, & *infideles ex mente Apostoli capiendo pa-*
nem Cœnæ percipiunt carnem Domini. Quid contra
 Apostolus? *non potestis mensæ Domini communica-*
re & mensæ dæmoniorum. Mensæ verò appella-
 tione nō ipsam ligneam siue lapideam mensam,
 non etiam cibos illi appositos simpliciter signi-
 ficari, sed ipsum illorum conuiuiorum finem &
 effectum apparet ex eo quòd alioqui falsa fuisset
 Apostoli oratio. Quis enim dubitat quin ad il-
 lam vtrunque externam mensam, & propositos
 tum ibi tum in Ecclesia cibos, quanuis suo ma-
 ximo damno, accedere potuerint Corinthii, quā
 de eo ipso ab Apostolo reprehendantur? Sed si-
 mul cum dæmonis & cum Christo consociari
 (qui erat vtriusque mensæ effectus) hoc illud est
 quòd fieri non posse dicit, monens proinde ut,
 nisi velint illam cum Christo initam in ipsius
 Cœnæ communionem prorsus abrumpere, ab
 Idolothytorum conuiuiis penitus abstineant.
 Hoc ipsum est igitur quod de altera nempe
 corporali scortatione in eadem Epistola testa-
 tur, *Tollens igitur membra Christi, faciam membra*
meretricis? & de impari cōiugio in altera Episto-
 la. *Quæ participatio iustitiæ cū iniquitate? quæ com-*
municatio luci cum tenebris? Quis cōsensus Christo
cum Belial? & quæ fidei portio cum infideli?

Quod si fortè excipias aliud esse *percipere Christi carnem*, quàm *Christum participare*, quòd illud de re ipsa, istud verò de ipsius rei fructu dicatur. præterquam quòd refellêris ab Apostolo qui μετοχὴς & κοινωνίας vocibus vtroque (eodem proculdubio significato) utitur: incidet etiam in aliud impium dogma, quo & Christus ipse à suo spiritu separatur, & à Christo ipso mors emanare statuitur. Vtrunque enim istud concludendum est si posse quosuis nullo discrimine dicamus Christum ipsum intra se recipere, & tamen ab eo non modò non viuificari, sed etiam occidi, quod de instrumentis quidē quibus Deus utitur (nēpe de verbo & adiectis signis) meritò dixeris, de ipsomet verò Christo ne cogitari quidem sine impietate potest.

Alterum hoc nostrum peccatum hîc dicis à Paulo redargui, quòd fide tantum dicamus nos Christo uniri, quum tamen Apostolus Corinthios alloquens, indignos & qui propter incredulitatem nihil spiritale ab eo reportabant, effici unum corpus cum Christo pronuntiet, ex eo quòd de Eucharistia sumerent. Inquit enim, Unus panis, unum corpus multi sumus. Omnes enim ex uno pane participamus.

Respondeo, primùm quod tu de Corinthiis incredulis nimium impudenter & aduersus temetipsum comminisceris, falsissimum esse. Respondeo & illud, longè aliud esse de Cœnæ effectis ex ipsa re absolute, quàm relatione ad homines facta statuere. Sic Euangelium Paulus dicit esse potentiam Dei ad salutem, & scientiam salutis Zacharias, & verbum vitæ passim dici constat, quod tamen alibi dicitur odor mortis ad mortem

mortem vt odor vitæ ad vitam. Sic Christus vocatur qui populum suū redimit ab iniquitatibus, qui alibi positus dicitur in ruinam vt & in resurrectionem. Disputantem verò Paulum præsertim non aduersus merè incredulos, vt falsissimè cōminisceris, sed aduersus *φρονιμους*, qui ea quæ norant non satis animaduertebant cum iis quæ faciebant prorsus repugnare, quis non videt argumentum sumere à Cænæ fine & scopo absolutè cōsideratæ, vt eos ab illa scēditate quam ad mittebant, ad puram Euangelij, quod didicerant, professionem reuocaret? Quod igitur Paulus absolutè dicit, idcirco videlicet institutam Cœnam vt omnes in Christo coalescamus, vix dici potest quàm ineptè & ridiculè eò pertrahas, vt dicere videatur Apostolus omnes etiam infideles qui panem istum accipiunt, ipsam quoque Christi carnem percipere. Sed longè grauius est illud erratū quod tertio loco admittis. Hīc enim sodes Christi membrum fieri, an non ipsa est perceptæ carnis Christi efficacia? Atqui generaliter dixit Paulus *Omnes corpus vnum sumus*: Ergo si te audimus, Infideles quoque & quantumlibet indigni, si ad mensam Domini accesserint, Christo quoque incorporabuntur. Itaque temerè dixerit Apostolus nullum esse commercium luci cum tenebris, & nullam Christi cum Beliale communionem. Repetis postea, *ne dignè quidem accedentes dici posse vnum cum Christo corpus fieri quia ex vno pane comedant, nisi per panem Christum ipsum intelligamus, quum vnus & singularis panis non possit omnibus Christianis sufficere, quē paralogismum vt risu quàm refutatione digniorem me quidem*

rursum attingere puduerit. Nec illud verò solidius est quod tertio loco profers, nempe *si per solam fidem in unum corpus & in unum panem abeunt Christiani, mentitum videri Apostolum qui fieri id affirmet per unius panis esum, quoniam non magis id ex Cœna obtinuerint quam extra ipsam quoties fide abundarint.* Quasi verò ei qui multum habet non possit etiam amplius aliquid dari: quasi id ipsum quod habet quispiam non possit augeri: quasi denique magis ac magis Christo nos insinuari, & quæ iam nobis donata sunt confirmari non oporteat. Et quæso cur non eadem atque tu consecutione concludero, Si sola Eucharistia Christo nos incorporat, & qui Christi mēbrum nō est pereat: necesse est, petire quotquot ante Eucharistiæ vsum intereunt? Item, si quisquis saltē dignē ex illo pane vel semel comedit Christo incorporatus est, ergo superuacuum esse vsum Eucharistiæ repetitū? Sed tu nimirū oēs istos nodos nobis expudies quinta repetitione vbi de indignis plenius differes. Ibi igitur & nos rursum tibi respōdebimus.

Tertiū nostrum, grauissimū scilicet, peccatum in eo situm esse vis, *quòd corpus Christi non opinamur panis sacramento tanquā vasculo ad nos deferri & deportari, sed à nobis aliunde sumi,* id est, vt plinius loquar, quòd nolimus in vana illa vestra chimera, id est, accidētibus sine subiecto, (quæ ne cuiusmodi quidē esse somnietis effari possitis) nolimus re ipsa & substantiāliter, rē signatā, id est reale illud Christi corpus contineri, quoniam verum, finitū, & circumscriptū eius corpus nō alibi nunc quā supra omnes cœlos esse, nec ante vltimū illū diem ad nos rediturū ex Domini verbo, (inanis-

fima,

sima, alioqui futura spe nostra) didicimus, ac pro-
 inde in cœlis fide quærendū ac verè apprehēden-
 dum quod in terra nobis & verbo & adiectis cer-
 tissimis signis offertur. Quid tu igitur contra cer-
 tissimam hâc veritatē affers? *Si Christi corpus, in-*
quis, abesset à sacramēti pane facile mandi posset pa-
nis sacramentū sine corporis Christi perceptione. Ita-
que malè Apostolus ex panis sacri fractione & man-
ductione corpus Christi reuera participari collige-
ret, si participatio hæc à pane seiungi posset. Illud e-
 go verò cōcedo & præterea dico, etiam si simul
 eodem loco vtrunq; substācialiter adesset, & isto
 tuo merè imaginario vasculo (quid enim cōtineri
 accidētibus etiā subiecto innitētibus nedū subie-
 cto carētibus possit?) corpus Christi cōtineretur,
 non cōsequi tamē vt qui vnū sumit alterū quoq;
 p̄cipiat. Quid enim obstat quominus sicut in ver-
 bo nudo audiri sonitus, imò & vocū significatio
 vtcunq; intelligi, res tamē ipsa significata negligi
 prorsus potest, & simul vasculū ita sumi vt tamē
 thesaurus intus cōtensus nō sumatur sed excutia-
 tur: ita quoq; signa sacramētalīa & externa foris
 accipiātur, res tamē signata etiā præsentissima, p̄
 incredulitatē non modò aliter quā decet tracte-
 tur, verum etiam prorsus repudietur? Et quæso,
 quum tibi licere velis spiritum illum Christi vi-
 uificum, ab ipso Christo vsque adeo separare vt
 etiam eius loco vim illam mortiferam substituas
 nobisne persuaseris arctius coherere rē signatam
 cum signo, quā viuificatē illam virtutem cū ipso
 Christo, qui ipsa vita est? Quod autē attinet ad il-
 lam Apostoli collectionē, iam antea respōdi, dif-
 ferere Paulum absolutè de Cœnæ Domini fina-
 liij.

& scopo, quem etiam si non attingant (idque sua culpa) quicumque ad mēsam Domini indignè accedunt, non desinit ramen propterea panis quem frangimus (si absolutè consideretur) esse corporis Domini communicatio: sicuti Iesus qualis est in sese consideratus resurrectio semper est *δωάμεν*, etiam si *καὶ συμπεληκὲς* & reproborum respectu, ruinæ & exitio ipsorum cedit. Sed inquires, *vnum corpus multi sumus*, inquit Apostolus, quia ex vno pane participamus. Concedo, & te hîc quoque adiuuabo. Sic enim videtur ille non absolutè, sed relatè, siue hominum ipsorum accedētium respectu, loquutus. Sed illud tibi in mentem venire oportuit, aliud esse Ecclesiam totam in genere & vt corpus vniuersale, quàm sigillatim & veluti particulatim considerare. Dicuntur & verè dicuntur gentes omnes in Abrahamo benedicendæ & benedictæ: an hoc de singularibus personis verè dixeris, quum ne in ipsa quidem naturali Abrahami progenie singuli ex Abrahamo nati comprehendātur? Dominus dicitur aliquoties populum suum repudiasse, an idcirco singulos reiecit, vt nullum sit inter Hierosolymam & Sodomam ac Gomorram discrimen? Sic considerans Paulus in genere Corinthiacam Ecclesiam non ex indignis & incredulis, sed quanuis plerisque nāvis minimè carentem, tamen, vt ipsemet initio testatur, ex plurimis omnium donorum spiritualium genere instructissimis hominibus conflata: & de iis etiam quos contra te disertè testatur non nisi humana tentatione correptos, ex Christiana charitate iudicās, ac proinde de singulis quoque benè sperans, *vnum corpus, inquit, multi sumus.*

Sic

Sic Galatarum Ecclesiam, in qua tamen plerique valdè aberrarant, in genere & *αὐτὸν* considerans, Quotquot, inquis, baptisati estis Christū induistis. Itaque vix magis ineptire potuisti quàm quum hæc ad tuos illos infideles traduces. Sed præterea quis hæc tua non detestetur? *Indignos*, inquis, *in hoc textu alloquitur Apostolus, & qui nihil spiritale referrent ex Eucharistia.* Ergo ne vnum corpus cum Christo fieri nihil spiritale est, quum Christi simul & Belialis membrum esse nemo possit? Ergo Paulus se istis infidelibus accensens (neque enim ait *Estis* sed *Sumus*) nihil quoque spiritale ex Eucharistia perceperit? aut si percepit, non hoc expresserit, vt illorum & sui discrimen in re tanti momenti notaret? *Item*, inquis, *si non panis ipsius esus sed fides & Spiritus esset instrumentum quo societas contraheretur cum naturali Christi corpore, non fierent omnes vnus panis, sed vna fides vel spiritus.* Deus increpet te, Sophista: Cedo verò in primis quid hîc vocas panis esum? si panis specierum esum, Deo & hominibus manifestè illudis. Sin ipsius substantiæ panis esum intelligis, apertè præuaricaris. Sin per vnum illum panem, vt paulò ante volebas, ipsummet Christi corpus significas, proprietatibus panis (quas ne tu quidem explicare possis) obuolutū, præterquam quòd Marcionita, teste Tertulliano, euasisti, fieri ne potest vt ea, quam hîc nobis obiciis vecordia te ipsum laborare non animaduertas? Nam, obsecro, essene Christum censetis apprehendendi suimet instrumentum quod inter nos & ipsum collocetur, vt idem sit medium & extremum? quod si etiam ita esse concessero,

l.iiiij.

tūne magister es in Israel, qui neque causam efficiētem ab instrumentali discernas, neque inter instrumenta præcipua & ὑπερπλά distingas, & subordinatas causas iis quibus substernuntur minimè repugnare nescias? Neque igitur Spiritus sanctus, verè efficiens causa magni illius mysterij, id est, sacræ inter Christum & Ecclesiam concorporationis, fidem (apprehendendi Christi verè in suo genere efficax vnicum instrumentum) excludit quod ipsemet in credentibus efficit: neque fides rursus, aut verbum, aut Sacramenta, (aliud instrumētorum spiritui subferuentium genus) abolet, quum & intercedente verbi auditu oriatur, & Sacramētis obsignetur. Christi verò corpus etsi, quod ad locorum situm attinet, tanto à signis interuallo seiungimus, quanto cœli cœlorum (vbi est, & ad vltimum vsque diem cōmoraturum se dixit) à terris absunt vbi nunc sumus & vbi Cœnam Domini ex ipsius mandato ritè celebramus: absit tamen vt propterea vel à signis quod ad ipsum Christum sese fide spiritualiter fruendum offerentem, vel à nobis quod ad ipsius Cœnæ finem & scopum, id est ad verissimam & efficacissimam ipsius & nostri quanuis merè spirituales communionem attinet, separemus.

Ad caput

AD CAPVT X.

Nullam esse nostræ sententiæ in exponendis
Christi verbis absurditatem.

Consumis hoc caput in sex nobis expro-
brandis criminibus eodē certē quō in
cæteris pudore, neque absimili cōscien-
tia, quorum primū hoc est, *Negare nos*
in Scripturis spectandam aut exigendam proprietatem. Quid si dicerem vicissim vobis placere vt
quæcūque in sacris literis extant, propria & na-
tiua significatione explicentur? Nēpe magnam
vobis iniuriam fieri clamitares, & meritō qui-
dem. Quæ hæc igitur tua impudentia est? Repre-
hendit eos Calvinus proposito Anthropomor-
phitarum exemplo qui non sinunt vt vel tantil-
lum à scripto in illis institutionis Cænæ verbis
discedatur: Scribit Martyr perspicuitatem non ef-
se temerè obiiiciendam, quoniā hanc ipsam mul-
ti hæretici quæsiuerint: Dicit Matthæus Smalcal-
denus non valere consequutionem à *Non sic di-*
ctum esse ad Non sic intelligi. An hīc tibi iusta occa-
sio in nos perinde declamitandi præbetur, ac si,
quoniā hanc enuntiationē sacramentali vñtassi-
ma metonymia necessariò explicandā contendim-
us, propterea quicquid scriptū est in nescio quæ
ænigmata, in tropos, in figuras, in allegorias, ve-
stro denique exēplo, in tropologicos & anagogi-
cos sensus trāsformaremus? Imò quid tu ipse hac
de re sentis? *Nequaquā,* inquis, *tā tenaciter litera*
inherēdū suademus quin ab illa recedatur aliquādo

Sed Scriptura proprietatem sine exactiore alia Scriptura qua de re ipsa ex professo decidat, per figuras & humanas rationes opprimere, vel in subsidium imaginationis suae scripturas alienas à re de qua disputatur rapere, breuissimum esse compendium credimus ad Euangelium Christi per astutiam humanam perendum. Rectè profectò: neque nos aliter vnquā sensimus, ideòque à te sæpe iā in eo dissensi quòd ad verborum institutionis veram indagandam explicationem, alios Scripturæ locos, in quibus tum in genere de Sacramentis, tum in specie de nostra cum Christo per Eucharistiam consociatione, tum etiam de ipso Christo in primis differitur accersi, neque, quod præcipuum est, analogiæ fidei normam adhiberi patiaris. Non fuit igitur hoc tibi in nos dicendum quod falsissimum est, nolle nos spectari verborū in Scripturis proprietatem: sed hoc tibi potius probandum, nullā nobis causam esse cur in istis institutionis Eucharistiæ verbis à propria vocum significatione discedamus. Et tamē ne id quidem de nobis meritò dixeris, si propius res ipsa spectetur, vt qui natiuam significationē & in subiecto & in prædicato retineamus, tropo in sola attributione constituto, quum vos re ipsa τὸ πρῶτον neque in hoc neque in illo seruetis. Obsecro enim an panis nomen (quam vocem exprimi saltem à Paulo, etiam de Eucharistiæ subiecto consecrato, inficiari non pòtes) propriè conuenire inanibus panis speciebus, seu proprietatibus, seu accidentibus dicere audeas? num etiam corpus verum & organicum propriè vocaueris, quod simul totum pluribus sit locis? Quæ tu porrò postea blateras

teras quasi sacramentalis metonymiæ exempla ineptè congeramus : & Marcionem , Manetem, Arrium ab inferis hoc vno reuocemus quòd panem illum dicamus figuratè vocari Domini corpus , idcirco prætermitto , ne tam videar in illis refutandis stultus , quàm tu in illis nobis obii-ciendis ineptus.

Secundo loco nobis obiicis *quòd censeamus nō magnoperè curanda verba illa Cœna concepta*. Sed quibus obsecro , testibus niteris ? Vvestphalo, Schnepio, Iulio Pflugio. Miror verò non etiam abs te adiici bonum illum virum Illyricum , qui palàm præteriri à nobis totam Cœnæ institutionem audet clamitare. Adiice quoque, si placet, ipsum Pontificem Romanum. Nec te istius impudentiæ pudet ? At isti, inquires, vestrarum sunt partium. Nequaquam id verò, quanuis & ipsi à vobis meritò dissentiant. Præterquàm enim quòd quū omnes cognoscamus ex parte , ne boni quidem inter se per omnia semper consentiunt , ne tu quidem istos pro viris bonis habes. Et quid, obsecro, nobis hîc opus est hominum vel istorū vel aliorum testimonio ? Prostant liturgiarum nostrarum formulæ, edita est communis nostrarum Ecclesiarum confessio, Cœnas priuatas ignoramus, Verba benedictionis vestro & Magorum exemplo non mussitamus, sed palam, apertè, & eo quod omnes intelligunt idiomate, sacra illa peragimus. Itaque & chartæ ipsæ, & hominum myriades, ipsique adeo templorum parietes summam impudentiam in mentiando tuam coarguunt. Anabaptistas verò & Schuenfeldium quātandem fronte nobis opponis, quos, stertentibus

vobis, oppugnamus? *At enim, inquis, Oecolampadius queritur sibi tanquam Helenam obijci institutionis verba, & Calvinus illa vocat Aiaceis clipeum & unicum Papistarum asylum: Esto id verò, At nū idcirco Dei verbum contemnere quispiam dici potest qui de ipsius abusu conqueritur? Num quæso, Dominus ipse sacrificia à se instituta damnavit, quum apud Esaiam negat se illa requisivisse ex populi sui manibus? Sed quod optimo & doctissimo viro Philippo Melanchthoni tribuis, id verò prorsus est inauditum perfrictæ vel nullius potius frontis exemplum. Hæc igitur illi ex probas ex ipsius ad Illustrissimum principem Electorem Palatinum Comitem epistola Heidelbergæ excusa, quod suam de Cæna Domini fidem quam in publicè editis lucubrationibus nunquam ante profiteri voluerit, attamen familiaribus & amiculis suis non reticuerit, se videlicet Lutherum damnare & Cinglio adstipulari, sic tamen ut pro eo quod Cinglius habet, Hoc significat corpus meum, ipse substituat, Hæc est communicatio vel participatio corporis mei. Item quod consulat ne de verborum Christi proprietate tanquam de fidei articulo sumus solliciti, sed omissis illis aliam verborum formam proponamus populo, in eamque iuremus, & toti occupemur in amplificationibus & declamationibus de fructu huius Sacramenti. Denique quod novam Academiam in Christianismum de Eucharistia introducat, suadens ut de veritate verborum Christi liberam cuique expositionem & disputationem academicam relinquamus, modò ne publica sit & controuersa. Itane verò tibi tantum virum impunè calumniari licuerit? Habuisse quidem locum in Philippo *Αὐτῶνος περὶ τῆς* nemo*

nemo inficiatur, neque mirari quisquam debet post tam obscuras tenebras à vobis maræologis inuectas, clarum diem ne nunc quidem singulis illuxisse, & illud etiam non vitio sed magnæ laudi tribuendum putamus, sic suo quodque loco etiam in rebus sacris tradere ut & temporum & locorum & personarum ratio tanta habeatur quantum ædificatio audientium requirit. Nam hoc quoque arbitramur esse τὸν λόγον ὁρθοταταίῃ. Demus etiam si voles, hunc de quo agimus non eum ubique modum quem par erat tenuisse, & ut erat ingenio æquitatis ac moderationis studiosissimo sæpè non assequutum quod sua illa moderatione se impetraturum sperabat: cui tamen persuaseris illum, (quo ne candorem quidem ipsum candidiorem fuisse ex tota ipsius vita plus satis constat), vlla vel astutia vel dissimulatione usum esse? Er, quæso, quid attinet hac de re diutius contendere? En Rhodus en saltus. Extat eius epistola in qua ne voculam quidem scriptam esse dico quæ vllam istorum criminum vel leuissimam suspicionem præbeat. Tibi accusatori onus probandi incumbit. Quod si quid tale Philippum admisisse probares (quod nunquam certè facies) an non potius quæ sit Ecclesiarum quas reprehendis & sententia & consuetudo non ex huius vel illius scriptis, sed ex publicè receptis & usurpatis cōfessionibus ac liturgiis iudicandum fuerit? Dic enim, vir bone, an tu nos tuleris ex singulorum vestrorum aut veterum aut recetium doctorum de multis capitibus sententias, de vestro illo quæ iactatis Catholico consensu decernentes?

Tertio loco nobis id obiicis *q̄ parū curemus quo*

Cap.9. AD REPET. SAINC T.

quisque modo verba Cœna accipiat. Probas hoc ex Philippo qui permittat cuique ea de re nugari: ex Caluino & Bullingero qui multas verbis differentes expositiones, re tamen conuenire dicant. Negat hoc, inquis Illyricus. Et tandem concludis, consentire nos omnes hereticos in opprimendo Dei verbo. Hæc est vniuersa tuæ probationis summa, ex qua nos concludimus summè te esse impudẽtem qui Melanchthoni tribuere id audeas à quo fuit omnium hominum maximè alienus: & valde inscientem, nisi verum dicere Bullingerum & Caluinum animaduertas. Negas? Tu quum probandi partes in te receperis, vtere saltem aliqua rationis specie vt vel reos nos habeas confitentes, vel dignum in te quippiam operosiore refutatione inueniamus.

Reliqua tria capita postea quasi tui oblitus in duo conflas, ac primùm quidem à malo genio dictatas fuisse præcipuas ex nostris explicationibus probare te posse putas ex Luthero, qui quodam loco se quoque dicat fuisse in Spiritu, & nocturnam cum dæmone de Missa concertationem habuisse: ex Caroloistadio qui quod docebat, sibi cœlitus patefactum diceret, & cui scribat Alberus nescio quis, dæmonem apparuisse concionanti, triduò priusquam terroribus exanimatus moreretur: Ex Anabaptista quodam qui Lutheri cogitationẽ, ipso teste Luthero, diuinarit: Ex Cinglio qui se in somnis dicat admonitum de loco Exodi, vbi Phase dicitur transitus Domini: ex his quoque Caluini verbis, *Si ostendero me non aliter loqui quàm Spiritus sanctus nos docuit, ulterius me urgeri iniquum foret*: Ex Beza qui Caluinum

ne

ne exceptis quidē Apostolis prædicet post Christum fuisse sancti Spiritus organum : ex eorum denique opinione (quos tu nescio cuius sectæ monachus Calvinianos vocas) qui sese dicant sancto Spiritu intus imbui, & ex particulari inspiratione veritatem in Scripturis omnibus perspicere.

Addis pro colophone Vvestphali iactata in nos conuitia, quòd præstantissima dona ex Eucharistia rapiamus, & doctrinam demonum à nobis tradi concludis ex mortibus quas, repentinas & violentes appellas, Cinglij, Lutheri, Carolstadij, Empseri, O Ecolampadij, & ex cladibus damnis & ruinis quas orbi Christiano fuisse per hanc nouam de Cœna doctrinam lapides ipsi testentur. Equum est autem vt quum tibi tantam maledicendi licentiam arroges, nobis vera respondendi locus concedatur. Illud certè recta conscientia facere non potuisti quòd eos aduersum nos testes proferas, quorum dogmata vt à spiritu mendaci profecta primi animaduertimus & vobis cōnuentibus refellimus. Quis enim nostrum Carolstadii dogma probauit? quis Empserum laudauit? quis Anabaptistarum impia deliria acrius quàm nos condemnat? Quod si ortos illos ex nobis dixeris, illud regeram quòd dicunt Apostoli Actor. 15, 24. de Cherintho & Hebione vt nonnulli putant, Quidam egressi sunt ex nobis labefactantes animas vestras, quibus hoc non præceperamus. & illud Pauli Act. 20, 20, Ex vobis ipsis exorientur qui loquantur peruersa, & illud Iohan. 2, 19, Si fuissent ex nobis mansissent vtique nobiscum, vt intelligas (nisi prius mendacij nos conuiceris) nihil abs

te in nos dici quod non sit olim in ipsos Apostolos dictum ab eodem Spiritu fatanæ. Sed & vestra ista Apostatica sedes quid aliud est quàm sentina quædam, & vos illius meretricis Romanæ lenones & mancipia quo potius nomine quàm Ecclesiæ vomicas à nostris perfectas appellarim? In illis autem aliis quid profers quod tuæ calumniæ patrocinetur? Affirmat Lutherus se loqui Christi nomine & spiritu, Germaniæ bono destinatum. Quid igitur? velles illum loqui in incertum? velles vestro more Euāgelium cauonari? Tu ergo falsitatis illum redargue, aut ei define hanc confidentiam obiectare. Absit tamē vt illū ἀναμάρτητον, vel in doctrina ipsa faciamus. Ex hoc autem si colligas illum non fuisse spiritu Dei præditum, quem mihi vel vnicum inter sacrarum literarum interpretes edideris quem ab omni nœuo in omnibus Christianæ religionis placitis possis penitus absolvere? Dissentimus, fateor à Luthero in nonnullis, ac præsertim in Ccenæ Domini controuersia, nec eius in omnibus ardorem ac vehemētiam probamus: seruum tamen Domini & quidem eximium & valde excellentem illum fuisse non dubitamus, & res ipsa manifestè testatur: ac proinde variis modis illum ab eo qui vos planè regit nec se facile extrudi patitur spiritu tentatum fuisse non inuit credimus. Cinglium quoque sanctæ memoriæ hominē ex diuturna cogitatione vehementissima id quod sibi in somnis euenisse se scribit scripsisse nemo mirabitur qui vel vnicum Augustini libellum de cura pro mortuis legerit. O Ecolampadio viro intergerrimo tūne vitio vertere audeas quòd se-

cum

cum attentissimè ac diligentissimè sit istam controuersiam meditatus, prius quàm ab inueterato errore discederet? Quod ex Caluino citas nihil aliud est quàm illius aduersus vos prouocatio ad Dei verbum, ex quo rectène an secus sentiat, diiudicetur: Maledicentiam in Caluini scriptis nullam inuenies, & quod ei ex quadam ipsius ad Bucerum epistola exprobras, iam pridem aduersus illum infelicitis memoriæ apostatam Balduinum, tuum monitorem, est abundè refutatum. Eundem ego meritò vt excellens in domo Dei instrumentum viuum colui & mortuum collaudaui, at non ita insanij vt cum illis omni exceptione maioribus Christi testibus vel per somnium compararem, nedum vt (quod impudentissimè comminiferis) eum à Christo secundum facerè. Vobis enim nō nobis v̄sitata sunt ista vestrorum sanctorū encomia. Mea. n. hæc totidē verba sunt, abs te non hoc tantum loco sed alibi aliquoties, calumniosissimè detorta. *Quod ad illā tristēm de Cæna Domini exortā controuersiā attinet, quum videret tantū excitatū incendium Caluinus, hac ipsius singularis fuit cura vt perspicuè rem ipsam exponendo, personas ipsas nō attingens, illud omne restingueret, quod ita dextrè & feliciter præstitit vt eum qui attentè ipsius hac de re scripta expenderit, fateri oporteat, illi, secundum Deum, deberi illam huius controuersia decisionem quam postea sani iudicij homines sunt amplexi.* Hęc mea, inquam, verba sunt ex quibus nō recuso quin iudicet quiuis, an id quod mihi affingis vnquam mihi in mentem venerit. Sanctis autē illis viris mortes violentas & repentinas qua frōte obiiicias tu videris.

Obiit Deo simul & patriæ vitam impendens
Cinglius, cui carmen hoc epitaphium à me scri-
ptum hoc etiam loco subijcere placuit, vt tibi
gratum faciam,

Zuinglius arderet gemino quum sanctus amore,

Nempe Dei in primis, deinde etiam patria,

In solidum fertur se deuouisse duobus,

Nempe Deo in primis, deinde etiã patria,

Quam bene persoluit simul istis vota duobus,

Pro patria exanimis, pro pietate ciuis.

Oeco-
lampadium anthrax, placida tamen & optatissi-
ma morte, sicut nobis sustulit, ita Deo adiunxit.
Lutherũ, vt ex idoneis testibus etiã Principibus
constat, Domibus in patriam reuissum, oris ven-
triculi imbecillitate laborantem, ad se cum som-
ma alacritatẽ anhelantem euocauit. Cum isto-
rum vt vita sic etiam obitu, quos tu mihi Ro-
manos Papas ab hinc annos mille & amplius
mortuos compararis, quorum vsque adeo infam-
es exortus, adeo tragicos legimus interitus, vt
nulla ne inter maximẽ quidem barbaros popu-
los similia portenta extitisse memorentur? Quid
si vestrorum Cardinalium, Episcoporum, Cano-
nicorum historias haberemus perscriptas? Et
tamen isti sunt vestri Sanctissimi patres, qui-
bus (ne si quidem curus animabus onustos ad
inferos pertraherent) non liceat dicere, Cur sic
facis? Hæc vestra est representatiua Ecclesia quæ
errare non potest: Hæc est cathedra cui sic de-
uinctum Spiritum sanctum tenetis, vt qui ve-
stro charactere non est signatus omni legitimæ
vocationis testimonio careat. Et tu scilicet egre-
giè nos istis argumentis conuicisti reuelationi-
bus

11. *Chrysomelidae* m.ij.

analogiam collatis scripturæ ipsius locis exigantur. Hoccine verò est phanaticum esse, & enthusiasmos captare, ac non vos potius quam istam disputandi rationem refugitis, huius ipsius sceleris rei tenemini quod nobis impingitis?

Postremo tandem loco nos omnes à vobis dissentientes, in octoginta quatuor nō modo diuersas sed etiam repugnātes sententias discerpis, vt in ista confusanea quam vocas opinionum turba, doceas veritatis spiritum non residere. Respondeo hanc semper fuisse, esse, ac futuram ad extremam vsque huius mundi metam, humani iudicij imbecillitatem, etiam inter eos quos constat Deum sancto suo spiritu afflasse, vt nemo illorū vnus omnia in rebus etiam maximè necessariis viderit, iis quidem exceptis quos omni exceptione maiores fuisse constat, Prophetis videlicet & Apostolis, per quos sic loquutum Dominum nō ex hominum (vt vos vultis) consensu, sed ex ipsis eorum scriptis constat, vt si quis illa in dubium reuocet, omni eum ratione carere possit demonstrari. Dico & illud, vix vlli vnquam datum fuisse vt animi sui sensa tam commodè vt oportuit explicare posset. Deinde non omnia vno tempore neque in mentem venire scriptori possunt, neque etiam si in mētem veniant, eodem loco sunt pariter explicanda. Ex quibus efficitur rem iniquissimam illos facere, qui vel ex singulorū doctorum scriptis de Ecclesiarum fide & doctrina, vel ex alicuius scriptoris hoc vel illo testimonio, quæ fuerit ipsius de roto aliquo dogmate sententia ostendere conantur, vt vel eos in suas partes pertrahant, vel pro suo arbitrio condēnent. Hæc si forte

si forte ita se habere inficiaris, ipsos tibi vetustissimos quosque sacrarum literarum interpretes, tum Græcos tū Latinos fero. Quod si ad vestros illos patres Scholasticos perueniamus, Deus bone, quæ illic dissidia, quas factiones in hoc ipso de Sacramentis argumento comperiemus? Nam ne magistrum quidem illum vestrum per omnia vos sequi sustinueritis. Sed hæc omnia, postquam accerrimè dimicatum est, vnico verbo scilicet componuntur, si quis quæcunque blateraui, Ecclesiæ Catholicæ non illius veræ & vnicæ à scripti verbi auctoritate in Christianæ religionis placitis pendentes, sed inanissimæ ac portentosissimæ chimææ Romanæ iudicio se stare dixerit, ad quod etiam asylum Scotus confugit, vbi validissimis rationibus vestram transubstantiationē subuertit. Cæterum quod ad rem ipsam attinet, (vt taceam quatuor fide partim ex aliorū nullius fidei hominū collectaneis ista describeris, partim ipsemet excerpseris, quum prolatis ipsorum auctorum locos potius oportuerit) quorsum tu, quæso, nobis Anabaptistas, quorsū Schuenseldium, quorsum Carolstadiū, Campanum & Villagagnonis aduersus Pontanū nescio quem testimonium, quorsum denique illos obiicis vbi quitarios quos nemo sanæ mentis non videt cum Nestorio personam Christi diuidere, cum Eutychere proprietates naturarum confundere? Itaque quum nos ab illis non minus quàm vos, imò etiam ab illorum quibusdam magis quàm vos dissideamus, quo iure tandem illos nobiscum committis? Neque enim nostrū est nescire quorum imperitorum vel falsò vel improprie dicta

Cap. 10. AD REPET. SAINCT.

præstare, cuiusmodi sunt etiam quæ tu Molinæo homini futili apud vos & inter vos mortuo, & Erythræo nō Theologo sed Rhetori, tribuis. Iā uerò illius Illyrici quia tu camarinam cōmouisti ut inde haustum quod tibi saperet nobis propinaret, tenemur scilicet in vestri gratiā, illam etiā ad fundū vsque scrutari. Absit hoc verò à nobis, qui vobis potius omnes istas absorbendas etiā, si libebit, sordes vltro relinquimus. Nec enim aliud ista sunt quā veneni ex fœdæ illius Romanæ vestre meretricis poculo propinati fæces, quas olim haustas non quibusvis postea penitus statim euomere cōcessum est. Ergo ex sententiis ea qua voluisti fide abs te descriptis quoties nobiscum ages, illas omnes expungas oportet Illyrico, Schuenfeldio, Stancaro, Brentianis, Lango, Heshusio, Anabaptistis, Erythræo, Pontano, Carolstadio, Campano, Molinæo attributas, quorum sententiā neque tu neque nos vllō modo probamus. Cætera non recuso quin expendatur, si prius hoc vnum præposuero, manifestū esse te in hoc quoq; calumniatorē quod quæcūq; de ista controuersia sunt ab aliquo scripta perinde accipis, ac si totidem essent ipsorum institutionis verborū interpretationes. Cæterū à Luthero nos in Cōsubstantiationis dogmate differre, & eò vsque dissidiū istud (cuius culpa Dominus nouit) exarsisse, ut inde grauissimū schisma sit inter nos, cōmunes alioqui vestre Idolomanie hostes, sequutū, inficiari nec possumus nec volumus. Propterea tamē vel illū non fuisse seximiū Dei organū, vel Ecclesiæ veræ notas & in nostris & in illorū cœtibus nō extare minimè cōsequitur, quū (ve-

lint

lint nolint vobiscū nonnulli discordiarū satores
& fautores) fundamentū ipsum Christianæ reli-
gionis vtrunque idē retineamus, & in ipsas quo-
que Eucharistiæ ꝑcipuo fine, veri videlicet cor-
poris & sanguinis Domini cōmunicatione, con-
sentiamus, & à detestando vestro sacrificio pari-
ter abhorreamus. Annotas ex Bucero & Lasco
quod de actione dicūt, quasi videlicet nō panem
sed actionē senserint à Christo demonstrari: qui-
bus iniuriā facis. Nec enim aliud ira voluisse ip-
sos significare cōstat, quā panē extra ipsum vsum
Cœnæ, nō habere rationē Sacramenti, sicut cera
sigillo publico impresso, nō est tamen sigillū nisi
instrumēto appēdatur. Nec aliter explicare potes
vtrunq; illud quod Matthæo Smalcaldēsi tribuis
quū inquit *istis locutionibus In pane vel Cū pane es
se corpus Christi, nō intelligi locū aut tēpus, sed ipsum
externa Cœna quasi subiectū, à quo secundū locū &
tēpus procul remotū est Christi corpus: quod corpus in
illo vel cum illo edi dicitur, nō tanquam in illo subie-
cto existēs, sed tanquam actionibus Cœna obiectum
que circa panē exercētur. Item, corpus nō esse in pro-
prio subiecto, nec in panis subiecto & materia, sed in
obiecto Cœnæ & actionū eius.* Nulla hīc igitur inter
nos & illos dissensio, sed summa potius inter nos
oēs aduersus idololatricū vestrū cōtrariū dogma
cōsensio. Idem Bucerus ait *corpus mēti demonstrari
per verbum, sicut panis demonstratur sē sibus: itē ut ore
panē sic corpus animo cōcedi.* Item panē esse symbolū
quo corporis Christi vera cōmunicatio fidelibus exhibetur.
Annon verò nos in hoc quoq; ꝑꝑrius cōsenti-
mus? Eundem vis scripsisse, *panē esse corporis Chri-
sti canalem, cuius dicti quis non videt hanc esse*

sententiam, quòd hoc Sacramento, veluti interueniente quodam instrumento, Deus utatur, vt spiritualiter ipsius sanguine irrigemur, quod Sacramentalis vini potu menti repræsentatur? Idem ait *Cœna mysterium esse protestationem & κοινωνίαν Christi beneficiorū*, quod & ipsum verè dici, & idcirco Eucharistiam hoc mysterium vocari, quanuis non huic sit primarius Cœnæ Domini finis, tūne ausis negare, quin ipsius Christi voceretur? Eidem Lasci tribuis quòd *panem illum dicat esse societatem gratuitò nobis delatam, siue ius & usum Christi in ipsius corpore*. Paulum igitur ipsum reprehende: at nos omnes vno consensu isti sententiæ assentimur. Est autem figurata per Metalepsin oratio qua effectū ponitur pro instrumentali causa interueniente, veluti quum idem Paulus dicit Euangelium esse Dei potentiam ad salutem, & Corinthios esse gloriationem suam. Sic Christus quoque dicitur esse resurrectio, quòd sit causa resurrectionem efficiens. Idem, inquis, scripsit hanc communionē esse in Christi corpore nō iuxta substantiam ipsius naturalem, sed iuxta meritum passionis & mortis, & gloriam admirandæ resurrectionis, cuius sententiæ testem citas Melanchthonem in iudicio de Cœna Domini. Tu verò videris vnde & qua fide istud, ac pleraque fortassis alia, descriperis. Quod si quid tale Lasci scripsit, certum est noluisse sublatam ipsiusmet traditi pro nobis corporis communicationem spirituales, sed realem illam substantiarum κοινωνίαν & (vt tu loqueris) cōactum ac commixtionem (vt durè interdum loquitur Cyrillus, alibi tamen commodè sese explicans) & Cyclo-

picum

picum ac impium vestrū dogma damnassee: quod etiam alibi qualitatis nomine significat, vt declarat mysticæ nostræ cū Christo per fidē concorporationis fructum in nostri immutatione positum esse. In his autem quam tandem inter nos quos oppugnās repugnantia inuenies? Quod enim dogma nobis ex Vnicordio nescio quo tribuis, quod videlicet à corporis Christi substantia gratiam & efficaciam nunquam separemus, vltro omnes contra vos & vobiscum sentientes vno consensu amplectimur: nec vicissim à Christi energia & beneficiis ipsummet Christum seiungimus. Itaque contrarium vestrum Satanicum dogma quo non ex corporis Christi reiectione & contemptu sed ex ipsomet corpore Christi indignè recepto iudicium promanare comminiscimini, ex luce tenebras & ex vita mortem elicientes: itēque alterum vestrum errorem quo Christi beneficia fingitis extra ipsiusmet communionem tribui, abomina mur. Sed & in eo quod ex Vireto collega quondam meo, doctissimo & optimo viro citas, omnes idem sentimus, totam hanc videlicet Cæna actionem symbolum esse non tantum corporis & sanguinis, sed etiam mortis & effusionis pro nobis factæ. Nec enim duntaxat panem & vinū sed etiam Sacramentales ritus à Christo instituti (quos partim sustulistis, partim immutastis, partim etiam intollerabili audacia multiplicastis) puta fractio, infusio, præbitio, acceptio, manducatio & potatio inter huius mysterij partes à nobis recensentur: nec esset nobis viuifica Christi caro, nisi vt pro mundi vita tradita, nobis fruenda præberetur. Quod etiam scriptum dicis in Si-

leſiorum confeſſione *Hoc admonere nos de corpo-*
re Chriſti per fidem edendo, pariter omnes profite-
 mur, & haud ſatis ſcio an tu ipſe inficiari audeas.
 Quod autem ex Clebicio citas, *In iſta locutione,*
Cum pane eſt corpus, Cum non eſſe præpoſitionem ſed
aduerbium temporis, & ſignificare capi corpus quan-
do capitur panis, etſi rectè explicatum tolerabile
 eſt, ſit ſanè tamen priuati hominis argutiola
 ex qua multò iniquius fuerit ſtatuerè noſtram
 Eccleſiam diſſidiis laborare, quàm ſi ex ve-
 ſtri Catarini & Sæti contentionibus ſciſſum eſſe
 veſtrum illum Catholicum quem iactatis con-
 ſenſum collegerim. Iam ad noſtros venio, inter
 quos libenter etiam perſuaſeris regnare diſcor-
 diæ ſpiritum. Noſtros appello, magnos illos Dei
 ſeruos, quorum opera tot Eccleſiæ ſunt ab Anti-
 chriſti veſtri iugo liberatæ, quorum ſpiritus nūc
 ſunt in cœlis, ſcripta verò in terris tam ſunt opti-
 mo iure vobis Antichriſti mancipiis formidabi-
 lia, vt illorum nomina ne ferre quidem poſſitis,
 Oecolampadium, dico, Zuinglium, Calvinum,
 Martyrem, & nuper ereptū nobis Bullingerum,
 quorum ſententias à te excerptas, age, perpen-
 damus. Scribit Oecolampadius *Cœnam Domini*
eſſe commemorationē corporis Domini, Panem illum
eſſe ſymbolicum corpus, id eſt, veri corporis figuram.
Item eſſe ſignum quo admoneamur corpore Chriſti
pro nobis tradito nos viuificari: item eſſe ſymbolum
quod teſtatur nos uno eodēque corpore redemptos.
 Scribit Zuinglius, *panem hunc ſignificare corpus.*
 Item, *pane illo & illo vino naturam Chriſti huma-*
nam ſignificari. Item, diuinitatem & Spiritum Chri-
ſti cum demum eſſe qui nos viuificet, ac proinde ſpiri-
tualiter

*qualiter intelligendum esse Cœna mysterium. Et fide
 ac animo, non ore & dentibus manducandam Domi-
 ni carnem. Item, mortem & passionem Christi in
 Cœna mysterio representari & fruendam præberi.*
 Idem ostendens vnius fidei oculo corpus Chri-
 sti in Cœnæ mysterio spectandum, ait *hoc cor-
 pus esse fidei corpus, fidei, inquam, in ipsam Chri-
 stum: quæ tria posteriora dicta quum à vobis per-
 inde torqueantur ac si diceret Zuinglius panem
 hunc vel hoc corpus esse diuinitatem seu spiri-
 tum viuificantem, vel mortem seu passionem i-
 psam Domini, vel esse corporatam quandam
 fidem, quid vobis impudentius fingi potest?*
 Eundem denique vt. & Oecolampadium dicis
*vocare panem symbolum corporis, & à Zuinglio
 adiuci quatenus pro nobis datur, nempe vt intelli-
 gatur corpus illud nonnisi cum sua determina-
 tione (veluti nimirum datum pro mundi vita)
 nobis in Cœna præberi. Quod si hæc inter se
 compares, vt ad minimum vsque apicem om-
 nia perscruteris, nullum in illis ne tantillum
 quidem discrimen inueniri posse dico. Quod e-
 nim à nonnullis obiicitur, Zuinglium quidem
 in Verbo E S T, Oecolampadium autem in at-
 tributo ipso Corporis tropum constituere, ac
 proinde inter se dissidere, fatulissimè concludi-
 tur, si rem ipsam non verba spectes: quod e-
 tiam non pigebit pluribus explicare, vt tan-
 dem (si fieri potest) calumniari tam consen-
 tientes inter se homines desinatis. Dico igitur
 eas esse verè proprias enuntiationes in qui-
 bus ipsi, quos vocant, termini tum per se tum
 relatè, id est, quatenus attributum de*

subiecto dicitur)considerati, propriè significatio
ne accipiuntur, vt si dicam *Circuncisio est signum
fœderis illius cum Abrahamo sanciti*: figuratæ au-
tem sunt, in quibus attributum (id enim in sub-
iecto rarissimè contingit) translatitiè accipitur,
vel per se, vt quum dicit Christus de Herode
quod sit vulpecula, & de Iuda quod sit diabolus,
& de Christo Iohânes quod sit agnus tollens pec-
cata mundi, vel propriè quidem per se dicitur,
impropriè verò si relatè consideretur, id est, qua-
tenus non quid sit in se spectatur, sed quo sensu
de subiecto dicatur, cuiusmodi frequentissimæ
sunt enunciationes. Sic, exempli, gratia, *Circunci-
sio est fœdus*. Nec enim hîc negari potest, quin &
subiecto declaretur circuncisio propriè accepta
& attributo verum illud ipsum fœdus intelliga-
tur, quod in superioris generis exemplis de vul-
pecula, diabolo, agno non dixeris. Verum si rela-
tè consideres attributum, comperies propriè id
tribui circuncisioni non posse, quum id ipsum
quod aliquis pepigit & adhibito sigillo obigna-
tur sit ab ipso sigillo diuersum. Erit ergo figura
in ipsa attributione, siue in attributo, non per se,
sed relatè considerato. Sic in ista enunciatione
non accepta identicè, *Hoc, id est, hic panis est cor-
pus meum quod pro vobis traditur*, necesse esse dico
proprium panem & proprium Christi corpus in-
telligere si per se quid & hoc & illud sit in hoc i-
pso Sacramento consideres: sin verò quomodo
vnum de altero dicatur spectemus, tunc erit ne-
cesse tropum in attributione ipsa, siue in attributo
relatè considerato statuere, quum verus panis
& verum corpus humanum sint disparata. Hunc
autem

autem tropum esse dicimus Metonymiam explicandæ Sacramentorum naturæ, veritati, & efficacitati vsque adeo accommodatam, vt illis com-
modè explicandis trāslatitia hæc attributio mul-
tò magis quàm propria & natiua conueniat. Ver-
bis igitur differunt, re verò prorsus conueniunt
istæ verborum institutionis Cœnæ Domini ex-
plicationes, *Hoc est Sacramentaliter corpus meum,*
Hoc significat corpus meum, Sacramentali videlicet
significatiue, & Hoc est Sacramentum? symbolum,
figura, signum, tessera corporis mei. Ex quo etiam
liquet quàm ridiculi & inepti sint qui perinde
aduersum nos disputant ac si symbolicum & my-
sticum nescio quod corpus pro nobis traditum
in Cœna pro vero illo vnicòque corpore statue-
remus. Sed illud addo, ex figurata ista attributio-
ne prodiisse illud enuntiationū genus figuratum
quod in ipso attributo per se considerato posi-
tum diximus, quo sensu Cyprianus de hoc Sacra-
mento disserens, corpus Christi quotidie creari,
& Augustinus in terram cadere & consumi scri-
psit, quo etiam modo necessarium esse videtur i-
psius Lombardi sententiā exponere vbi corpus
Christi tum signum tum rem signatam esse di-
xit. Et de summis quidem illis viris, duabus ve-
rè suo tempore in templo Domini plantatis o-
leis, eundem salutarem doctrinæ cœlestis liquo-
rem pretiosissimum vno consensu fundentibus,
hactenus dictū esto. Venio ad tres illos istorum
successores, Bullingerum, inquam, Martyrem &
Caluinum (quibuscum Heidelbergensem Eccle-
siam cōiungo) quos ab illis in Cœna Domini dis-
sensisse non prius euiceris quàm Solem ostende-

ris meridie non lucere. Hæc igitur tribuis Bullingero, *Cænâ Domini esse symboli sacræ gratiæ & redemptionis nostræ quod post se Dominus reliquerit.* Annon verò quod Sacramentū noui fœderis est, signū est gratiæ nobis collatæ, in cuius celebratione mortē Christi annūtiare iubemur donec ipse veniat? & ne clamites signū hoc esse nudū ali quod mortis Christi *υμνικωμον*, audi quod ex eodē profers, *Hoc est obſignatio corporis pro vobis traditi*, obſignatio certē intra fidelū mentes ipſum Chriſtū fide participātes. Audi denique & illud à te ipſo exſcriptū, *Hoc Sacramēto ſignificatur* (efficaci videlicet Sacramentali ſignificatione) *paſſio & mors mea, ac cōmunio cū omnibus ſanctis.* Expēde & illud *Hic panis eſt ſymbolū quo vera corporis mei cōmemoratio fidelibus exhibetur*, quas ſentētias niſi agnoſcis prorſus cōſentire quid tibi tādē cerebri ineſſe quiſquā credat? Iſtud denique abs te ex eodē prolatū, *Hoc eſt myſticū corpus meū ſeu Eccleſia ſanctorū, meo corpore redempta*, oſtēdit qua fide ſint iſtī centones à vobis conſuti. Poſtquā enim Bullingerus in illo ſuo de Sacramentis tractatu, de noſtra cū ipſo Chriſto cōiunctione diſſeruit, accedēs ad mutuā noſtri ſub eodē illo capite conſociationē, & illa Pauli verba explicās, *Nos multi ſumus vnus panis & vnū corpus*, de corpore myſtico id interpretādū docet. At vos Sycophātæ ad inſtitutionis verba perinde hoc trahitis ac ſi corporis appellatione in his verbis *Corpus meū quod pro vobis traditur* corpus myſticū intelligendū diceret Bullingerus: quū hæc altera noſtri in vnū corpus myſticum conſociatio ſit illius prioris, nepe ipſiuſmet Chriſti participationis effectum eā conſe-

sequēs, in qua etiā posteriore coadunatione Christus nō corporis sed capitis, Ecclesia verò corporis à capite depēdētis rationē & appellationē sortitur. Et quis vestram hāc in corrūpendis sanctorum hominū scriptis impudētissimā audaciam ferat? Venio ad Martyrē, cuius incōparabilis & eruditio & pietas, quò magis illā obscurare conabimini, tātò magis eternū effulgebit. quicum etiā ausiestis cōminisci mihi & collegis meis dissidiū in Pissiaceno cōuentu intercessisse, quū tamē nulla maior animorū & voluntatū coniunctio ne cogitari quidē possit quā tū inter nos aduersus vestrā cōiurationē fuit. Fingis tu igitur illū sic inuertere Christi verba, *Corpus meū est hoc*, quod impudens esse mendaciū affirmo, quanquā si panis est corpus, corpus quoque esse panis necessario dici potest. Sed hoc ita illū dixisse vt Schuenfeldio asseriretur nūquā ostēderis. Ex eodē istud citas, *panem esse symbolicum corpus, seu figura veri corporis*, quod & ipsum Zuinglio, Oecolāpadio & Caluino attribuis, vt te ipso teste constet de horū omnīū cōsensu. Eundem quoq; vis scripsisse, *Hoc est corpus Christi quod dat nobis animo edendū sicut panē ore*, quod quidē nos oēs & animo & ore p̄fitemur. Deuenimus tandē ad illū cuius ne mortui quidē nomē ferre potestis, Calvinū videlicet, selectum Dei Opt. Max. ad euertendā Antichristi tyrannidē organū, cui sentētias istas attribuis. *In Cœna actione, nō tamē in pane exhiberi Christi corpus*. Rectē p̄fectò. Absit. n. vel vt nō præster Deus q̄ adiecta etiā obliuatiōe offert, vel vt verū Christi corpus nūc alibi quā vbi est, id est, in cœlis p̄ fidē q̄ratur & inueniatur. *Panē illū esse symbolicū Christi corp⁹* (id est, sacramentaliter dici corpus) seu figuram

Cap. 10. AD REPET. SAINCT.

veri corporis. Hoc verò etsi verè dicitur, modò adiciatur minimè inanem esse hanc figuram, tamen falsò à te citatur quasi ex consensu Tiguri inuito depromptum. Sed & ista quis nostrum contra vos non agnoscit?

Hic panis est signum efficax corporis mei, & participationis cum eo.

Accipite edite, quod pro vobis datur, est corpus meum.

Item, *Hoc est symbolū quo vera corporis mei communicatio exhibetur fidelibus.*

Item, *Hoc est symbolum promissionis meae de carne mea.*

Item, *Adest corpus meum spiritali praesentia & participatione.*

Item, *Hic panis est corpus meum Sacramentali locutione & coniunctione per Metonymiam signi & signati.*

Ista verò quæ sequuntur quum calumniosissimè à te proponantur, vera explicatione indigēt; ut fucum vos imperitis facere ex Caluini libris in pulpito coram plebecula propositis nemo miretur, quos non pudeat illa scriptis committere quæ partim falsissimè partim impudentissimè à vobis esse detorta, ex ipsa locorum descriptione omnes intelligant. Sunt autem ista huiusmodi.

Citas istud ex Caluini s. ad Ephesios, *Hoc est mysticum corpus meum, seu Ecclesia sanctorum redempta corpore meo.* At quæ hæc impudentia est? Extat in hominū manibus liber. Caluini autem hæc ipsa sunt verba. *Quemadmodum Eva ex Ada mariti sui substantia formata est ut esset quasi pars illius, ita nos, ut vera simus eius membra, substantia ipsius communicare oportet, & hac cōmunicatione nos coalescere*

coalescere in unum corpus. Denique eam nostri cum Christo unionem his verbis, Membra sumus corporis eius, ex carne eius & eius ossibus Paulus describit, cuius in sacra Cœna symbolū & pignus nobis datur. Sic ille nostræ cum Christo verè mysticæ consociationis mysteriū declarat, cuius pignus quoddam ait esse Cœnam Domini. An inde verò colligere debuisti institutionis Cœnæ verba perinde à Caluino exponi, ac si panē illū diceret Dominus esse mysticū suum corpus, id est Ecclesiam, ac non potius illud ipsum corpus pro Ecclesia datum?

Istud autē quod ais à Caluino & Calvinistis, quos vocas, passim dici, Hac est participatio corporis mei si fides adsit, sin minus oblatio, qua recusatur ab indignis, sanè non inficiamur, imò vno consensu contrarium vestrum dogma detestamur, modò oblationis vox nō ad Deum referatur, cui accedentes Christum offerant: sed ad accedentes quibus tum dignè tum indignè accedentibus Christus in mysterio Cœnæ offeratur, quanuis à solis fidelibus participetur.

Profers & istud, Hoc est testamentum in corpore meo, Verba Caluini hæc sunt in I Cor. II. 25. non in hæc verba, Hoc est corpus meum, sed in ista, Hic calix est nouum testamentum.

Quod de calice prædicatur panem etiam competit, adeoque hac locutione exprimitur quod antea breuius dictum erat, panem videlicet esse corpus. Ideo enim nobis est, ut sit Testamentum in corpore, id est, fœdus quod semel immolatione corporis sancitum fuit & nunc sancitur vescendo. dum scilicet ex illo sacrificio epulantur fideles. Hæc ille. cuius verba quum sic detorques ac si Calvinus hæc enuntiationem

Hoc est corpus meum, totidem istis verbis exposuisset, ecquis tuam calumniam non animaduertit? Istam autem sententiam si negas, quid superest nisi ut in solo sanguine sanciatur testamentum, ac proinde quum calicis usum plebi sustulisti, scelus à vobis inexpiabile sit admissum?

Quod ex Caluino subiicis, & à me in Pissiaceno conuentu declamatum dicis, corpus illud ipsum videlicet quod pani attribuitur, censere nos tam procul esse dissitum à pane quàm cœlum, ubi nunc est & non alibi, abest à terra, ubi nunc & non alibi sumus, scito, omnes nostrarum partium Ecclesias summo consensu istud profiteri: sed illud abs te versutè dissimulatum est, quòd videlicet nihilominus credamus fideles, nō obstāte locorum intervallo, spiritualiter & tamē verissimè ac efficacissimè per fidē, non tantum Christi donorum, sed ipsiusmet verè fieri participes, atq; adeo ipsimet Christo verè Spiritus sancti vinculo, inenarrabili mysterio, vniri, vnde vitę æternę succ⁹ hauriatur.

Tribuis Caluino hanc quoque sententiam ex Instit. lib. 4, cap. 17. num. 12. *Hic est canalīs Spiritus sancti per quem quicquid est Christus ad nos descendit.* Item, ex eodem libro & capite, num. 9, *Hac caro est canalīs vitæ.* In his autem quod ad priorem locum attinet falsarium esse te dico, nempe & in citadis verbis, & in re ipsa. Nam verba hæc sunt Caluini postquam vestrā illam localem præsentiam damnauit, *Hac non opus est*, inquit, *ut ipsius participatione fruamur, quandoquidem hoc beneficium per Spiritum suum Dominus nobis largitur, ut vnum Spiritu, corpore, animā secū fiamus.* Vinculum ergo istius coniunctionis est Spiritus Christi, cuius nexu copulamur,

copulamur, & quidam veluti canalis per quem Christus ipse, & quicquid est & habet, ad nos derivatur. Aio igitur te falsarium hîc esse qui quod de Spiritus sancti virtute & operatione (hic enim est Christi Spiritus) scripsit Calvinus, ad corpus ipsum Christi detorqueas. Non ignoras autem Chrysostomum hac ipsa de re agentem, Patrem quidem fonti, Spiritum verò fluuio inde emananti comparare, qui carnem Christi compleuerit, ex cuius postea plenitudine idem ille Spiritus accepta dona fidelibus admetiatur. Iamuerò quoniam vna & eadē est trium personarū deitas, differens eodem 4. lib. & cap. 17. num. 9. Calvinus de virtute illa Christi viuifica, quæ in Christi carnē tota redūdat, vitā ipsam cum aqua, Verbi deitatem cum eiusdem vitæ scaturigine, carnem cum fontis veluti quodā conceptaculo comparat, ex quo sit illa nobis haurienda. Quam autē carnem eo loco fontem à scaturigine distinctam vocauit, idem Calvinus, fateor, in Iohā. 6, eodem prorsus sensu canalē vocat, ex quo vno vita ad nos emanet: vnde etiam concludit carnis ipsius & sanguinis Domini communionē omnibus necessariam esse qui ad vitam æternā aspirēt. Itaque & Pater & Filius & Spiritus sanctus sunt ipsa scaturigo vitæ, sed aliter Pater, aliter Filius, aliter Spiritus sanctus, sicut in toto salutis nostræ mysterio non tantum hypostases, sed etiam effecta distingui oportet, quanuis ad externum opus inseparabiliter cōcurrant. Caro verò Christi, fontis quidem conceptaculum per se, quatenus autē in nos profuit, canalis rectē dicitur: & Spiritus sanctus quatenus eius proprium est tum ipsum Christum
n. ij.

Cap. 10. AD REPET. SAINCT.

nobis per fidē adiungere, rū dona ex hac ipsa carne Christi accepta singulis admetiri, rectē quoque canalīs conceptaculo comparatur, quo aqua in irriganda loca deuehitur. Non debuit igitur ista cōfundere, quasi carnem Christi in spiritum Calvinus transformet, (quod vos potius Marcionem secuti facitis, quū suis illam dimensionibus spoliatis, & essentiā eius in sese inuisibilē facitis) vel quasi pro carne ipsa Christi solā eius energiā siue sola beneficia in Cœnæ mysterio substituat: aut vt tu ridiculē comminisceris, Christi substantiam percolet, aut denique Christianam religionem in canales aut tubos transmutet, quæ putida mendacia longiore refutatione nō egent. Illas autem similitudines toridem penē verbis esse, ex sacris literis depromptas, tūne inficiari audebis? Sequitur istud, *panem esse instrumentum quo Christus nobis suū corpus distribuit*, quod si perinde accipis ac si verba ipsa institutiōis Cœnæ Calvinus toridē istis vocibus explicaret, rursus facis quod Sophistæ solent. Disserens autem Calvinus passim de ipsorū signorū vi, aduersus vestrū illud diabolicū dogma, de opere operāte & opere operato & de virtute intrinseca ipsis Sacramentis inherente, tuetur, in contrariam partem signa quæ Sacramenta vocantur nullam in sese vim aliam inclusam habere, quā oculis per analogiam testificādi quod per externum verbum auribus significatur, ipsam autem rerum significatarum præbitionem & perceptionem totam in solidum ab vnius Spiritus sancti virtute sese intus exerente, & illis externis rebus tanquam mediis & instrumentis ad fidem excitandam ac fouendam vrentē

rente proficisci: quam sententiam si damnas, re-
lego te ad vestrum Durandum in lib. Sententia-
rum 4. distinct. 1. quaestione 4.

Profers istud quoque veluti ex Caluino in lo-
cum illum Math. 26. de promptum, *pauperes sem-
per habebitis vobiscum. Hac est virtus & gratia spi-
ritualis mea.* Et istud, *Hoc est symbolum & testifica-
tio qua spirituales gratias figurat*, quasi videlicet
Calvinus in verbis institutionis Cœnæ per Cor-
pus pro nobis traditū intelligat ipsius beneficia in
nos collata. Disputās eo loco Calvinus nō de Cœ-
næ mysterio, sed de illa vñctione pedū Christi &
de externis illis tantis & tā malè collocatis sum-
ptibus, quibus faciendis domus etiam locupletif-
simæ à vobis exhauriuntur, tandem in hæc verba
erumpit. *Clarè significat Christus quod tunc semel
fieri voluit, sibi in posterum minimè gratū fore. Nam
quum pauperes semper in mūdo fore dicit, inter quo-
tidianum cultum distinguit, cuius vigere debet usus
inter fideles, & illum extraordinarium qui cessavit
ab eius ascensu. Volumusne pecuniam benè locare in
vera sacrificia & pauperibus erogemus. Nam se nobis-
cum Christus esse negat ut externis pompis colatur.
Scimus certè adeo que fidei experientia sentimus vir-
tute & gratia spiritali nobis esse præsentem, sed vi-
sibilis nobiscum non versatur ut terrenos honores à
nobis recipiat. Quare vesana est eorū oblectatio qui
ludicras impensas inuito & recusanti obtrudūt: Hæc
ille, quæ quū tu perinde detorques ac si Calvinus
verba institutionis explicaret, & pro Christi Cœ-
næ corpore gratiā eius & energiam spiritualem
substitueret, quis te tā impudenter mentientem
merito non detestetur?*

Nec verò aliū te prāstas in eo quod mox con-
 sequitur, *Hoc est abstractum quid ex substantia cor-
 poris mei.* Vbi verò tandem hoc Calvinus? in ra-
 tione ineundæ concordia, inquis. Verba Caluini
 hæc sunt, *A voce, Spiritualiter, nonnulli abhorrent*
quod sic putent imaginarium aliquid vel inane nota-
ri. Ergo hic etiam succurrat definitio necesse est. Spi-
ritualis ergo manducatio carnali opponitur. Carnalis
autem vocatur qua putant quidā substantiam ipsam
Christi in nos trāsfundi, sicut panis comeditur. Ex op-
posito autem dicitur spiritualiter nobis Christi corpus
in Cœna dari, quia facit arcana Spiritus sancti virtus
ut è cœlo ad nos penetraret vita ex Christi carne, qua
vis & facultas vivificandi non incommode abstractum
aliquid à substantia dici posset, modò sanè & dextrè hoc
intelligatur, manere scilicet in cœlo Christi corpus, &
tamen ad nos qui in terra peregrinamur, vitam ex
eius substantia manare ac pervenire. Hæc ille, ex
quibus nemo non videt Calvinū verā veri ipsius
corporis Christi communicationem primo loco
statuere, quam suo more, à fructu & efficacia in-
de ad fideles emanante distinguat, & illis verbis
Quiddam abstractum interpretationē addere, ex
qua intelligatur nihil materiale, sed vim vivifi-
cantem ex ipsa carne Christi veluti decerptā si-
gnificari. Planè igitur Sycophantā agis, quum de
ipso corpore. Christi sic aliquid decerptū intel-
ligi, & materialē aliquam ipsius Christi substan-
tiaē portionē ita fuisse vis à Caluino significatam;
quæ deliria vobis potius Sarcophagis Capernai-
tis convenire quis non animadvertit?

Citas & istud ex lib. Instit. 4. cap. 17. num. 3. &
 Comment. in I. Cor. II. 24. *Hoc est verissimum Chri-*
sti corpus

sti corpus ut verba sonant. Inspiciatur vterque locus ut hîc quoque insignis Sophista & alter *loquax* deprehendaris. Et si enim (qua in re ne vos quidem à nobis dissentiretis, nisi corpus Christi verum in Chimærà transformaretis) ubique restatur Calvinus verum corpus de vero pane dici: non tamen ait panem illum ita esse verum corpus, siue verum corpus de pane illo (ita ut verba sonant) sed figuratè dici.

Eadem astutia uteris in hac sententia citanda ex eodem institutionis lib. & cap. num. 10. *Hoc est meum corpus ibi, ubi est panis.* Verba Caluini sunt, de vera cum carne Christi quanuis in cœlis manentis participatione, *Quod mens nostra non comprehendit, concipiat fides, Spiritum verè unire qua locis disiuncta sunt.* Et mox, *Omnino isthac piis tenenda est regula, ut quoties symbola videt à Domino instituta, illuc certò rei veritatem adesse certò cogitet ac sibi persuadeant.* Ergo, inquis, sibi ipsi repugnat Calvinus. Etenim si veritas, id est, ipsum corpus illic adest ubi est panis symbolum; quanam erit ista locorum distantia? Imò quid hoc est aliud quàm syllabas aucupari? qua de re sic pulchrè Chrysostomus alicubi in pneumatomachos agens, *Attende diligenter quoties tibi dictum aliquod apparet obscurum, nec statim adducas te dictioni, sed expecta sententia finem.* Sequitur ergo apud Calvinum. *Quorsum corporis sui symbolū tibi Dominus in manū porrigat, nisi ut de vera eius participatione te certior faciat?* Vocat igitur Calvinus veritatē Sacramenti cū Augustinò nō ipsum corpus, sed eius cōmunicatiōē, id est, præstationē promissionis, cuius causa est institutū Sacramētū. Sic enim Augustinus

n. iij.

Corpus quidem Christi in vno loco est secundum veri corporis modum, veritas autem corporis Christi ubique est. nempe vbicunque sese nobis aut in verbo aut in Sacramētis spiritualiter fruēdū exhibet.

Pergis præterea & hoc quoq; Caluino & Beza & Heidelbergēlibus tribuis, *In hac Cœna quatenus est cœlestis actio & nō quatenus est externa & ter restis, est corpus meū.* Nos, sicut Sacramēta duabus rebus constant, vna terrena, altera cœlesti, ita dupliciter Cœnam illam mysticam spectamus: vno modo quatenus externis corporis, altera quatenus interioribus mentis actionibus, vtrinque mutuò se respicientibus peragitur: ac in illis quidem signa corpori corporali modo, in his rem signatam spiritali ratione menti & fidei adesse, itēque dari ac percipi dicimus. In hoc si quid habes quod reprehendas, ostende, vel nos tanquam Cœnam duplicem statuentes, aut terrestria separantes à cœlestibus, aut tanquam *asegaurūlas* calumniari desine.

Nec hoc quidē præterire voluisti, *Est ob signatio seu confirmatio gratiæ iam receptæ ex eodem Instit. lib. & capite, numero 14.* quem locum falso citas. Sed hoc verum est, statuere nos vnico fidei instrumento rem signatam, Christum videlicet ipsum, in Cœna percipi, ac proinde non incipere à Cœna Domini nostram cum ipso vnitionem, sed eā Cœna potius ob signari. Vestram enim de opere operato dogma vt planè Satanicum toto corde cuncti detestamur.

Quæ porro tu mihi obiicis responsione non egent quum sint mihi cum Caluino, istis quidem pauculis exceptis, communia, quorum

Primum est, *Hoc est sanguis meus*, de qua interpretatione suo loco dixi.

Alterum est, *Hoc significat corpus meum*, quod tamen non ita ieiune à me scribi solere satis notum est, non quod id rectè nō sic dicatur, sed ut calumniis vestris occurrā.

Tertium, *Hac est communicatio seu participatio corporis*, quasi per Apostolum sermo Christi explicetur, Ego scripsi Apostoli verbis Christi sermonem illustrari, quo videlicet finis & scopus primarius Cœnæ dilucidè spectandus proponatur. Sed cur explicationem meam præteristi? Nam apertè dixi, id quod communicatur nempe corpus, ab eius communicationis instrumento, nempe Sacramento, differe.

Quartum, *Hac unio est cum tota persona Christi*, ut corpus significet quicquid est Christus, Ego certè naturas Christi distinguere didici, separare non item: neque carnem Christi vniſicam fore arbitror nisi ut Dei caro percipiat. Aliud est autem istud quàm quod tu mihi impingis. Et si enim corpus deitatis expers non percipitur, Christo tamen adhaeremus, non deitatis ipsius, (ut potest quæ, sola mediatoris persona excepta, realiter sit incommunicabilis) sed ea natura secundum quam frater noster est, & nos sumus os ex osibus eius & caro ex ipsius carne.

Reprehendis denique Gallicam veterem non uel testamenti versionem in hac Geneuensi Ecclesiæ excusam, quæ pro *Hoc est*, habet *C. est*, id est, ut tibi quidem placeret, *Hic est* sine in hoc loco est. Respondeo ne nostrum quiddè vernaculū idiomā abs te intelligi. Nam ut hæc esset sententia,

dictum oportuit, *Ecce est mō corpus* præterio pro nomine demonstrante, *Ce*, cui si particulam *Ci*, id est, *Hic* siue statim ut *Ceci est*, siue interiecto verbo substantiuo subieceris ut *C' est ci*, idem declarat atque Græcè *τὸ ἐστὶν αὐτὸ* vel Græcè vno verbo *τὸ ἐστὶν*, Latinè *Hoc est*, & id quod est penes loquentem demonstrat: si uero particulam *lā* similiter adiunxeris, ut *c' est lā*, vel *cela est*, tunc idē valet atque *τὸ ἐστὶν* & vno verbo *ἐκεῖ ἐστὶν*, Latinè *illud est*, & id quod penes illum est quem vel de quo loquimur ostendit. Et tamen ut omnis hac de re quærēdi occasio semel præcideremus veritimus postea & edidimus. *Ceci est*

Superfunt tres criminationes siue abs te siue ab aliis ex quibus ista descrixisti (Deus bone qua tandem audacia?) excogitata.

Una est, quod vestris scilicet argumentis, (nugamentis rectius dixisses) oppressi dicamus, Hunc panem esse symbolum qualitatis alicuius & virtutis à Christi corpore defluentis, qua in Cœna per fidem extra panem recipiatur. Quasi verò centies millies non sit à nostris omnibus ac singulis inculcatum, quum ex vna Christi carne partinda sint nobis quæcunque ad salutem & vitam æternam requirantur, ipsimet Christo prius oportere nos spiritualiter ac per fidem vniri, ac ipsius membra fieri quàm eius spiritu viuificemur: ac proinde si gna hæc non esse ditataz ipsius energie, sed in primis ipsiusmet corporis ac sanguinis Domini fide participandi symbola. Sed vobis nimirum abesse & imaginaria esse videntur ista, nisi substantiā rei signatæ signorum substantiam reipsa contingat, aut potius nisi signorū substantia euanescat

nescat, aut in substantiâ rei signatæ conuertatur; vobis, inquam, videtur omnis tolli vera Christi corporis ac sanguinis *κοινωνία* siue *μετοχή* (nam utroque utitur Paulus) nisi realis contactus & Cyclopica transfusio & commixtio substantiæ Christi cum nostro ipsorû corpore statuatur. Sed an quia tam vecordes estis, ideo hæretici sumus?

Altera calumnia hæc est. *Hoc est corpus meum sine diuinitate & sanguine.* Vis enim hoc necessario sequi, ac proinde Nestorianos esse nos, quoniam neque communionē sub altera tantum specie, neque adorationem in Sacramento admittamus. Quasi verò etiâ nusquam separatū est corpus à sanguine, ideo nos oporteat alterā mandati Christi partem ut superuacaneā tollere, qui nos distinctē corpus ipsius in panis Sacramento, ut æternæ vitæ cibum, & eiusdē sanguinē ut æternæ vitæ potū sumere, & quod fecit hoc facere differitis verbis, & vna eadēq; actione præcepit. Sed pulchrè scilicet vobis istiusmodi captiuncula cauiſtis, quoniam posita transubstantiatione realique in terris præsentia, quum separatæ sint reipsa species panis & vini, separari quoque corpus à sanguine oporteat, nisi concomitantiam istam, non quidem Christi personæ, sed tamen institutioni Cœnæ Domini repugnantem poneretis. Sed vobis euenit profectò quod ait Flaccus,

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

Duo enim præcipitia vos hîc circumsunt, nempe quòd nec corporis appellatione sanguis in priorē institutionis parte, neque poculi voce corpus in altera intelligi sine tropo Synedoches, poterit, Vos autem omnem tropum ut scopulū refugitis:

Cap. 10. AD REPET. SAINCT.

deinde quodd si hoc valeat, certè sublato poculi
vsu, nullæ prorsus species supererunt, nec vllum
signum quod sanguini substernatur.

Tertiam criminationē Melanchthoni impin-
gis, quod nihil intersit siue corpus sit siue nō sit,
nec esse de eo digladiandū. Os impudēs. Qui pro-
pter infirmos, necdū in doctrina Ecclesię institu-
tos, imò in erroribus cōfirmatos, optat rixatores
vtrinq; abesse, cōtētiolos removeri, portētosas il-
las quorundā cōmentationes cōuersionis, trans-
substantiationis, vbiquitatis eruditæ vetustati i-
gnoras semel tolli, contentiones vtrinque pro-
hibendas, formā loquendi vnā quampiam, cu-
iusmodi illa Paulina est comuni consensu retine-
ri, copiosè de Cœnæ fructu dici, tolerandos (vi-
delicet ad tempus) & patientia lucrificandos in
aduersa sententia, qui distractiones non faciunt
in populo, (hæc enim sunt illius verba) an ille in-
utiliter quæri de re Sacramentorum putarit? Sed
voluisti nimirum quā fide & cōscientia primam
hanc repetitionem tuam exorsus es, eādem etiam
illam terminare. At ego Deum precor vt te
ruique similes aut ad veritatis studium
conuertat, aut iusto suo iudicio
compescat. Et de his qui-
dem hætenus.

ERRATA SIC CORRIGITO.

1. In the first line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
2. In the second line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
3. In the third line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
4. In the fourth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
5. In the fifth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
6. In the sixth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
7. In the seventh line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
8. In the eighth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
9. In the ninth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
10. In the tenth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".

11. In the eleventh line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
12. In the twelfth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
13. In the thirteenth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
14. In the fourteenth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".
15. In the fifteenth line of the first column, the word "et" should be corrected to "et".

ERRATA SIC CORRIGITO.

Fol. 5. pag. 1. l. 1. voluisti. fol. 10. pag. 1. l. 20. *πῶς* pag. 2. l. 18.
Mysterio. fol. 11. pag. 1. l. 18. Christum lin. 26. per modum. fol.
31. pag. 1. l. 17. vinum. fol. 32. pag. 2. l. 8. Puto. fol. 43. pag. 2. l. 7.
ἀποκ. fol. 47. pag. 1. l. 13. prioris epistolæ. fol. 56. pag. 2. l. 16. no-
ui foederis. fol. 63. pag. 1. l. 5. *καὶ ὁμοῦ*. fol. 71. pag. 1. l. 2. non fa-
cit. fol. 76. pag. 2. l. 1. quod. fol. 89. pag. 2. l. 27. Inuiti. fol. 92.
pag. 2. l. 3. Rhetori. fol. 97. pag. 1. l. 10. Polsiaceno.

*Scrutamini Scripturas.
Scripta fidem faciunt quæ fa-
tur ab ore Jehova.*

